

Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja.
Sarja A: 9.

SUOMEN PANKKI
Kirjasto

TALOUDELLISIA SELVITYKSIÄ

1949

ESIPUHE.

Täten saatetaan julkisuuteen uusi nide taloudellisia selvityksiä, joka numerona 9 liittyy Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisujen A-sarjaan. Noudattaen samaa ohjelmaa kuin aikaisemminkin tähän niteeseen on otettu kaksi katsausta, toinen rakennustoimintaan, toinen hintojen ja palkkojen uusimpaan kehitykseen. Nämä kirjoitukset liittyvät siten jatkoksi vastaaviin aikaisempiin katsauksiin. Näiden lisäksi esillä olevaan niteeseen sisältyy kaksi erikoistutkielmaa, toinen suurliikkeiden sosiaalimenoista, toinen luotonannon jakaantumisesta. Samoin kuin aikaisemmin julkaistaan liitteinä hintojen ja rakennuskustannusten kehitystä valaisevia indeksisarjoja vuodesta 1938 alkaen. Kansilehden kolmannelle sivulle on painettu luettelo tutkimuslaitoksen julkaisuista.

Helsinki, marraskuun 20. päivänä 1949.

SUOMEN PANKIN
TALOUSTIETEELLINEN TUTKIMUSLAITOS

A. E. TUDEER

S I S Ä L L Y S.

	Sivu
Eräs tiedustelu suurliikkeiden sosiaalisista menoista. Kirj. fil. tri K. Kivialho	5
Luottolaitosten luotonantovolyymien jakaantuminen elinkeinoryhmittäin. Kirj. fil. kand. Reino Rossi	10
Rakennustoiminta vuosina 1943—1948. Kirj. valtiot. kand. Pentti Kivinen	28
Hinta- ja palkkakehitys. Kirj. fil. kand. Kalevi Lagus	59

Liitteitä.

Liite 1. Hintojen kehitys vuosina 1938—1949	84
Liite 2. Rakennuskustannusten kehitys vuosina 1939—1949	86

ERÄS TIEDUSTELU SUURLIIKKEIDEN SOSIAALISISTA MENOISTA.

Kun tämän kirjoituksen tekijä on tutkinut Suomen Pankin luottoasiakkaiden tilinpäätöksiä, on huomiota herättänyt niiden sosiaalimenojen jyrkkä nousu vuonna 1948. Ilmiön selvittämiseksi lähetettiin maaliskuussa 1949 sanotun pankin 49 luottoasiakkaalle kirje, jossa pyydettiin tietoja siitä, kuinka paljon liike oli käyttänyt vuosina 1947 ja 1948 varoja mm. seuraaviin sosiaaliluonteisiin tarkoituksiin:

eläkemaksuihin (kansaneläkelaitokselle, eläkevakuutuksiin, sairaus- ja hautausapumaksuihin, tapaturmavakuutuksiin),
lapsilisiin ja
muihin sosiaaliluonteisiin menoihin.

Kirjeen saajista oli

vientiliikkeitä	18
kotimarkkinateollisuuden harjoittajia	18
tukkukauppaliikkeitä	8
vähittäiskauppaliikkeitä	2
voimalaitoksia	3

Koska useat suurliikkeet tuottavat tavaroita sekä vientiä varten että kotimaan tarvetta tyydyttämään, ei jaoittelu tässä suhteessa vastaa täsmälleen todellisuutta.

Kaikki kirjeen saajat ovat antaneet pyydetyt tiedot. Kirjaamisessa noudatetut periaatteet eivät kaikkien liikkeiden osalta ole samanlaisia, mikä seikka vaikeuttaa vertailemista. Tämänlaatuista kirjavuutta ei kuitenkaan voitane välttää.

On syytä huomauttaa, että tiedot on kerätty suppeasta suurliikkeiden piiristä. Niiden perusteella tehdyt johtopäätökset eivät suinkaan ole yleispäteviä.

Kun liikkeiden omaisuuserien arvoissa inflaation johdosta on varsin suuria eroavaisuuksia, ei niiden varaan voi vertailuja rakentaa. Myös voitto- ja tappio-tilillä esiintyvät erät ovat eri tavoin muodostettuja, eikä niihin nojautumalla saa esille yhdenmukaisia tuloksia. Luotettavin vertailuperuste on näin ollen vuosimyyntin arvo. Vertaamalla sosiaalimenoja siihen saadaan selville, paljonko ne vaikuttavat myyntihintaan. Kirjeen saaneista voimalaitoksista on kaksi rakenteilla olevaa, jotka eivät vielä vuosina 1947 ja 1948 lainkaan myyneet sähköenergiaa. Siitä syystä ne on jätetty laskelman ulkopuolelle. Kun

täten Imatran Voima Oy tulisi yksin edustamaan koko ryhmää ja senkin toiminnassa on uusien linjojen rakentaminen samoin kuin Imatran voima-aseman laajentaminen aiheuttanut poikkeuksellisen suurta investointia, on pidetty asianmukaisena, ettei sitäkään ole otettu mukaan.

Kyseessä olevien liikkeiden vuosimyynti oli sanottuina vuosina miljoonin markoin:

	1947	1948	Lisäys %
Vientiliikkeet	27 575	39 268	42.4
Kotimarkkinateollisuuslaitokset	13 437	20 974	56.1
Tukkukaupat	39 927	68 420	71.4
Vähittäiskaupat	3 791	5 916	56.1
Yhteensä	84 730	134 578	58.8

Tukkukaupoilla ja vientiliikkeillä on valta-asema; ne edustavat 80 % yhteenlasketusta vuosimyyntistä. Numeroista näkyy edelleen, että vuosimyyntin kasvu on ollut huomattavan suuri, n. 60 %.

Alussa mainitun kiertokirjeen mukaisesti on sosiaaliluonteisiin menoihin luettu:

- tapaturma- ja eläkevakuutukset,
- kansaneläkemaksut, eläkkeet ja avustukset,
- lapsilisät ja
- muut sosiaaliluonteiset kulut.

Näiden yhteenlasketut määrät, suhde vuosimyyntiin sekä lisäys näkyvät taulukosta 1.

Taulukko 1. Sosiaaliluonteiset menot.

Ryhmät	1947		1948		Lisäys %
	milj. mk	% vuosimyyntistä	milj. mk	% vuosimyyntistä	
Vientiliikkeet	779.5	2.8	1 458.3	3.7	87.1
Kotimarkkinateollisuus	359.3	2.7	669.8	3.2	86.4
Tukkukaupat	72.3	0.2	145.7	0.2	101.5
Vähittäiskaupat	51.0	1.3	70.5	1.2	38.2
Yhteensä	1 262.1	1.5	2 344.3	1.7	85.7

Markkamääräisesti ovat kyseessä olevien liikkeiden sosiaalimenot nousseet lähes 86 %. Kun elinkustannusindeksi oli vuonna 1948 keskimäärin 34.6 % korkeampi kuin vuonna 1947, on sosiaalimenojen lisäys ollut lähes kaksi ja puoli kertaa niin suuri kuin elinkustannusten. Liikkeiden reaalin raskuus on siis melkoisesti kasvanut.

Sosiaaliset kustannukset merkitsivät vientiteollisuudessa vuonna 1947 2.8 %, kotimarkkinateollisuudessa 2.7 %, tukkukaupoissa 0.2 ja vähittäiskaupoissa 1.3 % vuosimyyntistä. Seuraavana vuonna olivat vastaavat prosentti-

luvut 3.7, 3.2, 0.2 ja 1.2. Sosiaalimenojen nousu oli keskimäärin 85.7 %, vaihdellen niin paljon, että vähittäiskauppaliikkeissä lisäys oli vain 38.2 %, mutta tukkukaupoissa 101.5 ja teollisuuslaitoksissa 86.4—87.1 %.

On täysin ymmärrettävää, että sosiaalisia kustannuksia liikevaihtoon verrattuna on kauppalikkeissä paljon vähemmän kuin teollisuuslaitoksissa. Henkilökuntaa tarvitaan kaupankäynnissä vähän, vaikka myyntisummat ovat suuret. Erityisesti tukkukaupan alalla perustuu liikevaihto osaksi puhelimen välityksellä solmittuihin kauppoihin, joiden päättäminen ja toteuttaminen ei sido sanottavasti työvoimaa.

Sosiaaliset kustannukset vaikuttavat kallistavasti hintoihin. Kun kotimarkkinateollisuustuotteiden siirtyminen kuluttajalle säännöllisesti tapahtuu tukku- ja vähittäiskaupan kautta ja kun jokaisessa portaassa sosiaalisten menojen aiheuttama rasitus lisätään hintaan, merkitsevät sanotut kustannukset lähes 4 à 5 %:n hinnannousua. Suuret vientiliikkeet sitä vastoin myyvät omien agenttiansa kautta suoraan ulkomaille, tällöin jäävät sekä tukku- että vähittäiskaupan välityspalkkiot pois, eikä sosiaalisten rasitusten paino niiden johdosta lisäännny.

Kun tarkastaa sosiaalimenojen suhteellista suuruutta ja lisääntymistä yksilöllisesti, panee merkille, että rasitus vaihtelee sangen suuresti. Vientiliikkeiden ryhmässä korkein prosenttiluku vuonna 1948 on 6.7 ja alhaisin 0.6 % vuosimyyntistä. Kotimarkkinateollisuuden ryhmässä vastaavat prosenttiluvut ovat 9.3 ja 0.7. Tukkukauppojen sosiaalimenot ovat vuosimyyntiin verrattuna vähäiset, vaihdellen 0.04 %:sta 0.41 %:iin. Vähittäiskauppojen vastaavat luvut ovat 1.0 ja 1.2.

Myös menojen kasvu on ollut sangen erilainen. On vientiliikkeitä, joissa menot ovat vuonna 1948 olleet yli kolme kertaa niin suuret kuin vuonna 1947, kotimarkkinateollisuuden ryhmässä on eräs liike, jossa markkamääräinen nousu on lähes viisinkertainen, tukkuliikkeiden ryhmässä on korkein vastaava kerroin kaksi ja vähittäiskauppojen ryhmässä puolitoista.

Taulukko 2. Sosiaalimenot pääryhmittäin, milj. markkaa.

Ryhmät	Tapaturma- ja eläkevakuutukset, kansaneläkemaksut, avustukset		Lapsilisät		Muut sosiaaliluonteiset kulut	
	1947	1948	1947	1948	1947	1948
Vientiliikkeet	323.7	559.7	53.0	312.6	388.9	578.1
Kotimarkkinateollisuus ...	128.5	259.5	19.0	106.5	197.0	275.9
Tukkukaupat	38.5	73.9	3.4	22.4	5.3	9.5
Vähittäiskaupat	41.0	45.5	1.7	13.2	7.0	10.1
Yhteensä	531.7	938.6	77.1	454.7	598.2	873.6

Kun sosiaalimenot jaotellaan niihin pääryhmiin, jotka esiintyvät kyselykirjeessä, saadaan eri ryhmien osalta taulukkoon 2 kerätyt miljoonia markkoja ilmaisevat luvut (siv. 7).

Suurin nousu on lapsilisien kohdalla, ne ovat vuonna 1948 olleet lähes kuusi kertaa niin suuret kuin edellisenä vuonna. Lisäys on kaikissa ryhmissä ollut jokseenkin samaa luokkaa. Eläkkeet ja avustukset ovat ylipäänsä markkamääräisesti kohonneet lähes kaksinkertaisiksi paitsi vähittäiskauppojen osalta, missä lisäys on ollut vain n. 10 %. Viimeiseen sarakkeeseen kerätyt muut sosiaaliluonteiset menot olivat jo vuonna 1947 huomattavan suuret, keskimääräinen lisäys on n. 50 %. Nämä muut sosiaaliluonteiset menot ovat asuntohuoltoon, urheiluun ja henkisten rientojen edistämiseen, lomakorvauksiin ja loman vieton järjestelyihin käytettyjä varoja.

Seuraavaan taulukkoon kerätyt luvut ilmaisevat, montako prosenttia vuosimyyntistä eri sosiaalimenot olivat vuosina 1947 ja 1948.

Taulukko 3. Sosiaalimenojen osuus vuosimyyntistä, %.

Ryhvät	Tapaturma- ja eläkevakuutukset, kansaneläkemaksut		Lapsilisät		Muut sosiaaliluonteiset menot	
	1947	1948	1947	1948	1947	1948
Vientiliikkeet	1.17	1.43	0.19	0.80	1.41	1.47
Kotimarkkinateollisuus ...	0.96	1.24	0.14	0.51	1.47	1.32
Tukkukaupat	0.10	0.11	0.01	0.03	0.01	0.01
Vähittäiskaupat	1.08	0.77	0.04	0.22	0.18	0.17
Keskimäärin	0.63	0.70	0.09	0.34	0.71	0.65

Vuosimyyntiin verrattuna suurin nousu on todettavissa lapsilisien kohdalla. Niihin kului vuosimyyntistä lähes neljä kertaa niin paljon kuin edellisenä vuonna. Suhteellisesti suurin lisäys on ollut vähittäiskauppojen kohdalla ja pienin tukkukauppojen ryhmässä. Sanottu lisäys johtuu siitä, että lapsilisien maksu tuli lokakuun alusta 1947 pakolliseksi ja että se vuotta myöhemmin säädettiin uudelle kannalle. Vakuutusten, eläkkeiden ja avustusten ryhmässä on suhteellinen nousu ollut vähäinen, ja muiden sosiaalimenojen ryhmässä todetaan lievää alenemista.

Sosiaalimenoista ovat pakollisia lapsilisät ja kansaneläkemaksut. Markkamääräisesti ne tekivät vuonna 1947 96.4 ja vuonna 1948 568.4 milj. markkaa. Verrattuina kaikkiin sosiaalisiin menoihin niiden osuus oli vuonna 1947 7.6 ja vuonna 1948 24.3 %. Työnantajien velvollisuutena on myös kustantaa työntekijänsä tapaturmavakuutusmaksut sekä elättää ja avustaa työkyvyttö-miksi ja vanhoiksi tulleita työntekijöitään. Yleisesti myönnetään kuitenkin

viimeksi mainituille suurempia etuja, kuin mihin laki velvoittaa. Näin ollen voidaan todeta, että suurin osa sosiaalisista menoista perustuu työnantajien vapaaehtoisin päätöksiin.

Vielä on syytä tutkia, mikä on ollut sosiaalimenojen suhde jaettuihin osinkoihin. Tietoja antaneiden liikkeiden joukossa on osuuskuntia ja avoimia yhtiöitä, jotka eivät jaa osinkoja. Ne on jätettävä vertailun ulkopuolelle. Näin ollen jää mukaan 15 vientiliikettä, 18 kotimarkkinateollisuutta harjoittavaa liikettä ja 5 tukkukauppaa. Vientiliikkeistä kolme ei ole kumpanakaan vuonna jakanut osinkoa, kotimarkkinateollisuusliikkeistä on vuonna 1947 neljä menetyllä samalla tavalla ja vuonna 1948 vastaava lukumäärä on noussut seitsemään. Tukkukauppojen ryhmässä on yksi liike, joka ei kumpanakaan vuonna ole jakanut osinkoa.

Seuraavaan taulukkoon on koottu ne luvut, jotka ilmaisevat sanottujen osakeyhtiöitten sosiaalisten menojen määrän ja niiden suhteellisen osuuden vuosimyyntistä sekä osinkoina maksetut rahamäärät samoin kuin niiden suhteellisen osuuden vuosimyyntistä.

Taulukko 4. Sosiaaliset menot ja osakkaille maksetut osingot.

Ryhmät	Sosiaaliset menot				Osakkaille maksetut osingot			
	1947		1948		1947		1948	
	milj. mk	% vuosimyyntistä	milj. mk	% vuosimyyntistä	milj. mk	% vuosimyyntistä	milj. mk	% vuosimyyntistä
Vientiliikkeet	758.8	2.9	1 414.7	3.7	208.2	0.8	276.6	0.7
Kotimarkkinateollisuus	359.3	2.7	669.8	3.2	125.9	0.9	207.8	1.0
Tukkukaupat	16.1	0.1	29.6	0.1	25.9	0.1	41.1	0.1
Yhteensä	1 134.2	1.8	2 114.1	2.2	360.0	0.6	525.5	0.6

Taulukkoon merkittyjen lukujen perusteella tekee ensiksikin sen huomion, että sosiaalimenoihin on vuonna 1947 uhrattu yli kolme kertaa niin paljon kuin osinkoihin ja vuonna 1948 enemmän kuin nelinkertainen määrä. Toiseksi todetaan, että sosiaalimenojen suhde vuosimyyntiin on vuonna 1948 ollut suurempi kuin edellisenä vuonna, mutta osinkojen suhteellinen osuus on vientiteollisuuden ryhmässä huomattavasti vähentynyt ja muissa ryhmissä pysynyt melkein ennallaan. Sekä sosiaalimenot että osingot merkitsevät varojen luovuttamista kulutukseen. Näin ollen ovat puheena olevat yhtiöt antaneet sosiaaliluonteiseen kulutukseen rahaa 3 à 4 kertaa niin paljon kuin osakkeitten omistajille.

LUOTTOLAITOSTEN LUOTONANTOVOLYYMIN JAKAANTUMINEN ELINKEINORYHMITÄIN.

1. Selvityksen tarpeellisuus.

Kuten tunnettua on virallisen luottotilastomme antama kuva monessa suhteessa varsin epätäydellinen. Esim. antolainauksen osalta on yleensä saatavissa tietoja, paitsi ao. luottolaitosten antolainauksen kokonaisuudesta ja sen muuttumisesta, vain annettujen luottojen jakaantumisesta eri luottolajeihin sekä luotonannosta ryhmiteltynä korkoprosentin ja vakuuden perusteella. Säästöpankkitilastosta saa tosin vuodesta 1946 lähtien selville myös ao. tilastovuoden kuluessa myönnettyjen pitkäaikaisten lainojen jakaantumisen käyttötarkoituksen mukaan jaoiteltuna, mutta muiden luottolaitosten kohdalta ei tällaisestakaan seikasta ole saatavissa mitään tilastotietoja.

Yleisenä piirteenä nykyisen luottotilastomme osalta on näin ollen todettava, että se pääasiallisesti tyytyy vain luottolaitosten aseman selvittämiseen maksuvalmiuden ja maksukykyisyyden kannalta katsoen. Varsinainen kansantaloudellisesti ja talouspoliittisesti merkityksellinen jaointelu sitä vastoin puuttuu miltei tyystin.

Luotonkäytön ja luottopolitiikan tärkeyden huomioon ottaen kansantalouden kokonaiskehityksen kannalta olisi kuitenkin monessa suhteessa tarpeellista ja mielenkiintoista saada tietoja myös mm. luottovolyymien jakaantumisesta eri elinkeinoryhmien osalle samoin kuin eri ajanjaksoina annettujen luottojen jakaantumisesta eri käyttötarkoituksiin. Eri luottolaitosryhmien merkityksen selvittämiseksi luottomarkkinoilla olisi niinkään toivottavaa saada entistä tarkempi käsitys kunkin ryhmän luotonannosta em. perusteiden mukaan jaoiteltuna. Tosin on kylläkin todettava, että Suomen Pankilla on sodanjälkeisiltä vuosilta käytettävissään luottolaitosten kuukausittain lähettämää aineistoa myönnettyjen suurehkojen uusien luottojen jakaantumisesta käyttötarkoituksen mukaan. Tällä pohjalla laadittua tilastoa ei kuitenkaan monestakaan syystä vielä ole katsottu voitavan saattaa julkisuuteen.

Yllä esitettyjen päämäärien saavuttamiseksi tehtiin sen vuoksi syksyllä 1948 Valtiovarainministeriön kansantalousosaston ja Suomen Pankin taholta aloite eri luottolaitosryhmien edustajista kokoonpannun elimen muodostamiseksi, jonka tehtävänä olisi mm. tutkia mahdollisuuksia luottotilastomme täydentämiseen mainituilta kohdin. Tällainen epävirallinen neuvottelualue, »Luottolautakunta», perustettiin syyskuussa 1948, ja tri *K. Kivialho* puheenjohtaja-

naan se ryhtyi heti suunnittelemaan kaikkien luottolaitosryhmien luottovolyymien selvittämistä elinkeinoryhmittäin jaoiteltuna. Alustavien keskustelujen jälkeen päätettiin suorittaa mainitunlainen luottovolyymien inventointi vuoden vaihteessa 1948/49 sekä, mikäli tiedustelu osoittautuisi tuloksiltaan onnistuneeksi, uudistaa se vuosittain.

2. Selvityksen suorittaminen.

Luottolautakunnan päätöksen mukaisesti luottovolyymien inventointitiedustelu pantiin täten toimeen vuoden vaihteessa 1948/49 kaikki luottolaitosryhmät käsittävänä. Tässä yhteydessä mainittakoon, että vaikka vastaavansalaisia tiedusteluja onkin suoritettu useissakin maissa, niissä on ainakin kirjoittajan tietämän mukaan rajoitettu vain liikepankkien luotonannon jakaantumisen selvittämiseen. Täten mm. Ruotsissa toimitettiin ensimmäinen tällainen tiedustelu marraskuussa 1947 liikepankkien osalta niiden kokemusten perusteella, joita oli saatu eräiden yksityisten liikepankkien aikaisemmin suorittamista oman luotonantonsa jakaantumisselvityksistä. Maassamme tehty tutkimus lienee näin ollen ainakin pohjoismaissa alaltaan laajin ja siinä mielessä uraa uurtava.

Mitä itse selvityksen suorittamistapaan ja tilastotietojen jaoitteluun tulee, on siitä tulosten oikein arvioimiseksi esitettävä seuraavaa.

Tutkimus kohdistui maamme kaikkien luottolaitosten, so. Suomen Pankin, Kansaneläkelaitoksen, Postisäästöpankin, liikepankkien, kiinnitysluottolaitosten, säästöpankkien, Osuuskassojen Keskuksen sekä osuuskassojen ja vakuutuslaitosten luotonantovolyymiin 31.12. 1948, ts. tänä selvitysajankohtana »ulkona» olevien luottojen määrään. Koska tutkimuksen tarkoituksena oli nimenomaan selvittää em. luottolaitosten yksityiselle (ja kunnalliselle) sektorille antaman luoton jakaantuminen, valtiolle suppeammassa mielessä annettuja luottoja ei otettu tähän tiedusteluun mukaan. Valtion osakeyhtiömuotoisten liikeyritysten saamat luotot on sitä vastoin kylläkin otettu huomioon.

Kunkin luottolaitoksen selvitysajankohtana »ulkona» olleet luotot merkittiin kahteen sarakkeeseen, joista ensimmäiseen vietiin kaikkien nostettujen lainojen, vekselisalkun sekä käytetyn shekkitili- ja krediitiviluoton määrät ja toiseen ao. luottolaitoksen omistamat yksityisten ja kuntien obligaatiot. Periaatteellisesti mielenkiintoista olisi saattanut olla erottaa toisaalta varsinaiset lainat ja toisaalta vekselit sekä shekkitililuotot toisistaan, koska tällöin olisi kenties ainakin jossain määrin voinut arvioida myös eri elinkeinoryhmien luoton jakaantumista varsinaiseen investointi- ja toiselta puolen liikeluottoon. Liikepankkien taholta, joiden kohdalla jaoittelu juuri olisi ollut teoreettisesti merkityksellisin, huomautettiin kuitenkin tiedustelun valmisteluvaiheessa, ettei tästä erittelystä mm. viime vuosina tapahtuneen vekseliluo-

ton paisumisen vuoksi olisi odotettavissa likimainkaan luotettavia tuloksia, minkä vuoksi ajatuksesta luovuttiin lomakkeen yksinkertaistamiseksi.

Varsinaisen elinkeinoryhmiin tapahtuvan jaoittelun osalta on pääasiallisesti noudatettu samanlaista ryhmittelyä kuin em. Ruotsissa suoritettussa tilastotiedustelussa. Eri pääryhmiksi on siten erotettu: 1. teollisuus, 2. voima- ja sähkölaitokset, 3. rakennustoiminta, 4. kauppa ja liikenne, 5. maatalous, 6. kunnat, 7. henkilö- ja sekalaiset luotot, 8. luotto- ja vakuutuslaitokset. Tarkemman käsityksen eri pää- ja alaryhmien alasta saa seuraavista tilastolomakkeen mukana seuranneista jaoitteluohjeista:

1. Teollisuus.

Ryhmä 11. Metalliteollisuus. Tähän ryhmään kuuluvat mm. kupari-, rauta- ym. kairokset, rikastustehtaat, sulatot yms. metallien jalostuslaitokset, kuten kemialliset malmipuhdistuslaitokset, harkkorauta- ja metalliseosuunit, kuparisulattimet, nikkelitehtaat, martinilaitokset, sähköteräsuunit, kuparielektrolyysilaitokset, kuparivalimot, rauta- ja teräsvalssilaitokset, kuparivalssilaitokset, naulat ja rautalanka, metallinkutomot, hevosenkenkätehtaat, muut karkea- ja mustataetehtaat, metallinappi- ja vetoketjutehtaat, neulatehtaat, rautasängyt, joustimet, kassakaapit, lukot, vaski-, lakki- ja levysepäntehtaat, galvanomis- ja emaljoimislaitokset, viilat, sahanterät, kaide- l. pirtatehtaat, veitset, puukot yms. hienotakeet, haulit, messinki- ja tinavalimot, lyijy- ja sinkkisulattimet, tuubitehtaat, alumiiniseostehtaat, taidetakomot, kulta- ja hopeasepäntöyöpajat,¹ valimot, konepajat, rautalaivaveistämöt, kaapelitehtaat, sähkökone- ja laitehtaat sekä niiden asennus- ja korjausliikkeet, putkijohtojen asennusliikkeet, autokorjaamot, itsenäiset korjauspajat¹.

Ryhmä 12. Kivi- ja saviteollisuus (rakennusaineet). Kivilouhimot ja kivenhakkaamot, kalkkikivi- ja marmorilouhimot, kalkkitehtaat, muurauslaastitehtaat, kalkkitiilitehtaat, liitutehtaat, rakennuslevytehtaat (sementtisekoitteiset levyt), eristysainetehtaat, tiilitehtaat, kaakelitehtaat, sementtitehtaat ja -valimot, asfalttitehtaat.

Ryhmä 13. Nahka-, kumi- ja tekstiiliteollisuus. Nahkatehtaat ja nahkurintöyöpajat, turkistehtaat ja värjäämöt, jalkineet, valjaat ja nahkateokset, kumitavarat, pellava-, villa-, puuvilla-, tekokuuti-, silkkikankaat, kehräämöt, kutomot, alus- ja vuodevaatteet, puvut, hatut, sukut, solmiot, nauhat ym.

Ryhmä 14. Puu- ja paperiteollisuus. Sahat ja höyläämöt, vaneri, halkosahat, puulainat, puusepän- ja huonekalutehtaat, puutalot, rullat, autokorit, tynnyrit, laatikot, sukset, kehykset ym. puuvalmisteet, hioke, selluloosa, kuitulevyt, pahvi, kartonki, paperi ja paperijalosteet.

Ryhmä 15. Ravinto- ja nautintoaineteollisuus. Myllyteollisuus, leipomot, perunajauho ja tärkkelys, keksit, makaronit, margariini, liha- ja kalajalosteet, sokeri, siirappi, makeiset, kahvipaahtimot, virvoitusjuomat, mallasjuomat, tupakka, alkoholi-juomat.

Ryhmä 16. Muu teollisuus ja käsityö. Mm. porsliini- ja lasitehtaat, kimröökki-, lakka-, väri- ja vernissatehtaat, kynttilät, saippua, tärpätti, terva, räjähdysaineet, tulitikut, fosfaatti, rikkihappo, kloori, lääkkeet ja teknokemialliset tuotteet, kirjapainot, hotellit, ravintolat, elokuvat ym.

¹ H u o m ! Kulta- ja hopeasepäntöyöpajat, jotka liittyvät näitä tuotteita kaupan pitäviin vähittäismyyntiliikkeisiin, viedään ryhmään 4: 42. Samoin auto- ym. korjaamot, jotka liittyvät johonkin muuta teollisuus- tai liiketoimintaa pääasiallisesti harjoittavaan yritykseen, viedään tämän yrityksen ryhmään.

2. Voima- ja sähkölaitokset.

Ryhmään kuuluvat kaikki erilliset voima- ja sähkölaitokset ja sähköyhtymät. Teollisuusyrityksen yhteydessä oleva voimalaitos, jonka virta kokonaisuudessaan tai pääasiallisesti menee yritykselle, merkitään ao. yrityksen ryhmään. Samoin *kunnan nimissä* voimaitai sähkölaitoksen tarpeisiin otettu luotto merkitään ryhmään 6.

3. Rakennustoiminta.

Ryhmä 31. Rakennusaikainen luotto. Tähän ryhmään viedään sekä ammattimaisille rakennusyrittäjille ja yksityisille henkilöille (yhtiöille, yhdistyksille) että teollisuuslaitoksille annettu rakennusaikainen luotto (kreditivi luotto).²

Ryhmä 32. Kiinnitys- ja asuntolainat. Tähän ryhmään viedään kaikenlaiset kiinteistöluotot, paitsi rakennusajaksi myönnettyt. Ryhmä eroaa muista siinä, että tässä kiinnitetään päähuomio vakuuden laatuun. Mikäli on selvää, että esim. joku vähittäiskauppias, maanviljelijä tms. kiinteistöään vastaan hankkii itselleen liikeluottoa (maatalousluottoa), tämä luotto on kuitenkin parempi viedä ao. yrittäjän ryhmään (näissä tapauksissa siis 42:een tai 5:een).

Huom! Asuttamis- ja jälleenrakennuslainojen osalta on huomattava, että alle 2 ha:n suuruisille tiloille annetut lainat viedään tähän ryhmään, suuremmille myönnettyt lainat ryhmään 5. »Maatalous».

4. Kauppa ja liikenne.

Ryhmä 41. Tukkukauppa. Tähän ryhmään on vietävä myös osuustoiminnalliset keskusliikkeet kuten OTK, SOK ja niiden teollisuuslaitokset, jolle viimeksi mainituille myönnettyjä luottoja ole mahdollista eritellä. Agentuuriliikkeet luetaan myös tähän ryhmään kuuluviksi.

Ryhmä 42. Vähittäiskauppa. Myös tavaratalot, hautausurakoitsijat yms.

Ryhmä 43. Liikenne. Merenkulku, lentoliikenne, rautatiet, sisävesilaivat, linja-autot, kuljetusliikkeet, huolintaliikkeet, uittoyhdistykset.

5. Maatalous.

Yksityiset maanviljelijät, maatalousyhtiöt, kauppapuutarhat, kanalat, turkisarmit, meijerit, osuusteurastamot.

6. Kunnat.

Myös kuntien harjoittamat teollisuus- ja liikeyritykset, mikäli ne ovat saaneet luottoa *kunnan nimissä*. Kaupunkikuntaan luetaan kuuluviksi myös kauppalat.

7. Henkilö- ja sekalaiset luotot.

Jäännöserä, johon sisältyvät kaikki em. ryhmiin soveltumattomat luotot. Mikäli suinkin mahdollista on, kuitenkin kaikkien yksityishenkilöidenkin saama luotto pyrittävä erittelemään (esim. kauppa, asuntolainat, maatalous tms.) ja vasta sen jälkeen loppuerä vietävä tähän ryhmään.

8. Luotto- ja vakuutuslaitokset.

Mikäli luottolaitos on myöntänyt luottoja toisille luottolaitoksille, nämä luotot viedään tähän ryhmään. Ryhmän sisältämien luottojen määrää ei voida kaksinkertaisten laskujen välttämiseksi lukea mukaan luottovolyymin kokonaismäärään (»Kaikkiaan»).

² Rakennuksen valmistumisen jälkeen siirretään nämä luotot joko ryhmään 32 tai ao. teollisuuslaitoksen ryhmään.

Valtiolle suppeammassa merkityksessä eri muodoissa annetut luotot jätetään tässä selvityksessä huomioon ottamatta. Valtion (osakeyhtiömuotoisille) liikeyrityksille annetut luotot viedään ao. yrityksen ryhmään.

Suoritettu tilastotiedustelu onnistui ainakin sikäli erinomaisesti, että tilastolomakkeen palauttivat täytettynä käytännöllisesti katsoen kaikki maamme luottoja myöntävät rahalaitokset. Ainoastaan säästöpankkien ja osuuskassojen kohdalta jäivät tiedot muutamalta maaseutuyksiköltä saamatta, mikä ei kuitenkaan merkitse mitään tilaston edustavuuden kannalta, jonka voi sanoa olevan miltei 100-prosenttinen. Sikäli kuin eri luottolaitosryhmien edustajien taholta on ilmoitettu, on tilastotiedustelu heidän käsityksensä mukaan asiallisesti muutenkin ainakin pääkohdiltaan katsottava onnistuneeksi.

3. Tulosten tarkastelua.

a. Luottovolyymin jakaantuminen elinkeinoryhmittäin.

Luottolaitosten luottovolyymin jakaantuminen eri elinkeinoryhmien osalle ilmenee sivulla 16 olevasta taulukosta 1. Lähdetessä tarkastelemaan tässä taulukossa esitettyjä lukuja on aluksi syytä antaa eräitä selvityksiä sen lisäksi, mitä edellä on jo mainittu.

Niin kuin taulukosta näkyy, siinä on pyritty esittämään yhdistelmä kaikkien tilastotiedusteluun osallistuneiden rahalaitosten yksityiselle sektorille antamien luottojen jakaantumisesta elinkeinoryhmittäin. Koska yhdistelmän loppusummaksi on haluttu saada nettoperiaatteen mukaan laskettu yksityisen sektorin luottovolyymi selvitysjakohtana, taulukossa ei ole otettu huomioon rahalaitosten keskinäistä luotonantoa, joka sanottuna ajankohtana nousi kaikkiaan 2 700 miljoonaan markkaan.

On kuitenkin huomattava, ettei yhdistelmän loppusumma, 108 936 milj. markkaa, sinänsä vielä osoita yksityisen sektorin kaikkiaan saaman luoton määrää. Rahalaitosten lisäksi on nimittäin myös valtio varsinkin viime vuosina kasvavassa määrin esiintynyt luotonantajana talouselämän yksityiselle sektorille. Tämä luotonanto, joka siis pääasiallisesti on tapahtunut budjettivaroista, on ylipäänsä suoritettu erilaisten valtion rahastojen välityksellä. Tällaisia pitkäaikaisia varsinaisia lainoja tai lyhytaikaisempaa liike- ja tililuottoa myöntäviä rahastoja ovat mm. asutusrahasto, suhdannerahasto, lainausrahasto, kauppa- ja teollisuusrahasto, hinnantasausrahasto ja Valtion Viljavarasto. Lisäksi tulevat vielä suoranaiset avustuslainat sekä Sotevan kotimaiset ennakot ja tästä vuodesta lähtien myös ns. Arava-miljardit.

Kaikkiaan oli valtion varoista yksityiselle sektorille annettuja lainoja, liike- ja tililuottoja vuoden vaihteessa 1948/49 arviolta n. 25—27 miljardia markkaa.

Tarkkaa määrää ei monestakaan syyistä ole mahdollista ilmoittaa, mm. sen vuoksi, että luottokäsittelyn alan määrittäminen on tässä hankalaa. Yksityisistä laina- ja luottomuodoista olivat merkittävimmät asutusrahaston ja maatalousministeriön asutusasiainosaston välityksellä annetut lainat, n. 14 500 milj. markkaa, Sotevan kotimaiset ennakot, n. 5 400 miljoonaa sekä kauppa- ja teollisuusrahaston saatavat yksityiseltä sektorilta, n. 3 000 milj. markkaa. Mainituista asutusasiainosaston lainoista oli yht. yli 11 000 miljoonaa markkaa osuuskassojen, säästöpankkien ja kiinnitysluottolaitosten välityksellä myönnettyjä asuttamis- ja jälleeniakennuslainoja. Vaikka nämä lainat tilastoissa, ja käytännöllisistä syistä myös tässä tiedustelussa, esiintyivät ao. rahalaitosten oman lainauksen puitteissa, on kuitenkin katsottu olevan syytä yhdistelmässä jättää ne ottamatta huomioon. Periaatteellisesti on ko. lainat näet luettava samaan ryhmään kuuluviksi kuin valtion muukin tämän selvityksen ulkopuolelle jäävä luotonanto. Tarkasteltaessa eri elinkeinoryhmien saamien luottomäärien suhdetta toisiinsa on joka tapauksessa, niin kuin edellä esitetystä selviää, kiinnitettävä huomiota myös valtion antamiin luottoihin, sikäli kuin niiden jakaantumisesta eri ryhmien osalle on saatavissa tietoja.

Suoranaisten vertailujen tekemisessä eri elinkeinoryhmien luottovolyymien välillä on ylipäänsä useastakin syyistä oltava varsin varovainen johtopäätösten osalta. Näin jo senkin vuoksi, että eri ryhmissä luotonannon käyttötarkoituksen mukainen jakaantuminen ilmeisesti on hyvin erilainen. Toisaalta sellaiset ryhmät kuin voima- ja sähkölaitokset, rakennustoiminta ja maatalous ilmeisesti ainakin pääosaltaan käsittävät varsinaisia kiinteän pääoman investointiluottoja. Sitä vastoin taas kaupan ja liikenteen ryhmässä on voittopuolisesti kysymys toiminnan rahoittamiseksi tarpeellisesta liikeluotosta. Teollisuus on tässä suhteessa sekamuotoinen käsittäen sekä kiinteän reaali-pääoman investointiluottoja että liikkuvan pääoman rahoitusluottoa suhteessa, josta on hyvin vaikeata jollei suorastaan mahdotonta esittää mitään arviota.

Yhdessä viime vuosien inflaatiokasvun kanssa em. seikalla on saattanut olla ja todennäköisesti onkin ollut melkoinen vaikutus taulukossa esitettyjen suhdelukujen arvoihin. Kuten tunnettua, luottopolitiikassa on viimeksi kulu-neina vuosina erityisesti pyritty ohjaamaan rahalaitosten luotonantoa juuri liikkuvan reaali-pääoman hankkimisen rahoittamiseen, kun taas varsinaiset kiinteät investoinnit ovat jääneet olosuhteiden pakosta vähemmälle. Näin ollen on *a priori* luultavaa, että voittopuolisesti tai huomattavalta osaltaan liikeluottoa sisältävät ryhmät ovat sodanedellisestä lisänneet osuuttaan luottovolyymista, varsinkin kun ottaa huomioon inflaation vaikutuksen nimenomaan viime vuosina annettujen luottojen nimellismääriin. Samasta syyistä myös niiden pää- ja alaryhmien, joiden kohdalla juuri viime vuosina on esiintynyt merkittäviä luottovarain rahoitettuja investointeja, suhteellinen osuus on voinut kasvaa verrattuna muihin ryhmiin, joiden investointitoiminta on ollut pysähdyksissä. Ikävä kyllä ei vertailuaineistoa kuitenkaan ole käytettävissä, mistä

Taulukko 1.

Luottovolyymin jakaantuminen elinkeinoryhmittäin.

31. 12. 1948.

	milj.mk		%	
1. <i>Teollisuus</i>				
11. Metalliteollisuus	6 564		6.0	
12. Kivi- ja saviteollisuus	1 993		1.8	
13. Nahka-, kumi- ja tekstiiliteollisuus	3 326		3.1	
14. Puu- ja paperiteollisuus	19 975		18.3	
15. Ravinto- ja nautintoaineteollisuus	1 799		1.7	
16. Muu teollisuus ja käsityö	3 365	37 022	3.1	34.0
2. <i>Voima- ja sähkölaitokset</i>	7 077	7 077		6.5
3. <i>Rakennustoiminta</i>				
31. Rakennusaikainen luotto	1 349		1.3	
32. Kiinnitys- ja asuntolainat	20 191	21 540	18.5	19.8
4. <i>Kauppa ja liikenne</i>				
41. Tukkukauppa	11 640		10.7	
42. Vähittäiskauppa	5 674		5.2	
43. Liikenne	3 173	20 487	2.9	18.8
5. <i>Maatalous</i>	10 514	10 514		9.6
6. <i>Kunnat</i>				
61. Kaupunkikunnat	4 331		4.0	
62. Maalaiskunnat	1 953	6 284	1.8	5.8
7. <i>Henkilö- ja sekalaiset luotot</i>	6 012	6 012		5.5
	Kaikkiaan	108 936		100.0

syystä tällaisen yksinäisen tiedustelun arvoa ei pidä liioitella, etenkin kun se on suoritettu kohta suuria muutoksia mukanaan tuoneiden vuosien jälkeen.

Edellä esitetyt varaukset mielessä pitäen saattaa kuitenkin olla kiinnostavaa verrata eri pääryhmien osuutta toisaalta luottovolyymista ja toisaalta kansantuotteesta. Seuraavaan asetelmaan on otettu kansantuloa koskevat luvut. Tilastollisessa päätoimistossa yliaktuaari *Eino H. Laurilan* johdolla suoritetuista kansantulolaskelmista.¹ On ilmeistä, ettei ryhmittely täysin vastaa tässä selvityksessä käytettyä, mutta kaikki virhelähteet huomioon ottaenkin vertailu kuitenkin suurin piirtein antaa käsityksen po. suhteista.

¹ *Eino H. Laurila*, Finland's National Income after the War. Bank of Finland Monthly Bulletin. 7-8/1949.

Taulukko 2.

	Osuus nettokansantuotteesta		Osuus luottolaitosten luottovolyymista
	1938	1948	31. 12. 1948
	%	%	%
Maatalous	19.3	20.9	9.6
Teollisuus ja käsityö	26.5	32.4	34.0
Rakennustoiminta	4.9	6.7	19.8
Kauppa ja liikenne	18.2	18.7	18.8

Niin kuin asetelmasta näkyy, teollisuuden sekä kaupan ja liikenteen kohdalla ko. suhdelukujen yhtäsuuruus on silmään pistävän tarkka. Maatalouden kohdalla sitä vastoin luottovolyymi on suhteellisesti vain vajaat puolet tämän ryhmän osuudesta kansantuotteesta. Nähtävästi tässä on juuri vaikuttanut se em. seikka, että maatalouden luotoista vain varsin vähäinen osa on liikeluottoa ja että sotien jälkeisenä aikana maatalouteen on investoitu vain vähäisessä määrin vapailta pääomamarkkinoilta saatuja luottovaroja, samalla kun vanhojen luottojen nimellisarvon paino on inflaation johdosta käynyt vähäisemmäksi. Jos otetaan huomioon aikaisemmin mainitut asuttamis- ja jälleenrakennuslainat valtion varoista, kuva muuttuu toisenlaiseksi. Valtion osuus maatalouteen kaikkiaan investoiduista luottopääomista on arviolta vähintään 10 miljardia (tästä osuuskassojen ja säästöpankkien välityksellä annettuja asuttamis- ja jälleenrakennuslainoja yksistään 7.5 miljardia). Lisättyinä taulukossa 1 esitettyihin määriin saadaan täten maatalouden suhdeluvuksi luottovolyymien osalta n. 17 %. Lisäksi on pidettävä todennäköisenä, että osa maatalousluotoista on luottotiedustelussa merkitty kiinnitys- ja asuntolainojen ryhmään, joskin toisaalta on otettava huomioon, että tilastoiduista »maatalousluotoista» suuri osa tosiasiallisesti on juuri erilaista rakennusluottoa.

Rakennustoiminnan kohdalla yllä esitettyjen suhdelukujen verrannollisuus on oikeastaan miltei olematon, koska kansantulolaskelmissa ei asuntojen käytölle ole katsottu voitavan laskea mitään osuutta kokonaistulosta. Näin ollen rakennustoiminnan osuus kansantulosta merkitsee asetelmassa vain vuoden aikana tapahtuneen rakennustuotannon antamaa nettolisäystä kansantuloon. Käsitteellisesti tätä vastaavaa rakennustoiminnan osuutta vuoden aikana kulkeneesta luottovirrasta ei tällaisesta staattisesta tilastosta ole nähtävissä. Sama huomautus on luonnollisesti osittain pätevä myös muiden em. ryhmien osalta, kuitenkin sillä erotuksella, että niiden osuus kansantuotteesta voidaan katsoa myös investoitujen pääomien tuottavuuden tulokseksi.

Yleisvaikutelmaksi tästä monessa suhteessa karkeasta vertailusta jää joka tapauksessa, että tärkeimpien elinkeinoelämän haarojen, maatalouden, teollisuuden sekä kaupan ja liikenteen luottovaroista investoidut ja käytettävissä olevat pääomat varsin tarkoin vastaavat ko. ryhmien osuutta kansantulosta.

Teollisuuden kohdalla voidaan samalla tavoin verrata eri teollisuudenhaarojen osuutta toisaalta teollisuuden koko luottovolyymista ja toisaalta työntekijäin määrästä ja tuotannon bruttoarvosta.

Taulukko 3.

	% luotoista	% työntekijöistä	% tuotannon br.arvosta
1. <i>Teollisuus</i>			
11. Metalliteollisuus	17.7	31.9	25.0
12. Kivi- ja saviteollisuus	5.4	4.4	2.8
13. Nahka-, kumi-, tekstiiliteollisuus	9.0	18.5	11.7
14. Puu- ja paperiteollisuus	54.0	28.8	38.7
15. Ravinto- ja nautintoaineteollisuus ...	4.8	6.3	12.9
16. Muu teollisuus ja käsityö	9.1	10.1	8.9
	100.0	100.0	100.0

Yllä olevassa taulukossa 3 esitetyt työntekijämäärää ja tuotannon bruttoarvoa koskevat suhdeluvut ovat vuodelta 1947, koska tuoreempia tietoja ei vielä tätä kirjoitettaessa ole ollut saatavissa.

Vertailtaessa eri teollisuudenhaarojen käyttämän luoton suhdelukuja toisiinsa sekä eri alojen suhteelliseen »tuotannolliseen» merkitykseen on samoin oltava varovainen johtopäätösten teossa. Tässäkin kohden on luonnollisesti otettava huomioon kaikki aikaisemmin esitetyt näkökohdat luottojen jakaantumisesta investointi- ja liikeluottoihin yms. tekijät, jotka olennaisesti saattavat vaikuttaa luottomäärien suhdelukuihin. Todettava onkin, että taulukon antama kokonaiskuva on varsin hajanainen eikä korrelaatio ole erikoisen huomattava eri lukusarjojen välillä. Verrattaessa luottovolyymia ja tuotannon bruttoarvoa toisiinsa paikkasijoitus kummassakin sarakkeessa on sentään kolmen teollisuudenhaaran, puu- ja paperiteollisuuden, metalliteollisuuden sekä nahka-, kumi- ja tekstiiliteollisuuden kohdalla sama. Sitä vastoin herättää huomiota, että ravinto- ja nautintoaineteollisuus, joka tuotannon bruttoarvon mukaan on kolmanneksi tärkein teollisuudenala maassamme, luottotilastossa on peräti viimeisellä sijalla. Tähän on kyllä osaksi löydettävissä »luonnollisia-kin» syitä. Niinpä on tilastojaoittelun perusteella todennäköistä, että melkoinen osa oikeastaan tähän ryhmään kuuluville teollisuuksille annetuista luotoista on viety tukkukaupan ryhmään, koska suurilla osuustoiminnallisilla ym. tukkuliikkeillä on tunnetusti juuri tällä alalla huomattavia teollisuuslaitoksia. Samoin on Alkoholiliikkeen kuulumisella tähän ryhmään nähtävästi ainakin josain määrin sen suhteellista luotto-osuutta supistava vaikutus.

Metalliteollisuuden osalta on huomattava, että sen luottovolyymiin on aikaisemmin esitetyn mukaisesti lisättävä ns. Sotevan kotimaiset ennakot, joiden määrä selvitysajankohtana oli n. 5 400 milj. markkaa ja jotka näin ol-

len nostavat metalliteollisuuden osuuden teollisuuden täten lasketusta luottovolyymista n. 28 prosenttiin.

Kenties huomiota herättävintä on kuitenkin puu- ja paperiteollisuuden yli puoleen teollisuuden koko luotonkäytöstä kohoava osuus. Tässä kohden on otettava huomioon ensinnäkin, että eräiden suurten teollisuuskonsernien saaman luoton jakaminen yhtymän eri teollisuudenhaaroihin kuuluvien yritysten osalle on ollut vaikea tehtävä. Tällä seikalla on saattanut olla puu- ja paperiteollisuuden osuutta jonkin verran suurentava vaikutus; yhtä hyvin on kuitenkin mahdollista, että lähinnä metalli- ja tekstiiliteollisuuden osuus on tämän johdosta kasvanut. Missään tapauksessa ei tällä seikalla kuitenkaan ole ratkaisevaa merkitystä. Suurempi paino on ilmeisesti pantava sille tosiseikalle, että, kuten työntekijämäärän ja bruttoarvon suhdeluviustakin voidaan päätellä, puu- ja paperiteollisuus on voittopuolisesti pääomavaltainen teollisuudenhaara, johon on investoitu suuria pääomia. Tämän lisäksi on otettava huomioon, että metsäteollisuudella kaiketi on ollut viime vuosina erityisen huomattava vieraiden pääomien tarve mm. raakapuuvarastojensa täydentämiseksi. Toinen merkityksellinen tekijä tämän teollisuudenalan luotto-osuuden suuruutta selitettäessä on myös sen tarvitseman liikeluoton määrä ja siinä esiintyvät kausivaihtelut. Sydäntalvella, parhaan hakkuu- ja ajokauden aikana metsäteollisuuden luotonkäyttö on hyvin suuri alentuen kevätpuolella ensin vientiennakkojen ja sitten varsinaisten vientitulojen kertyessä. Joskin on tunnettua, että puu- ja paperiteollisuuden luotonkäyttö saavuttaa huippunsa vasta kevättalvella, lienee tämän teollisuudenalan luottovolyymi jo vuoden vaihteen tienoilla yli vuotuisen keskimääräistason.

Kauppa- ja liikenteen kohdalla saattaa ensi näkemältä herättää ihmettelyä tukkukaupan vähittäiskauppaan verrattuna lähes kaksinkertainen osuus luottovolyymista, siitä huolimatta, että kauppavaihdon arvo tietenkin on kokonaisuudessaan vähittäiskaupan osalta suurempi. Tämä »suhteettomuus» selittyy kuitenkin suurimmalta osaltaan sillä, että juuri tukkukauppa hyvin huomattavassa määrin toimii vähittäiskaupan luotonantajana tavaraluoton muodossa. Lisäksi on oikeastaan otettava vähittäiskaupan osalta huomioon myös osuuskauppojen säästökassojen talletukset, jotka selvitysajankohtana olivat 3 665 milj. markkaa. Nämä talletusvarathan välittömästi lainataan ao. liikkeen tarpeisiin.

b. Elinkeinoryhmien luoton jakaantuminen eri luottolaitosten osalle.

Lukuun ottamatta eri elinkeinoryhmien osuutta luottolaitosten antolainauksen kokonaisvolyymista, suoritetusta tutkimuksesta saadaan edelleen selville myös eri elinkeinoryhmien saaman luoton jakaantuminen eri luottolai-

tosryhmien osalle. Tutkimuksen tulokset on tältä osalta esitetty taulukoissa 4 ja 5 (s. 23 ja 24).

Kuten taulukosta 4 ilmenee, on ensinnäkin teollisuuden luottojen valtaosa saatu liikepankeilta ja Suomen Pankilta, joiden osuudet teollisuuden rahoittamisessa suhtautuvat toisiinsa kuin 2 : 1 ja jotka yhdessä ovat hoitaneet teollisuuden luottopääoman tarpeen tyydyttämisestä 91 %.

Eri teollisuudenhaaroista ovat kivi- ja saviteollisuus sekä puu- ja paperiteollisuus muihin aloihin verraten suhteellisesti suurimmassa määrin saaneet luottoa Suomen Pankilta; joskin keskuspankin osuus niidenkin kohdalla on liikepankkien osuutta jonkin verran pienempi. Metalliteollisuus sekä nahka-, kumi- ja tekstiiliteollisuus ovat ylivoimaiselta pääosaltaan liikepankkien rahoituksen varassa, samoin kuin myös voittopuolisesti ravinto- ja nautintoaineteollisuus sekä muu teollisuus ja käsityö.

Suomen Pankin ja liikepankkien ohella on vain säästöpankeilla ja osuuskassoilla huomattavampaa merkitystä teollisuuden luoton tarpeen tyydyttämisessä, ja näilläkin vain ravinto- ja nautintoaineteollisuuden ja jossain määrin kivi- ja saviteollisuuden sekä muun teollisuuden ryhmään kuuluvan pieneteollisuuden ja käsityön alalla.

Voima- ja sähkölaitosten luottojen pääosa on taasen saatu kolmelta valtion rahalaitokselta, Suomen Pankilta, Kansaneläkelaitokselta ja Postisäästöpankilta, joiden yhteinen osuus tämän ryhmän luotoista on 83 %. Tämä seikka selittyy luonnollisesti lähinnä sillä, että sodanjälkeisten suurten »pakollisten» voimalaitosrakennusten rahoittamiseen vapaaehtoiseen säästämiseen perustuvilta pääomamarkkinoilta saaduista luotoista ei meillä yksinkertaisesti ole ollut mahdollisuuksia.

Rakennustoiminnan osalta tiedustelun tulos on ollut jokseenkin odotusten mukainen. Säästöpankit ovat tällä kohden suhteellisesti ylivoimaisesti suurimpana luotonantajana; miltei puolet rakennustoiminnan luottomäärästä on säästöpankkien antamaa. Sen jälkeen ovat keskenään joltisenkin tasavertaisina liikepankit ja vakuutuslaitokset, joiden kummankin osuus on vajaa viidennes rakennustoimintaan sijoitetuista luottopääomista. Sen sijaan varsinaisten kiinnitysluottolaitosten merkitys tämänkin ryhmän osalta on varsin vaatimaton, vain 6.6 %, mikä tietenkin lähinnä johtuu tämän luottolaitosmuodon kehittymättömyydestä ja vähäisestä merkityksestä maassamme.

Kaupanja liikenteen ryhmässä on, kuten luonnollistakin, liikepankkien merkitys luotonantajana ehdottomasti suurin. Niiden lisäksi vain Suomen Pankilla ja osuuskassoilla on huomattava osuus tämän ryhmän rahoituksessa. Edellisen vaikutus on suhteellisesti suurin tukkukaupan kohdalla jääden kuitenkin vaan neljännekseen liikepankkien hallitsevasta osuudesta. Osuuskassat sitä vastoin kilpailevat vähittäiskaupan rahoittajina varsin tasavertaisesti liikepankkien kanssa, ja säästöpankkienkin merkitys tämän alaryhmän osalta on oikeastaan yllättävän suuri.

Maatalouden ryhmässä luoton valtaosa on jakaantunut odotusten mukaisesti säästöpankkien ja osuuskassojen kesken, jotka yhdessä ovat antaneet 83 % tämän ryhmän eri rahalaitoksilta saamasta luotosta; niin kuin edellä on esitetty, on kuitenkin nimenomaan maatalousluoton osalta muistettava tämän tilaston ulkopuolella olevien valtion asuttamis- ja jälleenrakennuslaitosten suuri merkitys.

Kuntien rahoittajana on taas huomattavin säästöpankkilaitos, jonka osuus on noin kolmannes tämän ryhmän kokonaisluottomäärästä. Sen jälkeen seuraavat tärkeysjärjestyksessä vakuutuslaitokset, liikepankit ja Kansaneläkelaitos. Tässäkin kohden on myös pidettävä mielessä, että valtio on suoranaisesti hyvin huomattavassa määrin antanut kunnille erilaisia rakennusluottoja.

Kokonaisuutena katsoen on liikepankkien merkitys tilastotiedustelussa jaoteltujen elinkeinoryhmien luotonantajana suurin. Tämän luottolaitosryhmän osuus koko yksityisen sektorin rahalaitoksilta saamasta luottovolyymista on, kuten taulukko 4:n viimeisestä sarakkeesta ilmenee, runsaat 40 %. Niin kuin saattoi odottaakin, liikepankkien suhteellinen merkitys on huomattavin teollisuuden sekä kaupan ja liikenteen alalla, joiden kummankin ryhmän luottomäärästä liikepankit ovat antaneet n. 60 %. Suomen liikepankkien toiminnan monipuolisuus ja niiden merkittävä yleisasema maamme rahaja pääomamarkkinoilla kuvastuu kuitenkin siitä, että pankkien osuus kaikkien em. elinkeinoryhmien kohdalla on, rakennustoimintaa lukuun ottamatta, yli 10 %.

Toiseksi tärkeimmän luotonantajaryhmän, säästöpankkien, merkitys on keskittynyt lähinnä rakennustoiminnan, maatalouden ja kuntien rahoituksen alalle, joskin tämän ryhmän suhteellinen osuus muidenkin luotonsaajaryhmien osalta on varsin huomattava.

Suomen Pankin, joka yksityisen sektorin rahoittajana kaikkiaan on kolmannella sijalla (14 %), asema on huomattavin teollisuuden luottopääoman tarpeen tyydyttämisessä. Merkille pantavaa onkin, että lähes 30 % teollisuuden rahalaitoksilta saamasta luotosta on peräisin Suomen Pankista. Myös kaupan ja liikenteen rahoittajana pankki on merkitykseltään melkoinen: Sodanjälkeisten poikkeuksellisten luotto-olojen aiheuttamaksi erikoisuudeksi on katsottava sitä, että keskuspankki meillä on antanut neljänneksen voimaja sähkölaitoksiin investoiduista luottopääomista.

Neljäntenä ja samalla viimeisenä yleismerkitykseltään huomattavana luotonantajaryhmänä on meillä osuuskassalaitos, jonka osuus kaikkiaan on noin 11 % em. tavalla lasketusta luottovolyymista. Osuuskassojen asema on vähvin maatalousluoton alalla, josta ne ovat antaneet tasan puolet. Melkoinen merkitys niillä on myös kaupan ja liikenteen, eritoten vähittäiskaupan rahoittajina.

Edellä mainittujen luottolaitosryhmien rinnalla ovat jäljellä olevat rahalaitokset yksityisen sektorin luoton tarpeen tyydyttäjinä huomattavasti vähämerkityksisempiä. Vakuutuslaitosten osuus on suhteellisesti suurin rakennustoiminnan sekä kuntien ryhmän kohdalla. Kansaneläkelaitos on, niin kuin edellä jo on todettu, maamme tärkein voimalaitosten rahoittaja; selvyuden vuoksi mainittakoon vielä, että Kansaneläkelaitoksen hallussa oli vuoden 1948 päättyessä myös 2 850 milj. markan arvosta voimalaitososakkeita. Postisäästöpankilla enempää kuin kiinteistöluottolaitoksillaakaan ei ole mainittavaa merkitystä minkään em. luotonkäyttäjärühmän kohdalla.

c. Eri elinkeinoryhmien osuus eri luottolaitosten luotonannosta.

Suoritetun luottotiedustelun perustalla voidaan vielä tarkastella kunkin yksityisen luottolaitoksen tai luottolaitosryhmän luotonannon jakaantumista elinkeinoryhmittäin. Tulokset on esitetty taulukossa 6 sivulla 25. Siinä on aikaisemmin mainittujen luotonkäyttäjärühmien lisäksi otettu huomioon myös luotonanto toisille luotto- ja vakuutuslaitoksille sekä valtiolle. Luotonantoon on näidenkin ryhmien osalta laskettu mukaan yhdenmukaisesti muissa taulukoissa esitettyjen tietojen kanssa myös ko. ryhmien obligaatiot.

Kuten taulukosta näkyy, Suomen Pankin luotonannosta oli viime vuoden lopussa 54 % valtiolle, vajaat 5 % luottolaitoksille sekä 41 % pankin omille asiakkaille annettua luottoa. Niin kuin tohtori *Kivialho* on esittänyt, Suomen Pankin luotonannon jakaantumisessa on tässä suhteessa erityisesti viimeisten kymmenen vuoden kuluessa tapahtunut suuria muutoksia. Ennen sotaa ei Suomen Pankin luotonantoon sisältynyt, eräitä valtion obligaatio-omistuksia lukuun ottamatta, lainkaan valtiolle annettua luottoa. Sotavuosina valtion osuus kuitenkin kasvoi voimakkaasti nousten huippuunsa vuonna 1943, jolloin se oli 92 % pankin koko luottovolyymista. Sen jälkeen valtion osuus on ollut vähenemään päin.¹

Lukuun ottamatta valtiolle annetun luoton osuutta niin hyvin Suomen Pankin kuin muidenkin luottolaitosten luotonannosta, taulukko 6 varsinaisesti vain vahvistaa, tosin toisesta näkökulmasta katsottuna, sitä vaikutelmaa, mikä äsken suoritetun taulukkojen 4 ja 5 tarkastelun perusteella syntyi eri luottolaitosten ja luotonkäyttäjärühmien keskinäisistä suhteista.

¹ *K. Kivialho*, Suomen Pankin luotonanto, Kansantaloudellinen Aikakauskirja I/1949, s. 7 ed.

Taulukko 4. Eri elinkeinoryhmien saaman luoton jakaantuminen eri luottolaitosryhmien osalle.
31. 12. 1948.

	1. Teollisuus		2. Voima- ja sähkölaitokset		3. Rakennustoiminta		4. Kauppa ja liikenne		5. Maatalous		6. Kunnat		7. Henkilö- ja sekal. luotot		8. Kaikkiaan (1-7)	
	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%
Suomen Pankki ...	10 727	29.0	1 845	26.1	1	0.0	2 841	13.9	0	0.0	16	0.3	2	0.0	15 432	14.1
Kansaneläkelaitos..	110	0.3	3 460	48.9	179	0.8	249	1.2	4	0.0	894	14.2	3	0.0	4 899	4.5
Liikepankit	22 926	61.9	464	6.5	4 216	19.6	12 404	60.5	1 112	10.6	962	15.3	3 170	52.7	45 254	41.6
Kiinnitysluottolaitokset	357	1.0	0	0.0	1 419	6.6	0	0.0	549	5.2	57	0.9	2	0.0	2 384	2.2
Postisäästöpankki..	100	0.3	580	8.2	33	0.2	0	0.0	0	0.0	521	8.3	69	1.2	1 303	1.2
Säästöpankit	1 328	3.6	382	5.4	10 566	49.0	1 457	7.1	3 497	33.3	2 147	34.2	1 805	30.0	21 176	19.5
OKO ja osuuskassat	860	2.3	257	3.6	1 232	5.7	2 996	14.6	5 269	50.1	443	7.0	857	14.3	11 914	10.9
Vakuutuslaitokset..	614	1.6	89	1.3	3 894	18.1	546	2.7	83	0.8	1 244	19.8	104	1.8	6 574	6.0
Yhteensä	37 022	100.0	7 077	100.0	21 540	100.0	20 493	100.0	10 514	100.0	6 284	100.0	6 012	100.0	108 936	100.0

Taulukko 5. Eri luottolaitosten prosenttinen osuus eri elinkeinoryhmien alaryhmien luotonkäytöstä.
31. 12. 1948.

	1. Teollisuus						3. Rakennus- toiminta		4. Kauppa ja liikerine			6. Kunnat	
	11. Metalliteol- llisuus	12. Kivi- ja saviteollisuus	13. Nahka-, kumi- ja teks- tiiliteollisuus	14. Puu- ja paperiteollisuus	15. Ravinto- ja nautintoaine- teollisuus	16. Muu teolli- suus ja käsityö	31. Rakennus- aikainen luotto	32. Kiinnitys- ja asunto- lainat	41. Tukku- kauppa	42. Vähittäis- kauppa	43. Liikenne	61. Kaupunki- kunnat	62. Maalais- kunnat
Suomen Pankki	11.3	36.3	8.0	43.7	0.7	7.7	0.0	0.0	18.8	3.8	13.6	0.4	0.0
Kansaneläkelaitos ...	0.0	0.0	0.0	0.5	0.1	0.0	9.9	0.2	0.0	0.0	7.8	19.4	2.7
Liikepankit	83.8	50.8	86.2	48.1	76.6	76.3	31.7	18.7	71.1	39.9	58.6	16.9	11.9
Kiinnitysluottolaitok- set	0.0	0.3	0.0	1.6	0.8	0.4	0.0	7.0	0.0	0.0	0.0	0.5	1.7
Postisäästöpankki ...	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	3.0	0.0	0.2	0.0	0.0	0.0	7.2	10.7
Säästöpankit	2.4	6.5	3.6	2.4	12.3	6.6	32.7	50.1	1.3	17.5	9.9	33.2	36.3
OKO ja osuuskassat .	0.3	3.1	1.0	2.5	6.5	3.6	22.4	4.6	7.5	33.4	7.2	1.1	20.1
Vakuutuslaitokset ..	2.2	3.0	1.2	1.2	3.0	2.4	3.3	19.2	1.3	5.4	2.9	21.3	16.6
Yhteensä %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
milj. mk	6 564	1 993	3 326	19 975	1 799	3 365	1 349	20 191	11 640	5 674	3 173	4 331	1 953

Taulukko 6. Eri elinkeinoryhmien osuus eri luottolaitosten luotonannosta.

31. 12. 1948.

	Suomen Pankki		Kansaneläkelaitos		Liikepankit		Kiinnitys-luotto-laitokset		Postisäästöpankki		Säästöpankit		OKO ja osuuskassat		Vakuutuslaitokset	
	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%
1. Teollisuus	10 727	28.8	110	1.6	22 926	46.5	357	13.6	100	0.6	1 328	5.5	860	6.4	614	5.7
2. Voima- ja sähköl..	1 845	5.0	3 460	50.2	464	0.9	0	0.0	580	3.5	382	1.6	257	1.9	89	0.8
3. Rakennustoiminta	1	0.0	179	2.6	4 216	8.5	1 419	54.1	33	0.2	10 566	43.8	1 232	9.2	3 894	36.3
4. Kauppa ja liikenne	2 841	7.6	249	3.6	12 404	25.2	0	0.0	0	0.0	1 451	6.0	2 996	22.4	546	5.1
5. Maatalous	0	0.0	4	0.0	1 112	2.3	549	20.9	0	0.0	3 497	14.5	5 269	39.4	83	0.8
6. Kunnat	16	0.0	894	13.0	962	2.0	57	2.1	521	3.2	2 147	8.9	443	3.3	1 244	11.6
7. Henkilö- ja sekal..	2	0.0	3	0.0	3 170	6.4	2	0.1	69	0.4	1 805	7.5	857	6.4	104	1.0
8. Luotto- ja vak.lait.	1 798	4.8	62	0.9	362	0.7	17	0.6	111	0.7	116	0.5	46	0.3	189	1.8
9. Valtio	20 017	53.8	1 925	28.1	3 705	7.5	225	8.6	14 959	91.4	2 822	11.7	1 436	10.7	3 968	36.9
Yhteensä	37 247	100.0	6 886	100.0	49 321	100.0	2 626	100.0	16 373	100.0	24 114	100.0	13 395	100.0	10 731	100.0

Niinpä liikepankkien kohdalla havaitaan, että runsaasti 70 % niiden luotonannosta on teollisuudelle sekä kaupalle ja liikenteelle myönnettyä luottoa. Sen jälkeen seuraavat järjestyksessä rakennustoimintaan sijoitetut varat sekä henkilö- ja sekalaiset luotot, kun taas muiden ryhmien osuus on suhteellisesti merkityksetön.

Säästöpankkien kohdalla taasen luotonannon painopiste on selvästi rakennus- ts. kiinnitysluotoissa, samalla kun myös maatalouden osuus, 14.5 %, on huomattava. Tältä osalta tulos on odotusten mukainen. Sitä vastoin saattaa teollisuuden osuus, olkoonpa ettei se ole 5.5 % suurempi, jossain määrin olla yllättävä, kun ajattelee säästöpankkien toiminnan luonnetta ja niiden luotonantoon periaatteellisesti kuuluvaa »riskittömyyttä».

Säästöpankkilaitoksen kanssa maaseudun säästövaroista voimakkaasti kilpailevien osuuskassojen luotonannon painopiste taasen on selvästi maatalousluoton alalla; varsin huomattava on kuitenkin myös kaupan ja liikenteen osuus, yli 1/5 niiden luotonannosta.

Luotonantonsa jakaantumisen puolesta ovat taas vakuutuslaitokset meillä lähimpänä säästöpankkeja. Niidenkin luotonannon pääpaino on yksityisen sektorin osalta rakennustoiminnan ryhmään kuuluvien kiinnelainojen alalla. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että vakuutuslaitosten sijoitukset valtion obligaatioihin ovat suhteellisesti paljon suuremmat kuin säästöpankkien kohdalla on laita. Tässä suhteessa vakuutuslaitokset ovat varsinaisista yksityisistä luottolaitoksista omassa ryhmässään ja lähellä valtion omia rahalaitoksia, Suomen Pankkia, Kansaneläkelaitosta ja Postisäästöpankkia.

Lopuksi saattaa olla mielenkiintoista verrata meillä saatuja tuloksia muualla suoritettujen vastaavanlaisten tiedustelujen antamiin tietoihin. Kuten tämän kirjoituksen alussa jo mainittiin, tällainen vertailu on kuitenkin mahdollista vain liikepankkien osalta, koska muissa maissa ei tietävästi ole tiedustelua ulotettu kaikkia luottolaitoksia käsittäväksi.

Taulukko 7. Liikepankkien luotonannon jakaantuminen elinkeinoryhmittäin Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa.

	Suomi	Ruotsi	Norja
	%	%	%
Teollisuus (1+2+31)	52.6	24.8	35.0
Kauppa ja liikenne	27.4	17.0	38.4
Maatalous	2.5	8.0	2.6
Rakennustoiminta (3 ÷ 31)	8.4	33.6	13.0
Kunnat	2.1	1.5	0.4
Muut	7.0	15.1	10.6
Yhteensä	100.0	100.0	100.0

Taulukossa 7 on esitetty liikepankkien luotonannon prosenttinen jakaantuminen elinkeinoryhmittäin meillä sekä Norjassa ja Ruotsissa.¹ Vertailukel-

¹ Norjaa ja Ruotsia koskevat tiedot on saatu Göran Hedin'in kirjoituksesta »Vem lånar i affärsbankerna?» Ekonomisk Revy, Häfte 2, 1948.

poisuuden parantamiseksi on jaoitteluun täytynyt tehdä pari muutosta. Teollisuuden on siten tässä taulukossa Suomenkin osalta laskettu kuuluvaksi myös voima- ja sähkölaitokset sekä otettu mukaan rakennustoiminnasta rakennusaikaiset luotot. Taulukossa esitetyt luvut puhunevat itse puolestaan, joskin tässäkin on syytä varoittaa rohkeista johtopäätöksistä, koska olosuhteet niin luottomarkkinoilla kuin talouselämässä yleensäkin ovat eri maissa aina erilaiset. Todellisten vertailujen suorittaminen vaatisi näin ollen kaikkien tällaisten tekijäin huomioon ottamista, mikä tässä ei kuitenkaan ole mahdollista.

Niin kuin tästä suppeasta esityksestä ja ennen kaikkea oheen liitetyistä tilastotaulukoista lienee käynyt ilmi, selostetun tilastotiedustelun avulla on saatu selville melkoisesti tärkeitä ja mielenkiintoisia tietoja. Yhden ainoan tiedustelun arvo on kuitenkin pakostakin varsin rajoitettu, sillä vasta tietyn aikasarjan seuraaminen pystyy antamaan täydellisempää ja luotettavampaa valaistusta niihin kysymyksiin, joihin tällaisilla tiedusteluilla pyritään saamaan vastaus. Tarkoituksena onkin Suomessa jatkaa tämän tilaston keruuta vuosittain.

Pentti Kivinen:

RAKENNUSTOIMINTA VUOSINA 1943—1948.

Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen Taloudellisissa Selvityksissä 1943 julkaistiin Mikko Tammisen kirjoittama katsaus »Rakennustoiminta sotavuosina». Seuraavassa esityksessä on tarkoitus jatkaa maamme rakennustoiminnan kehityksen seuraamista siitä, mihin tri Tammisen katsaus päättyi. Koska edellä mainittu kirjoitus, joka julkaistiin sodan vielä jatkuessa, jouduttiin laatimaan verraten suppean aineiston pohjalla ja koska toisaalta vuodenvaihte 1942/43 ei rakennustoiminnan kehityksen kannalta merkinnyt käännekohtaa, on katsottu tarpeelliseksi ulottaa eräät esillä olevan katsauksen lukusarjat ajassa taaksepäin viimeisiin rauhanvuosiin saakka. Varsinaisessa tekstissä on sen sijaan päähuomio kiinnitetty vasta vuoden 1942 jälkeen tapahtuneeseen kehitykseen. Koko rakennustoimintaa käsittelevän luotettavan tilaston puuttuessa on seuraavassa ollut pakko turvautua useista lähteistä saatuihin tietoihin, jotka monin kohdin ovat verraten epäyhtenäisiä ja, varsinkin kun on kysymys sotavuosista, epätarkkojakin, mutta voitaneen niiden perusteella kuitenkin saada jonkinlainen käsitys siitä, mihin suuntaan koko rakennustoiminnan sekä eräiden sen erikoisalojen kehitys viime vuosina on kulkenut.

Rahan arvossa tapahtuneitten muutosten johdosta on rakennustoimintaan eri vuosina sijoitettujen nimellisten markkamäärien suora toisiinsa vertaaminen epätarkoituksenmukaista. Koska meillä ei lasketa sellaista rakennuskustannusten yleiskehitystä kuvaavaa indeksää (eikä yhtä lukuun ottamatta myöskään sen eri haarojen erikoisindeksejä), jonka avulla eri vuosina rakennustoimintaan käytetyt varat voitaisiin muuntaa samanarvoisiksi, on seuraavassa pyritty kuvaamaan rakennustoiminnan kehitystä tiettyjä yhtenäisiä reaalisia mittoja — ennen kaikkea kuutiometrिमääriä — hyväksi käyttäen. Milloin kuitenkin syystä tai toisesta on jouduttu käyttämään markkamääräisiä lukuja ja muuntamaan niitä samanarvoisiksi, on tämä tehty Suomen Pankin rakennuskustannusindeksin avulla, vaikkakin tämä on erikoisindeksi, joka kuvaa ainoastaan määrättyntyyppisten Helsingin kivisten asuintalojen rakennuskustannusten kehitystä.

1. Rakennustoiminnan kokonaiskehitys ja säännöstely.

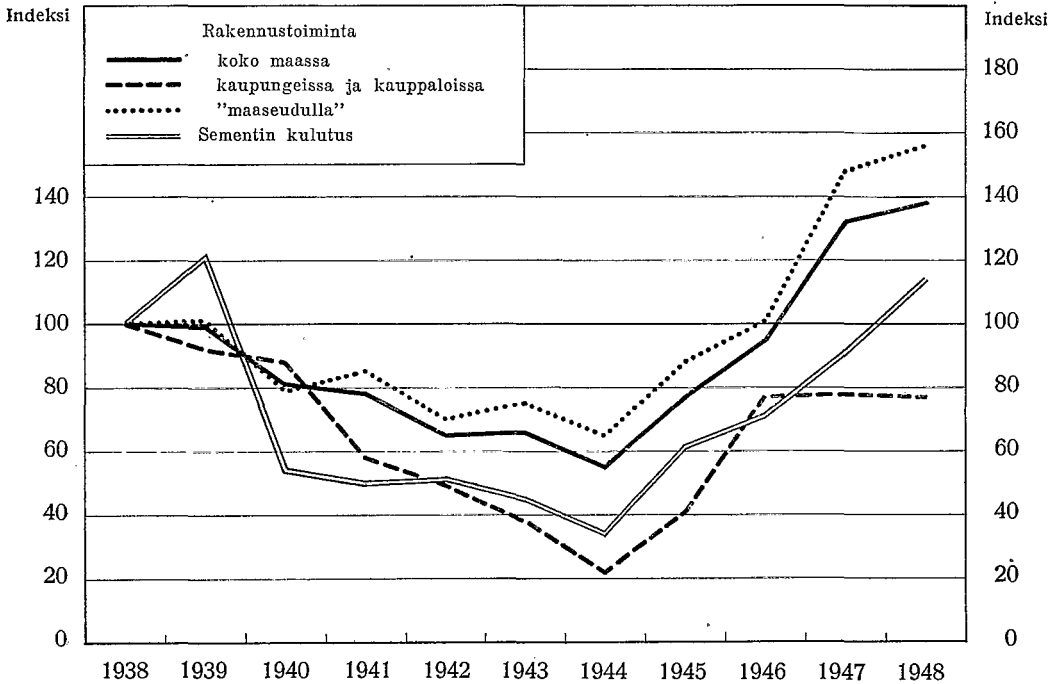
Rakennustoiminta on tuotannon ala, jolla tavallisina aikoina tuntuvat verraten herkästi yleisessä suhdannekehityksessä ja varsinkin pääomamarkkinoilla

tapahtuvat muutokset. Sota-aika katkaisi kuitenkin »normaalin» suhdannekehityksen sekä koko talouselämän että rakennustoiminnan alalla. Siksi sodan aikaisen ja jälkeisen ajan rakennustoimintaan vaikuttaneet tekijät ovat luonteeltaan poikkeuksellisia, ja koko rakennustoiminnan kehitys on tuona ajanjaksona tapahtunut viime kädessä kulloisestakin poliittisesta tilanteesta johtuvien vaatimusten ja rajoitusten puitteissa. Sota ja sen seuraukset ovat ratkaisevasti määränneet, mitä minäkin ajankohtana on rakennettu, samoin kuin ne ovat aiheuttaneet rakentamisessa tarvittavien tuotannontekijöiden — ennen kaikkea työvoiman ja raaka-aineiden — niukkuuden, mikä puolestaan on määrännyt rakentamisen laajuuden.

Tämän kirjoituksen otsikossa esitetty ajanjakso, vuodet 1943—1948, jakaantuu kahteen toisistaan selvästi eroavaan osaan, nimittäin sota-aikaan ja jälleerakennuskauteen, joiden tarkkana rajana voidaan pitää välirauhan solmistamista 19. päivänä syyskuuta 1944. Koska kuitenkin seuraavassa käytetyt tilastot perustuvat vuosittaisiin lukuihin, voitaneen vuoden 1944 katsoa tässä esityksessä kokonaisuudessaan kuuluvan edelliseen, sota-ajan käsittävään jaksoon, niin että jälleerakennuskauteen kuuluvat vuodet 1945—1948. Yhteisenä ja luonteenomaisena piirteenä kummallekin ajanjaksolle voidaan pitää rakentamisen vaatimien reaalisten tuotannontekijäin niukkuutta, minkä vuoksi viranomaiset ovat joutuneet harjoittamaan rakennustoiminnan säännöstelyä koko kyseisen ajan, vaikkakin tämä säännöstelyn laajuus ja laatu on eri vuosina vaihdellut. Rakennustoiminnan säännöstely liittyykin aivan olennaisesti viime vuosien rakennustoiminnan kokonaiskuvaan, ja sen pääpiirteittäin tapahtuva selostus on sen vuoksi katsottu tarpeelliseksi suorittaa rakennustoiminnan kokonaiskehityksen kuvauksen yhteydessä.

Rakennustoiminnan yleiskehityksen valaisemiseksi on kuviossa 1 esitetty graafisesti neljä indeksikäyrää. Näistä koko maan rakennustoimintaa kuvaava volyyymi-indeksi on laskettu Tilastollisessa päätoimistossa, ja perustuu se 13:een rakennustoiminnan raaka-aineiden tuotantoa kuvaavaan sarjaan, jotka on laadittu pääasiallisesti teollisuustilaston pohjalla ja joita sen lisäksi on mahdollisuuksien mukaan pyritty täydentämään muista lähteistä saaduilla mm. tuontia ja varastointia koskevilla tiedoilla. Tämä indeksi ei kuvaa rakennusten valmistumista, vaan vuosittain tosiasialisesti rakennettuja määriä, tarkemmin sanottuna rakennusraaka-aineiden käyttöä sekä uudis- että korjausrakentamiseen, ja edustaa se paitsi huoneerakennustoimintaa myös tie- ja vesirakennustoimintaa siinä määrin, kuin näissä on käytetty indeksissä edustettuja raaka-aineita. Kaupunkien ja kauppaloiden rakennustoimintaa kuvaava käyrä perustuu Sosiaaliministeriön Sosiaalisen tutkimustoimiston keräämiin tietoihin (ks. tarkemmin s. 41—46) valmistuneiden rakennusten kuutiotilavuuksista, Kolmas käyrä, joka esittää maaseudun nimissä käyvää rakennustoimintaa, ei perustu mihinkään itsenäiseen aineistoon, vaan se on saatu siten, että sivulla 40 esitetyistä, koko maan rakennustoiminnan indeksin perusteella lasketuista

Kuvio 1. Rakennustoiminnan kehitys vuosina 1938—1948.
1938 = 100.

todella rakennetuista kuutiometrिमääristä on vähennetty kaupungeissa ja kauppaloissa valmistuneiden rakennusten kuutiomäärät. Koska tällaisen keino-tekoisen laskelman tulosta ei voida pitää täysin asianmukaisena ja koska tähän maaseutua kuvaavaan sarjaan lisäksi ilmeisesti sisältyy runsaasti sellaista rakentamista, jota ei voida pitää varsinaisesti maaseudulle eikä etenkin maataloudelle tyypillisenä rakentamisena, on varottava vetäjästä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä tämän käyrän perusteella. Vielä on kuvioon vertailun vuoksi piirretty sementin kulutusta kuvaava käyrä, joka näkyy verraten hyvin seuraavan koko maan rakennustoiminnan kehityksen suuntaa, vaikkakaan se ei kohoa volyymitaan suhteellisesti samalle tasolle kuin koko maan rakennustoimintaa kuvaava käyrä.¹

Ryhdyttäessä tarkastelemaan rakennustoiminnan kehitystä sodan aikana ja sen jälkeen, on taulukoissa vertailun vuoksi otettu mukaan myös juuri sotaa

¹ Ne luvut, joiden perusteella sementinkulutusta kuvaava käyrä on piirretty, perustuvat Paraisten Kalkkivuori Osakeyhtiön omastaan ja Lohjan Kalkkitehdas Osakeyhtiön sementinmyynnistä keräämään tilastoon. Näitä lukuja on pyritty puhdistamaan samojen periaatteiden mukaan kuin Tammisen em. kirjoituksessa on tehty, mikä merkitsee lähinnä sitä, että näistä luvuista on vuosina 1938—1944 vähennetty välittömiin maanpuolustustarkeoituksiin käytetty sementtimäärä.

edeltäneet vuodet (1938 ja 1939). Tällöin on kuitenkin muistettava, että viimeksi mainitut vuodet edustavat niin kaupunkien kuin maaseudunkin rakennustoiminnan osalta huippulukuja, joiden tasolle tai yläpuolelle aikaisemmin oli päästy ainoastaan 1920-luvun loppupuolen noususuhdanteen parhaimpina vuosina. Toisin sanoen olisi rakennustoiminnan volyymi säattanut ilman sodan väliintuloakin laskea jonkin verran siitä, mitä se oli vuosina 1938 ja 1939. Niinkuin edellä esitetystä kuvioista käy selville, supistui rakentaminen näistä vuosista alkaen verraten tasaisesti vuoteen 1942 saakka volyymi-indeksin ollessa viimeksi mainittuna vuonna n. 65 (1938 = 100). Siitä huolimatta, että rakennusainetilanteen voidaan katsoa vuonna 1943 kiristyneen, ei rakennustoiminnan supistuminen tuona vuonna jatkunut, vaan pystyttiin silloin rakentamaan suurin piirtein yhtä paljon kuin edellisenä vuonna. Tähän vaikutti epäilemättä se, että vuonna 1943, joka merkitsi sotatoimien kannalta hiljaisinta vuotta, takaisinvaltatun alueen jälleenrakentaminen oli laajimmillaan. Säännösteltyjen rakennusaineiden jakelusta saatuja tilastotietojen perusteella voidaan päätellä, että valtakunnan yhteyteen palautettujen alueiden jälleenrakentaminen käsitti tällöin ainakin 25—35 % koko maan rakennustoiminnasta, mutta mahdollisesti enemmänkin. Tarkkoja tietoja tämän rakentamisen laajuudesta ei kuitenkaan ole ollut käytettävissä, ja siksi tämän katsauksen puitteissa esitetyissä tiedoissa valtakunnan yhteyteen palautettujen alueiden rakennustoiminta kokonaisuudessaan sisältyy siihen jäännöserään, jota on kutsuttu »maaseudun» rakentamiseksi, vaikkakin siihen siten tulee mukaan muutakin kuin varsinaista maaseudun rakennustoimintaa.¹

Sodanaikaisen rakennustoiminnan säännöstelyn alkuvaiheista on jo kerrottu Tammisen em. artikkelissa (s. 28—31). Rakennustoiminnan säännöstelyn pääpaino oli aluksi eräiden tärkeimpien rakennustarvikkeiden säännöstelyssä, joka useimmissa tapauksissa oli ns. luottamussäännöstelyä. Pian kuitenkin todettiin, että maanpuolustustehtävien sitoessa käyttöönsä suurimman osan parhaimmasta työvoimasta, juuri työvoima oli se avainasemassa oleva tuotannontekijä, jonka saanti ratkaisevimmin vaikutti rakentamismahdollisuuksiin. Viranomaiset huommasivat, että rakennusainesäännöstely täytyi kytkeä yhteen työvoimasäännöstelyn kanssa, ja tämä kytkeminen toteutettiin kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön heinäkuussa 1942 antamalla päätöksellä rakennusluonteisten töiden säännöstelystä, mikä päätös merkitsi sitä, että kaikkien siviililuonteiseen rakennustoimintaan oli ensin saatava ao. viranomaisilta työvoiman käyttö lupa, ennen kuin rakennustyöt saatiin aloittaa. Säännösteltyjen rakennustarvikkeiden ostoluvan saattoi saada vain siinä tapauksessa, että ensin oli myönnetty tämä työvoiman käyttö lupa.

¹ Tämä pitää paikkansa erityisesti näiden alueiden kaupunkien ja kauppaloiden rakentamisen suhteen, sillä niitä koskevat tiedot eivät vuodesta 1939 lähtien enää sisälly Sosiaaliministeriön Sosiaalisen tutkimustoimiston kaupunkien ja kauppaloiden rakennustoiminnasta keräämiin tietoihin eikä niitä siksi ole voitu erottaa »maaseudun» rakennustoiminnasta.

Rakennusainetilanne kiristyi vuoden 1943 aikana entisestään. Rakennusaineiden ulkomainen tuonti, jota sodan alkuaikoina oli jossain määrin voitu pitää yllä, supistui jyrkästi. Myös yksityisten ja liikkeiden hallussa olleiden vanhojen rakennusainetarastojen muodostamat reservit alkoivat tällöin olla käytännöllisesti katsoen loppuunkäytetyt. Toisaalta taas laajat linnoitus- ja muut maanpuolustustyöt sekä Karjalan jälleenrakentaminen imivät rakennustarvikkeita yhä lisääntyvässä määrässä. Tilanteen kireyttä kuvaa se, että jo aikaisemmin säännösteltyä betonirautaa varten voitiin tuona vuonna myöntää ostolupia määrälle, joka vastasi vain n. 10 % viimeisten rauhanvuosien kulukselta. Niinpä tänä vuonna joutuivatkin säännöstelyyn useimmat niistä raaka-aineista, jotka vielä olivat olleet vapaat. Näistä tärkeimmät olivat naulat, jotka joutuivat ei luottamus- vaan varsinaiseen säännöstelyyn, sekä erilaiset kateaineet.

Näihin aikoihin alkoi säännöstelyviranomaisten asema muodostua rakennustoiminnassa yhä keskeisemmäksi, samalla kun koko säännöstelykoneisto jatkuvasti laajeni ja kehittyi. Siviililuonteisen rakentamisen säännöstelyä hoitava organisaatio jakautui kahtia, toisen osan huolehtiessa ns. Kanta-Suomen rakentamisen säännöstelystä ja toisen taas valtakunnan takaisinvaltatuiden alueiden jälleenrakentamisesta. Itä-Karjalassa tapahtunut rakentaminen taas suoritettiin puolustuslaitoksen hallussa olevien rakennusainekiintiöiden varassa ja sotilashallinnon alaisena. Kanta-Suomen alueella myönnettiin rakennuslupia lähinnä vain sellaisten tuotantolaitosten rakentamiseen tai muihin tuotannollisiin tarkoituksiin, jotka olivat maanpuolustuksen tai väestön toimeentulon kannalta välttämättömiä. Lupia ei täällä yleensä myönnetty asuntojen eikä siviilitarkoitusta palvelevaan julkiseen rakentamiseen, ellei ollut kysymys pommitusvahinkojen korjaamisesta tai muusta senkaltaisesta aivan välttämättömästä rakentamisesta. Sen sijaan asuntojen rakentamisen ja muun siviililuonteisen rakennustuotannon painopiste oli takaisinvaltatujen alueiden jälleenrakentamisessa. Tätäkin pyrittiin suorittamaan kokonaistilanteen sanelemassa tärkeysjärjestyksessä, mikä täällä merkitsi ennen kaikkea maatalouden vaatiman rakennustoiminnan asettamista etualalle. Myös luoton antoa, joskaan se ei varsinaisesti ollut säännösteltyä, pyrittiin Suomen Pankin toimesta sota-aikana ohjaamaan rakennustoiminnan osalta samojen periaatteiden mukaan kuin rakennustoiminnan varsinaista säännöstelyä.

Vuosi 1944 merkitsi sotatoimien vilkastumista ja rakennustoiminnan jäämistä niiden varjoon. Niinpä tämän vuoden rakennustoimintaa kuvaavat luvut ovat kauttaaltaan pienemmät kuin minään muuna sodanaikaisena ja sen jälkeisenä vuonna. Koko maan todellista rakentamista kuvaava volyyymi-indeksi oli tällöin vain 55 pistettä, mikä vastaa n. 9 milj. rakennettua kuutiota, ja nämäkin luvut ovat pikemminkin liian suuret kuin pienet. Kaupunkien ja kauppaloiden valmistuneiden rakennusten tilavuusmäärä supistui vielä huomattavasti jyrkemmin kuin muun maan, laskien indeksinä mitattuna peräti 22 pisteeseen

eli n. 0.8 milj. m³:iin. Rakennustoiminnan säännöstely jatkui kyseisen vuoden kolmena ensimmäisenä neljänneksenä samantapaisena kuin parina aikaisempainakin vuonna. Uusista vielä säännöstelyyn tulleista tarvikkeista mainittakoon lasi, jonka kevättalvella tapahtuneiden suurten pommitusten johdosta lisääntyneen kysynnän tyydyttäminen tuotti vuonna 1944 suuria vaikeuksia, semmin-kin kun lasiteollisuuden ulkomaisen raaka-aineen saanti samoihin aikoihin heikkeni. Ulkomaisen tuonnin tyrehtymisen vuoksi joutuivat myös putket tänä vuonna säännöstelyn alaiseiksi.

Syyskussa 1944 tapahtunut Suomen ja Neuvostoliiton välisen sodan päättyminen merkitsi huomattavia muutoksia rakennustoiminnan alalla, vaikkakaan muutokset eivät tässä suhteessa olleet niin valtavia, kuin asioita pintapuolisesti tarkastellen saattaisi luulla. Rakennustuotannossa tapahtui vain eräänlainen uudelleenryhmittely, joka koski lähinnä tuotannon suuntaa, kun sen sijaan rakennustoiminnan reaalisissa edellytyksissä ei tapahtunut juuri muuta muutosta kuin se, että sodanaikainen työvoiman niukkuus helpottui (ei kuitenkaan niin paljoa, että se olisi muuttunut työvoiman liikatarjonnaksi ja työttömyydeksi, kuten aluksi pelättiin) ja rakennusainekysymys tuli vieläkin tärkeämmäksi kuin se sodan kestäessä oli ollut. Rakennustuotannon uudelleensuuntautumisen aiheutti lähinnä se, että kaksi merkittävää rakennustehtävää jäi nyt pois, nimittäin toisaalta maanpuolustuksen vaatima väli- tai välillinen rakentaminen sekä toisaalta takaisinvallatun alueen jälleenrakentaminen. Ennen pitkää saatettiin kuitenkin havaita, että näiden tilalle oli tullut kolme uutta, mutta monessa suhteessa niitä muistuttavaa tehtävää: sotakorvausten suorittamisen vaatiman teollisuuden laajentaminen tai uudelleenrakentaminen, alueluovutusten johdosta kotinsa menettäneiden asuttaminen sekä Pohjois-Suomen jälleenrakentaminen.

Sodan loppuminen sai aikaan eräitä muutoksia myös rakennustoiminnan säännöstelyssä. Karjalan jälleenrakentaminen oli luonnollisista syistä loppunut jo ennen sodan päättymistä, ja armeijan varastoissa olleita rakennustarvikkeita saatettiin nyt käyttää siviilirakentamiseen. Koska kuitenkin rakennustuotannolle samanaikaisesti asetettiin uusia suuria veloituksia, ei sodan loppuminen merkinnyt ratkaisevaa helpottumista rakennusainemarkkinoilla. Päinvastoin kiristyi tilanne tällä alalla parina seuraavana vuotena vielä entisestäänkin. Olenainen muutos tapahtui ainoastaan työvoiman kohdalla, jonka säännöstely kumottiin vuoden 1944 lopussa. Tällöin luovuttiin luonnollisestikin myös rakennusluonteisiin töihin tarvittavasta työvoiman käyttöluvasta, mutta se tavallaan korvattiin toisella säännöstelytoimenpiteellä. Otettiin näet käytäntöön rakennustyöluva, joka piti anoa jokaisen uuden rakennuksen rakentamista samoin kuin suurempia korjaus- ja laajennustöitäkin varten. Vasta kun tämä lupa oli saatu, voitiin myöntää rakennustarvikkeiden ostolupa.

Sodan jälkeen kehitettiin ja muutettiin rakennustoiminnan säännöstelystä huolehtivaa organisaatiota useaan otteeseen, mutta tämän kehityksen yksityiskohtainen kuvaaminen lienee tässä yhteydessä tarpeetonta. Rakennustoiminnan säännöstelyn johto oli keskitetty kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön rakennusaineosastolle, josta on yleisesti alettu käyttää lyhennysnimitystä Kymro. Tämä virasto on, ohjeanaan valtioneuvoston vuosittain hyväksymä rakennusohjelma, johtanut ja valvonut koko maan rakennustoiminnan säännöstelyä (lukuun ottamatta kuitenkin maanhankintalain edellyttämää rakennustoimintaa ja Pohjois-Suomen jälleenrakentamista, joita on hoitanut maatalousministeriön asutusasiainosaston valvonnan alaisena Maatalousseurojen Keskusliiton Asutusvaliokunta). Tärkeimmät rakennuslupa-anomukset ratkaistiin Kymrossa, kun sen sijaan lukuisten pienempien lupien myöntämistä hoitivat Kymron alaiset paikalliset viranomaiset niille myönnettyjen kiintiöiden puitteissa. Tämä järjestelmä vaati laajan alaviranomaisverkoston, jossa keskiportaan muodostivat 17 työvoimapiiriä (joiden lukua on myöhemmin supistettu) ja alaportaan kaupungeissa ja kauppaloissa rakennustoimikunnat sekä maaseudulla työasiamiehet. Tämän organisaation muutoksista mainittakoon, että vuoden 1948 alussa perustettiin jokaiseen työvoimapiiriin pieni rakennusosasto ja samanaikaisesti vapautettiin kuntien työvoima-asiamiehet, joiden viimeksi mainittujen tehtävät siirrettiin työasiainlautakunnille. Vuoden 1949 alusta lukien, jolloin laki rakentamisesta maaseudulla astui voimaan, siirrettiin työasiainlautakunnan säännöstelytehtävät mainitun lain edellyttämille rakennuslautakunnille. Saman vuoden elokuussa lakkasi myös työvoimapiirien osallistuminen rakennustoiminnan säännöstelyn hoitoon niiden tehtävien siirtyessä Kymrolle.

Sodan loputtua jouduttiin useaan otteeseen tarkistamaan ja kehittämään aikaisemmin laadittuja rakennustoiminnan säännöstelyssä noudatettavia tärkeys- ja kiireellisyyttä määräyksiä. Uusia rakennusohjelmia suunniteltaessa tuli voimakkaasti esille sekä asutuskeskusten että maaseudun sodan aikana tyydyttämättä jäänyt siviililuonteisen rakentamisen tarve, minkä sosiaalisesti arveluttavimpana seurauksena oli yhä kiristyvä asuutopula. Pian kuitenkin havaittiin, että sotakorvausten suorittamiseen tarvittavan teollisuuden, samoin kuin eräiden muidenkin maalle elintärkeiden teollisuuksien, rakentamisen vaatimus esiintyi niin voimakkaana, että sen tyydyttäminen oli rakennustuotantoa ohjattaessa asetettava ensi tilalle. Seuraavina olivat Pohjois-Suomen jälleenrakentaminen ja siirtoväen sijoittamisen vaatima rakennustoiminta. Viimeksi mainittuun ryhmään liittyi pian myös muu maanhankintalain mukainen rakentaminen. Elintarvikepuolan välillistä vaikutusta lienee se, että myös maaseudun muuhun kuin varsinaiseen maanhankintalain mukaiseen rakentamiseen suhtauduttiin verraten suopeasti varsinkin silloin, kun oli kysymys maataloustuotantoa edistävästä rakentamisesta.

Vuosina 1946 ja 1947 oli rakennustoiminnan säännöstely laajimmillaan.

Tällöin oli myös sodan jälkeinen rakentaminen saavuttanut huomattavat mittasuhteet. Kuvan saamiseksi siitä, minkälaiseksi rakennustoiminnan tärkeys- ja kiireellisyysjärjestys tällöin oli muodostunut, esitettäköön seuraavassa vuoden 1946 lopulla laadittu talousneuvoston esittämä ja valtioneuvoston vahvistama rakennustoiminnassa noudatettava tärkeys- ja kiireellisyysjärjestys:¹

- A. Tuotannollinen rakennustoiminta
  - 1. Teollisuus- ja sen välttämätön asuntorakennustoiminta
    - a) Sotevan rakennustyöt
    - b) Voimalaitosten rakennustyöt
    - c) Muun teollisuuden rakennustyöt
  - 2. Maatalous- ja sen välttämättä vaatimat asunnot
    - a) Maataloussiirtoväen sijoittamiseksi tarpeellinen rakentaminen
    - b) Muun maatalouden tuotannollinen rakennustoiminta
- B. Välttämättömät korjaus- ja muutostyöt
- C. Asuntorakennustoiminta, joka ei suoranaisesti palvele tuotantoa
  - 1. Kaupunkien asuntorakennustoiminta
  - 2. Maaseudun asuntorakennustoiminta
- D. Sosiaaliset rakennukset
  - 1. Sairaalat ja huoltolaitokset
  - 2. Opetuslaitokset
  - 3. Aivan välttämättömät kulttuurirakennukset
- E. Aivan välttämättömät virasto- ja muut vastaavat rakennukset.

Tällaisia yleisohjeita, joita tietenkin oli ensi kädessä otettava huomioon koko maan rakennuskiintiötä jaettaessa, täydennettiin kulkulaitosten- ja yleisten töiden ministeriön antamalla erikoisohjeilla.² Mainittakoon tässä yhteydessä, että vuoden 1947 alussa uudistettiin myös Suomen Pankin sodanaikaiset luotonanto-ohjeet muuttuneen tilanteen vaatimuksia vastaaviksi ja noudatettiin niissä silloin rakentamisen suhteen suurin piirtein samanlaisia periaatteita kuin edellä selostetussa rakennusohjelmassa. Niistä rakennuskohteista, jotka niin ohjelmissa kuin niitä käytäntöön sovellettaessakin joutuivat syrjäytettyyn asemaan, mainittakoon kunnallinen ja seurakunnallinen rakentaminen sekä varsinaista kaupallista liike-elämää palveleva rakentaminen.

¹ Hallitussihteeri *Erkki Tuuli*, Rakennustoiminnan säännöstely, KYMRON tiedoituksia, 1947 N:o 1, Helsinki 1947, s. 17—21.

² Eräässä edellisen yleisen tärkeys- ja kiireellisyysjärjestyksen kanssa suunnilleen samanaikaisessa rakennussäännöstelyä hoitaville alaviranomaisille annatussa ohjeessa mainitaan mm., että edellä mainitun laatuisten seikkojen lisäksi on rakennustyöluopien hakijoihin nähdessä noudatettava yleensä seuraavaa suosituimmuusjärjestystä: a) tulipalon tai muuhun siihen verrattavissa olevan tapauksen johdosta toimeentulolleen välttämättömän rakennuksensa menettäneet, b) erittäin vaikeissa asunto-oloissa olevat, c) elinkeinoelämän kannalta välttämättömät teollisuus- ja liikelaitokset, d) pienyrittäjät ja e) muut rakennuttajat.

Seuraavassa taulukossa esitetään eräitä Kymron rakennustoiminnan säännöstelyn yhteydessä keräämiä tietoja myönnettyistä rakennusluvista sekä niiden nojalla tapahtuneesta säännöstelystä rakennustoiminnasta, joka näinä vuosina käsitti käytännöllisesti katsoen kaiken rakentamisen (mahdollista »mustaa» rakentamista lukuun ottamatta). Näiden tilastotietojen kerääminen aloitettiin vasta vuoden 1945 aikana myönnettyjen rakennuslupien perusteella, joten vuodelta 1944 keskeneräisinä tälle vuodelle siirtyneitä rakennuksia ei siinä ole otettu huomioon. Tästä syystä johtuu, että vuoden 1945 aikana valmistuneiden rakennusten kuutiomäärä, 4 milj. m³, jää ilmeisesti todellisuutta pienemmäksi. Vuotta 1948 koskevien tilastotietojen puutteellisuus johtuu siitä, että sanotun vuoden alussa tapahtuneen työasiamiesten vapauttamisen johdosta ei vuoden alkupuolella saatu kaikista kunnista kerättyä tarvittavia tietoja.

Taulukko 1. Kymron tietoja säännöstelystä rakennustoiminnasta vuosina 1945—1948, milj. m³.

	Keskeneräisiä rakennuksia vuoden alussa	Myönnettyjä rakennustylupia	Valmistuneita rakennuksia	Keskeneräisiä rakennuksia vuoden lopussa
1945	—	14.0	4.0	10.0
1946	10.0	23.6	15.1 ¹	8.4 ¹
1947	8.4 ¹	24.3	20.4	12.5
1948	12.5	24.4	14.9 ²	13.8 ²

Niinkuin edellä s. 30 esitetystä kuviosta saatetaan selvästi havaita (vrt. myös taulukko 2, s. 40), vuosi 1945 merkitsi rakennustoiminnan ripeätä nousua siitä aallonpohjasta, johon se sodan viimeisenä vuotena oli joutunut. Rakennustoiminnan volyyymi-indeksi kohosi 77 pisteeseen, mikä merkitsi n. 40 %:n nousua edelliseen vuoteen verrattuna ja lähes vuosien 1940—1941 tason saavuttamista. Asutuskeskusten valmistuneiden rakennusten kohdalla tämä nousu oli vielä paljon jyrkempi. Niiden kuutiomäärät lisääntyivät lähes kaksinkertaisiksi edelliseen vuoteen verrattuna, mutta tämä nousu selittyi suurelta osalta edellisen rakentamisen tavattoman alhaisesta tasosta (0.8 milj. m³, indeksi = 22). Jäljestäpäin tilannetta arvioitaessa tuntuu siltä, että vuonna 1945 pantiin rakennustoiminta käyntiin laajemmalla rintamalla, kuin silloiset reaaliset edellytykset olisivat oikeastaan sallineet. Tähän viittaa se, että tuona vuonna myönnettyjen rakennuslupien perusteella aloitettaviksi sallituista rakennustöistä siirtyi seuraavaan vuoteen kokonaista 10 milj. m³ eli myönnettyihin lupiin verrattuna suhteellisesti huomattavasti suurempi osuus kuin minään muuna vuonna. Todellisuudessa ei läheskään kaikkia vuonna 1945 rakennusluvan saaneita raken-

¹ Luvut koskevat vain vuoden 1946 aikana myönnettyjen rakennuslupien perusteella tapahtunutta rakentamista.

² Tiedot puutteelliset. Valmistuneiden rakennusten m³-määrä käsittää todennäköisesti vain n. 70—75 % kaikista tapauksista.

nuksia päästy vielä tuon vuoden puolella edes aloittamaan, minkä vuoksi vuoden 1946 alkupuolella voitiin uusia lupia myöntää vain sangen rajoitetusti (elokuun alkuun mennessä vain noin 9.5 milj. m³:lle) siitä huolimatta, että siirtyneitä 10 milj. m³ vastaavat luvat tarkistettiin uudelleen ja vain osalle niistä myönnettiin rakennustarvikkeita vuonna 1946, muun osan rakentamisen siirtyessä parille seuraavalle vuodelle. Rakennusmateriaalin säännöstelyyn voidaan sanoa saavuttaneen vuonna 1945 lopullisen laajuutensa. Tällöin tuli säännöstellyksi mm. puutavara. Sementti ja kaikki sementtituotteet tulivat nyt Kymron kautta jaettaviksi — tähän asti olivat tehtaat itse hoitaneet niiden säännöstelyn jakamalla niitä ainoastaan rakennustyölupaa vastaan. Säännöstelyn tehokkuudessa lienee tänä vuonna ollut kuitenkin vielä toivomisen varaa, ja tällöin suoritettiin ehkä enemmän kuin muina vuosina ns. mustaa rakentamista, mikä useimmiten on voinut tapahtua siten, että viranomaisten myöntämät rakennusaineet on käytetty muihin kuin niitä anottaessa ilmoitettuihin tarkoituksiin.¹ Seuraavasta vuodesta lähtien rakennustoiminnan säännöstely muodostui tässäkin suhteessa ankarammaksi, sillä se sidottiin taloudelliseen valtalakiin, jolloin säännöstelyrikoksesta tuli mahdolliseksi tuomita niinkin ankara rangaistus kuin luvatta rakennetun rakennuksen valtiolle menettäminen.

Vuonna 1946 voidaan katsoa sodanjälkeisen rakennustuotannon kaikista materiaali- ja osittain jopa työvoimavaikeuksistaan huolimatta päässeen täyteen vauhtiinsa. Vaikka edelliseltä vuodelta olikin jäänyt perinnöksi 10 milj. m³ vastaava määrä keskeneräisiä tai kokonaan aloittamattomia rakennuksia, myönnettiin tuona vuonna uusia rakennustyölupia 23.6 milj. m³:lle. Varsinaisesti työn alaisena oli silloin kuitenkin pienempi rakennuskuutiomäärä, kuin mihin päädytään, jos edellä mainitut luvut lasketaan yhteen, sillä — niinkuin jo mainittiin — ei läheskään kaikkia vuodelta 1945 siirtyneitä rakennustyölupia vastaan myönnetty rakennustarvikkeita vielä vuonna 1946. Tässä esityksessä seurattu volyyymi-indeksi nousi tällöin jo 95 pisteeseen (vastaten 15.3 milj. rakennettua m³). Tämä merkitsi epäilemättä sitä, että rakentamisessa oli saavutettu rauhan vuosia vastaava taso, sillä olihan em. indeksin perusvuosi 1938 huippuvuosi. Sellaisten ulkomailta tuotettavien tarvikkeiden kuin betoniraudan, putkien ja radiaattorien ankarasta puutteesta johtui, että rakennustuotanto tuona ajankohtana muodostui täysin puurakennusvoittoiseksi siitä huolimatta, että sementin tuotannossa oli jo havaittavissa jonkin verran helpottumista. Niinpä vuonna 1946 myönnettyistä rakennusluvista tuli kivirakennusten osalle vain hieman yli 10 %. Kun rakennusainetilanne oli niin kireä, että jopa puutavarankin saanti tuotti vaikeuksia, koska sitä pyrittiin mahdollisimman paljon varaamaan vientiin, säännöstelyn jatkuminen täydessä laajuudessaan oli luonnollista. Paitsi rakennusaineiden puutetta, esiintyi tänä vuonna myös jonkin

¹ Vrt. KYMRON tiedoituksia, 1946 N:o 1, s. 3—5.

verran työvoiman niukkuutta, mikä viime kädessä johtui koko maassa vallinneesta täystyöllisyystilanteesta. Rahoitusvaikeuksistaakin oli vuonna 1946 jo havaittavissa eräitä merkkejä, ja tämä kysymys tuli seuraavina vuosina yhä keskeisemmäksi.

Edellisten vuosien kokemuksista viisastuneina ja rakennusainepulan edelleen jatkuessa erittäin vaikeana suhtauduttiin virallisella taholla vuoden 1947 alussa sen vuoden rakennusmahdollisuuksiin verraten pessimistisesti. Niinpä valtioneuvosto hyväksyikin tuon vuoden kokonaisrakennusohjelman suuruudeksi 16.5 milj. m³, mikä toteutettuna olisi merkinnyt n. 30 % suuruista laskua rakennustuotannossa edelliseen vuoteen verraten. Tilanne kehittyi kuitenkin rakennustuotannon alalla odotettua suotuisampaan suuntaan, niin että vuoden kuluessa ylitettiin rakennuslupia myönnettäessä alkuperäinen suunnitelma lähes 8 milj. m³:llä. Parantunutta — vaikka edelleenkin niukkaa — raaka-aineiden saantia kuvastaa epäilemättä se, että kivisten rakennusten osuus tuon vuoden aikana myönnettyistä rakennusluvista oli noin 26 % (6.3 milj. m³); valmistuneiden rakennusten tilavuudesta 20.4 milj. m³ se kuitenkin vielä oli vain n. 12 % (2.5 milj. m³). Joka tapauksessa oli vuoden 1947 rakentaminen vielä erittäin puurakennusvoittoista, mihin epäilemättä vaikutti, paitsi puurakennusten tekoon tarvittavien rakennusaineiden suhteellisesti helpompi saanti, myös huomattavalta osalta se seikka, että rakennustoiminnan painopiste ratkaisevasti oli maaseudulla. Maaseudun lisääntynyt osuus maan kokonaisrakentamisesta käy selville mm. siitä, että koko maan rakentamista kuvaava volyyymi-indeksi nousi edellisestä vuodesta 39 % kohoten niin korkealle kuin 132 pisteeseen siitä huolimatta, että asutuskeskusten rakennustoiminta valmistuneiden rakennusten tilavuuksissa mitattuna pysyi käytännöllisesti katsoen samalla tasolla kuin edellisenä vuonna (indeksi 77 vuonna 1946 ja 78 vuonna 1947).

Vaikkakin rakennusaineita pystyttiin tuottamaan ja maahan tuomaan vuonna 1947 kaiken kaikkiaan enemmän kuin edellisinä vuosina, ei se merkinnyt tilanteen sanottavaa helpottumista niiden markkinoilla, sillä kysyntä oli jatkuvasti huomattavasti suurempi kuin tarjonta. Siksi oli edellisinä vuosina täyteen laajuuteensa kehittyneitä rakennustoiminnan säännöstelyä jatkettava edelleen erittäin tiukkana. Sitä paitsi mm. eräistä poikkeuksellisista luonnonolosuhteista — meriliikennettä häittäsi tavallista ankarampi ja pitempi talvi ja -syksypuolella aiheutui vähäsateisuudesta ankara sähkövoimapula — johtui, että rakennusaineiden muutenkin niukan saannin lisäksi syntyi myös haitallista epäsäännöllisyyttä niiden toimituksissa. Rahoitusvaikeudet, joista ensi kerran oli ollut merkkejä havaittavissa edellisenä vuonna, lisääntyivät vuoden 1947 aikana ja asutuskeskusten kohdalta aiheuttivat jopa rakennustoiminnan kasvun pysähtymisen, joskin tässä kohden olivat vaikuttamassa myös eräät toiset, tuonempana mainittavat syyt.

Siitä huolimatta, että vuoden 1947 rakentamisessa ylitettiin huomattavasti

ne puitteet, mitä sitä vuotta varten laaditussa rakennusohjelmassa oli edellytetty, laadittiin vuoden 1948 rakennusohjelma vieläkin varovaisemmin kuin edellisen vuoden ja päädyttiin siinä vain 15.6 milj. m³:n kokonaismäärään. Tähän viranomaisten pidättyväisyyteen vaikutti epäilemättä ratkaisevasti juuri vuoden 1948 rakennusohjelman suunnitteluaikeihin ilmennyt — sähkövoimapulasta johtuva — sementin tuotannon vaikeutuminen. Tällöin näet arvioitiin, että vuoden 1947 sementin tuotannossa päästäisiin odotetun 480 000 tonnin asemasta vain 360 000 tonniin.¹ Tuon vuoden sementintuotannon todellinen tulos ei kuitenkaan muodostunut aivan näin heikoksi, vaan päädyttiin siinä näiden kahden arvion keskivälille eli noin 420 000 tonniin.

Vaikka sementin toimituksissa esiintyikin vuoden 1948 keskivaiheilla vaikeuksia, pystyttiin tuona vuonna toimittamaan kulutukseen kuitenkin yli 100 000 tonnia enemmän kuin edellisellä vuonna. Betoniterästä ja putkia lukuun ottamatta parani tilanne myös muiden rakennustarvikkeiden kohdalla. Niinpä vuoden 1948 rakennustuotannossa saavutettiin ja todennäköisesti hieinan ylitettiin edellisen vuoden kokonaistulos. Rakennuslupia myönnettiin vuoden kuluessa 24.4 milj. m³, mistä määrästä kivirakennukset muodostivat 7.7 milj. m³ eli n. 32 %. Tuon vuoden Kymron tilastojen puutteellisuuden vuoksi ei valmistuneitten rakennusten kuutiomääristä ole tarkkoja tietoja, mutta ylitänevät ne n. 1 milj. m³:llä edellisen vuoden määrät. Tähän viittaa mm. se, että Tilastollisessa päätoimistossa arvioitu rakennustoiminnan volyyymi-indeksi kohosi tuona vuonna 138 pisteeseen, mikä merkitsee n. 4.5 %:n lisäystä edelliseen vuoteen verrattuna. Rakennustoiminnan kasvun lisäys on luettava maaseudun rakentamisen hyväksi, sillä kaupungeissa oli jo havaittavissa rakennustoiminnan taantumista.

Rakennustoiminnan säännöstelyn kannalta katsoen merkitsee vuosi 1948 käännekohtaa. Tällöin näet saatiin havaita tilanteen helpottuvan yhä useamman rakennustarvikkeen osalta, mikä ei johtunut yksinomaan näiden tarvikkeiden lisääntyvästä tuotannosta, vaan hyvin huomattavalta osalta myös siitä kysyntäpuolella tapahtuvasta heikkenemisestä, jonka aiheuttivat rakennustoiminnan alalla yhä lisääntyvät rahoitusvaikeudet. Sellaisten tärkeiden rakennusaineiden kuin esim. naulojen ja tiilien saanti alkoi jo olla melko tyydyttävää ja eräitä toisia rakennusaineita voitiin vapauttaa säännöstelystäkin. Jälkimmäisiin kuuluivat mm. ikkunalasi, rakennusvalutuotteet, puutavara, monet kattamisaineet ja sementtituotteet. Mainittakoon tässä yhteydessä, että seuraavana vuonna (1949) vapautettiin säännöstelystä yhä useampia rakennusaineita. Niinpä toukokuussa tulivat vapaiksi sementti, sementtitiilet, valssilanka ja siitä valmistetut naulat sekä syyskuun alussa tiilet. Tällä hetkellä (lokakuun alussa 1949) ovat jakelusäännöstelyn alaisia enää vain betoniteräs, rauta- ja teräsputket, lukuun ottamatta viime maaliskuussa vapautettuja valurautaisia vie-

¹ Vrt. *Eero Kalaja*, Kymron ehdotus vuoden 1946 rakennusohjelmaksi, KYMRON tiedoituksia 1947, N:o 6, s. 107.

märi- ja paineputkia, sekä galvanoitu pelti. Näiden säännöstely on riippuvainen ulkomaisen valuutan niukkuudesta, ja se voidaan lopettaa heti, kun valuuttatilanne ei enää sitä vaadi. Säännöstelyn purkaminen on tietänyt myös rakennussäännöstelyä hoitaneen virkakoneiston asteittaista supistamista, niin että tällä hetkellä — niinkuin edellä on jo mainittukin — se hoidetaan kokonaan huomattavasti supistuneesta Kymrosta käsin, ja tämäkin virasto lopettanee lähiaikoina toimintansa.

Eräänlaiseksi yhteenvedoksi edellä esitetystä rakennustoiminnan lyhytjaksoisesta kuvauksesta ja samalla sivulla 30 esitetyn graafisen kuvion täydennykseksi esitettäköön seuraavat rakennustoiminnan kokonaiskehitystä valaisevat lukusarjat.

Taulukko 2. Rakennustoiminnan arvioitu volyymi ja sitä vastaavat rakennustoimintaan sijoitetut pääomat vuosina 1938—1948.

	Volyymi- indeksi ¹	Vastaavat rakennetut määrät ¹ milj. m ³	Sijoitetut pääomat	
			vuoden 1938 hinnoissa mrd mk	käyvissä hinnoissa mrd mk
1938	100	16.1	3.8	3.8
1939	99	15.9	3.7	4.0
1940	81	13.0	3.1	3.9
1941	78	12.6	2.9	4.4
1942	65	10.5	2.5	4.4
1943	66	10.7	2.5	5.0
1944	55	8.8	2.1	4.5
1945	77	12.4	2.9	10.0
1946	95	15.3	3.6	18.0
1947	132	21.2	5.0	30.0
1948	138	22.2	5.2	50.0

Taulukon ensimmäisessä varsinaisessa sarakkeessa on sama indeksisarja, jota kuviossa 1 esittää koko maan rakennustoimintaa kuvaava käyrä. Niiden tietojen perusteella, joita on ollut käytettävänä viime vuosina rakennetuista kuutiomääristä, on laskettu tätä volyymi-indeksiä vastaavat kuutiomäärät. Nämä eivät siis kuvasta vuosittain valmistuneita rakennuksia, vaan vuoden aikana todella rakennettuja määriä. Koko rakennustoimintaa koskevien luotettavien tilastotietojen puuttuessa on lukusarjoja laskettaessa ollut pakko turvautua monestikin melko summittaisiin arvioihin, ja saattaa olla, että ne myöhemmin mahdollisesti suoritettavien tarkempien tutkimusten perusteella jonkin verran muuttuvat. Olettaen, että edellä esitetty rakennustoiminnan volyymi-indeksi kuitenkin suurin piirtein kuvaa viime vuosien kehitystä, on päädytty kahdessa oikeanpuoleisessa sarakkeessa esitettyihin rakennustoiminnan vuotuista arvoa kuvastaviin lukuihin. Lähtökohtana on käytetty prof.

¹ Tilastollisessa päätoimistossa suoritettujen arviolaskelmien mukaan.

Lindbergin laskelmaa, jonka mukaan talonrakennustoimintaan sekä tie- ja vesirakennustoimintaan käytettiin vuonna 1938 yhteensä 3 773 milj. mk.¹ Näin on päästy ensiksikin eri vuosina rakennustoimintaan sijoitettuihin pääomiin vuoden 1938 hinnoissa mitattuna ja nämä luvut on Suomen Pankin rakennuskustannusindeksin avulla muunnettu »käyviksi» hinnoiksi. Koska, niinkuin edellä esitetystä selostuksestakin on ilmennyt, viime vuosien rakentaminen on ollut erittäin puutalovaltaista ja kun rakennuskustannusindeksi kuvaa vain helsinkiläisten kivitalojen kustannusten muuttumista, merkitsee viimeksi mainittu, käyvissä hinnoissa esitetty pääomasarja vain aivan ylimalkaista arviota.² Viimeksi mainittu sarja antanee kuitenkin, rinnan vuoden 1938 rahassa esitetyn sarjan kanssa havainnollisen kuvan sota-aikana ja varsinkin sen jälkeen tapahtuneesta rakennuskustannusten jyrkästä noususta, samoin kuin siitä monetäärisestä suuruusluokasta, mitä kunakin vuonna rakennustoimintaan sijoitetut varat edustavat.

2. Rakentaminen kaupungeissa ja kauppaloissa.

Sodanaikaiset ja jälkeiset poikkeukselliset olosuhteet ovat tuntuneet asutuskeskusten rakennustoiminnassa selvemmin kuin muussa rakennustuotannossa, sillä varsinkin kaupungeissa ne ovat vaikuttaneet paitsi rakentamisen laajuuteen sängen huomattavasti myös sen laatuun, rakentamisen muodostuttua, etenkin sodan jälkeen, paljon puurakennusvoittoisemmaksi kuin mitä se oli aikaisemmin ollut. Tämä seikka käy havainnollisesti ilmi kuviosta 2.³

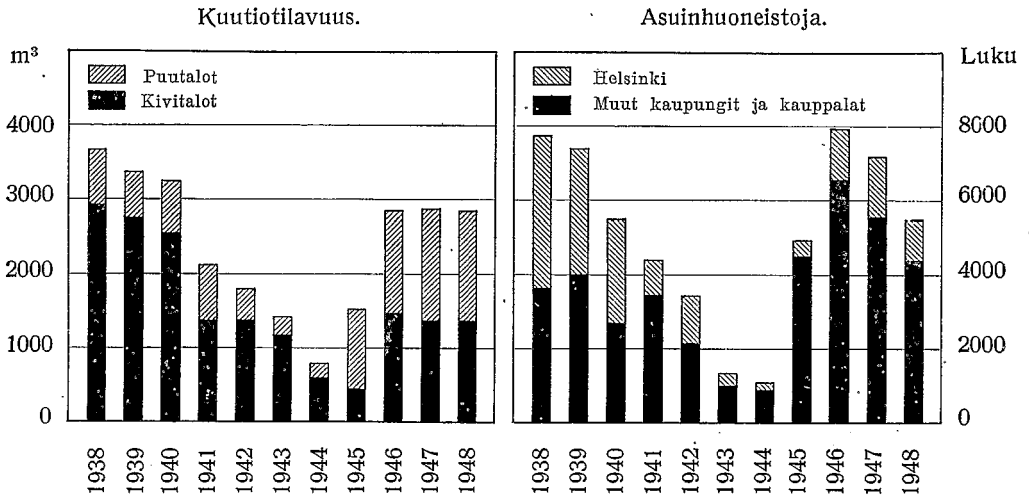
¹ *Valter Lindberg*, Suomen kansantulo vuosina 1926—1938. Suomen Pankin suhdannetutkimusosaston julkaisuja, sarja B : 1, Helsinki 1943, s. 78—80.

² Sen perusteella, että puutavarain hinta-indeksi on kohonnut huomattavasti jyrkemmin kuin SP:n rakennuskustannusindeksi, voitaisiin väittää, että viimeksi mainitun indeksin mukaan muunnetut arvot olisivat liian alhaiset. On kuitenkin muistettava, että maaseudun rakennustoiminnassa käytetään huomattavassa määrin omasta metsästä saatua ja rakennuspaikan lähetyvillä sirkkeleillä sahattua puutavaraa, joten hintoihin ei sisälly samassa määrin kuljetus- ym. kustannuksia kuin yleisillä puutavaramarkkinoilla myytyihin eriin. Tätä käsitystä vahvistavat eräistä muista lähteistä saadut maaseudun rakennustoimintaan sijoitettujen arvojen suuruutta koskevat tiedot.

³ Tässä kuviossa, samoin kuin taulukossa 3 esitetyt tiedot perustuvat Sosiaaliministeriön Sosiaalisen tutkimustoimiston keräämään ja Sosiaalisessa Aikakauskirjassa julkaisemaan tilastoon. Eri vuosien luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, ennen kaikkea siksi, etteivät ne vuodesta 1939 lähtien enää sisällä Neuvostoliitolle luovutettujen alueiden kaupunkien ja kauppaloiden rakennustoimintaa (vuodesta 1944 lähtien on Hanko kuitenkin jälleen mukana tilastossa). Koska rakennusten kuutiotilavuuksista on ollut tietoja saatavissa vasta vuodesta 1941 lähtien, perustuvat näitä koskevat luvut vuosilta 1938—1940 kanslianeuvos G. Modeenin suorittamaan arviolaskelmaan. Sellaiset verraten pienen ryhmän muodostavat talot, joiden rakennusaineena on käytetty sekä puuta että kiveä, sisältyvät kuviossa kivitaloihin.

Kuvio 2. Kaupunkien ja kauppalain rakennustoiminta vuosina 1938—1948.

Kun muistetaan, että vuosi 1938 merkitsi maassamme erästä rauhanaikaisen rakennustoiminnan huippuvuotta, on todettava, että asutuskeskusten rakennustuotanto pystyttiin sodan alkuaikoina pitämään käynnissä olosuhteisiin nähden verraten laajassa mitassa. Vuonna 1943 valmistuneiden rakennusten tilavuus oli kuitenkin enää vain hieman yli 1 400 000 m³ (vastaava luku oli vuonna 1938 lähes 3 700 000 m³) ja vuonna 1944 ainoastaan n. 800 000 m³, mikä luku sitten jäikin selostettavan ajanjakson pienimmäksi. Tilastoja tarkasteltaessa kiintyy huomio siihen seikkaan, että vaikka juuri kivitaloihin tarvittavien rakennusaineiden saanti on ollut paljon vaikeampaa kuin puisiin rakennuksiin tarvittavien aineiden, ei puisten rakennusten suhteellinen osuus koko rakentamisesta vielä sota-aikana noussut kovinkaan suureksi. Puutalojen osuus koko rakentamisesta, joka vuonna 1938 oli ollut n. 21 % ja seuraavana vuonna 18 %, pysytteli sotavuosina yleensä 18—25 % välillä, lukuun ottamatta vuotta 1941, jolloin ko. suhde nousi 35 %:iin. Tämän sodanaikaisen kehityksen selittää suureksi osaksi se, että tällöin rakennustarvikepulan lisäksi vallinnut erittäin ankara työvoimapula ja -säännöstely lamauttivat Kanta-Suomen alueella varsinaisen asuinrakennustoiminnan, pääosan asutuskeskusten rakennustuotannosta keskittyessä sellaisiin maanpuolustuksen ja väestön toimeentulon kannalta tärkeisiin tarkoituksiin kuin tehtaiden ja työpajojen rakentamiseen, mikä edellytti ensi sijassa kivirakennusten valmistamista. Taulukosta 3 voidaan havaita, että valmistuneiden asuinhuoneistojen lukumäärän indeksi (1938 = 100) laski vuosina 1943 ja 1944, edellisenä 18 ja jälkimmäisenä 13 pisteeseen, kun sen sijaan työpajojen ja tehdashuoneistojen pinta-alojen mukainen indeksi oli vastaavina vuosina niinkin korkealla tasolla kuin 87 ja 76 pisteessä. Sitä käsitystä, että viimeksi mainittu rakentaminen oli pääasiassa kivitalovoit-

toista, vahvistavat vuodesta 1943 lähtien saadut yksityiskohtaisemmat tiedot valmistuneiden rakennusten tilavuuksista.¹

Vuosi 1945 merkitsi asutuskeskusten osalta ennen kaikkea suunnitelmien tekoa sodan lamauttaman rakennustoiminnan elvyttämiseksi, ja tällöin kohdistettiin huomio erityisesti asuntojen tuotannon lisäämiseen. Toisaalta sodan aikaisen asunnontuotannon jyrkästä supistumisesta ja toisaalta sellaisista normaalin väestönkehityksen lisäksi vaikuttavista asuntojen kysyntää poikkeuksellisesti lisäävistä tekijöistä kuten siirtoväen majoittamisesta ja sodan aiheuttamista rakennusten tuhoamisista johtui, että asuntojen tarve sodan loputtua kasvoi koko maassa nopeasti. Erittäin kriittilliseksi tilanne muodostui juuri asutuskeskuksissa. Niissä asuntojen vajaus arvioitiin heti sodan päätyttyä 50 000:ksi, ja tämä luku kasvoi ennen kaikkea vilkkaan avioliittoisuuden ansiosta seuraavina vuosina niin, että vuoden 1947 alussa sen arvioitiin nousseen 63 500 ja vuoden 1948 lopulla jopa 75 000 asuntoon.² Vuonna 1945 suhtauduttiin kuitenkin rakentamismahdollisuuksiin käupungeissa ja kauppaloissa ilmeisesti suurin toivein. Tämä ilmenee asutuskeskusten viranomaisten myöntämien rakennuslupien poikkeuksellisen suuresta lukumäärästä (näitä lupia ei ole sekoitettava Kymron myöntämiin rakennustyölupiin; ensiksi mainittujen lupien saanti merkitsee vain, että rakennussuunnitelmat täyttävät ne teknilliset vaatimukset, jotka rakentamiselle asutuskeskuksissa asetetaan, eikä niitä — päinvastoin kuin Kymron lupia — myönnettäessä pyritä muihin rakennustoimintaa rajoittaviin tarkoituksiin). Vuonna 1945 näitä lupia näet myönnettiin n. 5 480 000 m³ vastaavalle tilavuusmäärälle, josta asuinrakennusten osalle tuli lähes 60 % vastaten n. 37 000 asuinhuonetta yli 15 000:ssa huoneistossa. Luonnollista kuitenkin oli, ettei näin laajoja suunnitelmia pystytty kokonaisuudessaan toteuttamaan sodan jälkeisissä poikkeuksellisissa olosuhteissa, sillä se olisi edellyttänyt rauhanaikaisten huippuvuosien tason huomattavaa ylitystä. Joka tapauksessa asutuskeskusten rakennustoiminta elpyi suhteellisen nopeasti ensimmäisinä sodan jälkeisinä vuosina. Vuonna 1945 ei tosin vielä päästy valmistuneiden rakennusten tilavuuksissa kuin runsaaseen 1 500 000 m³:iin, ja tuli

¹ Vuonna 1943 valmistui muihin kuin asuintarkoituksiin rakennuksia n. 1 040 000 m³ eli 73 % kaikkien valmistuneiden rakennusten tilavuudesta. Puutalojen osuus tästä muihin kuin asuintarkoituksiin valmistuneesta määrästä oli ainoastaan 9 %, kun sen sijaan asuintarkoituksiin valmistuneista 376 000 m³:stä puutalot muodostivat 43 %. Vrt. Tilastokatsauksia, julkaissut Tilastollinen päätoimisto, N:o 3—4, XXIV — 1949, Helsinki 1949, taulu 4.

² Nämä luvut ovat huomattavasti suuremmat, kuin mitä huoneenvuokralautakuntien kortistoihinsa hyväksymien asunnontarvitsijoiden lukumäärät ovat olleet, mikä johtunee osaksi huoneenvuokralautakuntien käyttämistä ankarista periaatteista asunnontarvitsijoita kortistoihinsa merkitessään ja osaksi siitä, että ensiksi mainittuihin arviolaskelmiin on päästy väestötalastollisen aineiston pohjalla huomioon ottaen tietyt asuntopoliittiset periaatteet ja sotaa edeltäneen ajan asuntotason, mistä johtuu, että niiden esittämä asuntojen tarve on osaksi piilevä ja tulee todelliseksi vasta vähitellen. Vrt. *G. Modeen*, Asuntojen tarve asutuskeskuksissa, Sosiaalinen Aikakauskirja, N:o 3—4, 1947, Helsinki 1947, s. 95—105.

Taulukko 3. Kaupunkien ja kauppalaan rakennustoiminta vuosina 1938—1948.¹

Vuosi	Valmistuneiden rakennusten volyymi 1938 = 100	Valmistuneita asuinhuoneita		Muihin kuin asuntotarkoituksiin valmistuneita huoneistoja							
		Lukumäärä	1938 = 100	Kauppa-, konttori- ja varastohuoneistot		Työpaja- ja tehdashuoneistot		Muut huoneistot		Huoneistoja kaikkiaan	
				1000 m ²	1938 = 100	1000 m ²	1938 = 100	1000 m ²	1938 = 100	1000 m ²	1938 = 100
1938	100	18 330	100	210.7	100	106.3	100	105.5	100	422.5	100
1939	92	17 657	96	184.6	88	81.0	76	89.1	84	354.7	84
1940	88	13 103	71	208.0	99	97.8	92	138.5	131	444.3	105
1941	58	11 523	63	137.7	65	61.0	57	83.2	79	281.9	67
1942	49	8 663	47	95.3	45	57.4	54	65.5	62	218.2	52
1943	38	3 281	18	86.8	41	92.1	87	41.0	39	219.9	52
1944	22	2 362	13	40.4	19	81.1	76	10.8	10	132.3	31
1945	41	11 793	64	69.2	33	53.3	50	43.6	41	166.1	39
1946	77	19 391	106	95.5	45	119.6	113	55.2	52	270.3	64
1947	78	18 333	100	126.4	60	113.6	107	83.6	79	323.6	77
1948	77	15 219	83	124.5	59	110.0	103	116.0	110	350.5	83

¹ Vrt. s. 41 alaviitta 3.

koko tuon vuoden rakentamisen lisäys puutalojen osalle, niin että puu- ja kivitalojen suhde muuttui aivan päinvastaiseksi, kuin mitä se edellisenä vuonna oli ollut. Niinkuin taulukosta 3 voidaan havaita, oli asuntojen vajauksen vähentämisen vaatimus otettu tuon vuoden rakennustuotannossa huomioon — jopa siinä määrin, että asuinrakennuksia valmistui silloin kokonaisrakentamiseen verrattuna suhteellisesti enemmän kuin seuraavina vuosina.

Asutuskeskusten rakennustuotannon sodanjälkeinen ekspansio saavutti täyden laajuutensa vuonna 1946, sillä seuraavat vuodet merkitsevät tämän laajentumisen pysähtymistä ja asunnontuotannon osalta taantumista (vrt. kuvio 2, s. 42). Viimeksi mainitulla alalla päästiinkin sanottuna vuonna lukuihin, jotka kohoavat viimeisten rauhan vuosien tasolle ja eräissä tapauksissa niiden ylikin. Vuoden 1946 aikana valmistuneista 2.8 milj. m³:stä muodostivat asuinrakennukset 1.7 milj. m³ eli n. 60 %. Asuinhuoneiden määrä tuona vuonna kohosi huippuluokkaan 19 391 ja asuinhuoneistojen 7 955:een; vuoden 1938 vastaavat luvut olivat 18 330 ja 7 770. Se, että näissä luvuissa tuona vuonna rakennetusta pienemmästä kokonaiskuutiomäärästä huolimatta pystyttiin ylittämään vuoden 1938 taso, selittyy varsinkin suurimmissa kaupungeissa esiintyneestä pyrkimyksestä supistaa huoneiden kokoa ja huoneistojen huonelukua. Seuraavana vuonna asuinrakennusten määrä oli vielä 58 % valmistuneiden rakennusten kokonaisvolyymista, mutta vuonna 1948 enää 52 %. Taulukosta 3 voidaan selvästi havaita, että koko rakennustuotannon nousun pysähtyminen asutuskeskuksissa johtui pääosaltaan asunnontuotannon kohdalla tapahtuneesta taantumisesta. Tämä asunnontuotannon supistuminen ei ollut enää, päinvastoin kuin sota-aikana, niinkään paljon reaalisten tuotantontekijäin niukkuuden aiheuttama kuin asuntomarkkinoiden kustannus- ja vuokrapuolella syntyneen tasapainon puutteen syytä. Sodan aikana, jolloin asunnontuotanto muutenkin oli lamassa ja rakennuskustannusten nousukin vielä suhteellisen hidasta, ei rahanarvopoliittisista syistä johtunut vanhojen talojen vuokrien alhaisena pitäminen vaikuttanut sanottavasti rakennustoimintaan. Mutta sodan päätyttyä, asunnontuotannon lisääntyessä ja rakennuskustannusten samanaikaisesti jyrkästi kohotessa, vanhojen talojen säännösteltyjen ja uusien talojen rakennuskustannusten mukaisten vuokrien välinen ero muodostui vuosi vuodelta yhä räikeämmäksi ja ainakin vuodesta 1947 lähtien olennaiseksi esteeksi uudelle rakentamiselle. Vuoden 1948 aikana tilannetta pahensivat vielä lisääntyvä rahanriikkuus ja korkea korkokanta (6. 2. 1948 kohosi korkokanta 2 %). Viimeksi mainitun vuoden loppupuolella suunnitteilla olleiden valtion tuentatoimenpiteiden odotus vaikutti lisäksi rakentamisaikoiden tuonnemmaksi siirtämiseen. Niinpä vuonna 1948 valmistui vain 5 494 uutta asuntoa eli 31 % vähemmän kuin vuonna 1946. Koska asunnontuotannon jatkaminen näin pienissä puitteissa ei olisi tyydyttänyt edes vuosittaisten väestönmuutosten perusteella syntyvää uusien asuntojen tarvetta, saatiikka supistanut aikaisemmin syntyneitä asunnonvajausta, kävi yhä ilmeisemmäksi, että valtiovallan oli tultava

apuun, ja tämä tapahtuikin vuoden 1949 alusta voimaan tulleen ns. Arava-lain osoittamalla tavalla. Tämän vuoden puolella tapahtuneet korkokannan alentaminen ja vanhojen talojen vuokrien korottaminen edistänevät myös omalta osaltaan rakennustoiminnan elpymistä ja tasapainon saavuttamista asuntomarkkinoilla. Toistaiseksi ei voida kuitenkaan sanoa, miten paljon asutuskeskusten rakennustoiminta tulee mainittujen toimenpiteiden ansiosta lisääntymään.

Edellä jo viitattiin puurakennusten kasvaneeseen osuuteen asutuskeskusten sodanjälkeisessä rakennustoiminnassa. Se, että vuosina 1946—1948 valmistuneista rakennuksista oli noin puolet puisia (vuonna 1945 kokonaista 70 %), ei selity yksinomaan puurakennusaineiden paremmista saantimahdollisuuksista, vaan on tähän kehitykseen epäilemättä myös melkoiselta osaltaan vaikuttanut rakennustoiminnan alueellisessa suuntautumisessa tapahtunut muutos. Sodan jälkeisen rakentamisen painopiste on näet ratkaisevasti ollut maaseutukaupungeissa ja kauppaloissa, missä rakentaminen aina on enemmän puutalovoittoista kuin isommissa kaupungeissa — etenkin Helsingissä. Tämä syysuhde on saattanut vaikuttaa myös päinvastaiseen suuntaan: koska puuraaka-aineita on ollut parhaiten saatavissa, niin rakentamisen painopiste on siirtynyt paikkakunnille, missä puutalojen rakentaminen aina on ollut yleistä. Edellä mainittu kehitys ilmenee selvästi pääkaupungin pienentyneenä osuutena koko maan asutuskeskusten asunnonrakennustoiminnasta (vrt. kuvio 2). Ennen sotia rakennettiin Helsingissä noin puolet kaikkien asutuskeskusten asunnoista, ja asuinhuoneista valmistui esim. vuonna 1938 kokonaista 96 % kivitaloissa. Lukuun ottamatta vuonna 1945 Helsingin rakentaminen pysyi sodan jälkeenkin kivitalovoittoisena, vaikka puutalojen osuus oli sotaa edeltäneeseen aikaan verrattuna huomattavasti kasvanut; muiden kaupunkien sekä kauppalojen rakentaminen kärsi valtaosaltaan puurakennuksia. Vuonna 1945 valmistui asuinhuoneista ainoastaan 9 % Helsingissä ja vuosina 1946—1948 vastaava suhdeluku vaihteli 15—23 %:n välillä. Muihin kuin asuntotarkoituksiin käytettyjen rakennusten osuus ei Helsingin kohdalta kuitenkaan pienentynyt yhtä paljon kuin asuinrakennusten, ja tästä syystä Helsingin kokonaisosuus asutuskeskusten rakentamisesta oli hieman suurempi kuin edellä mainitut suhdeluvut osoittavat. Helsingin osuuden pienentyessä on muiden kaupunkien ja varsinkin kauppalojen osuus asutuskeskusten rakennustuotannosta vastaavasti kasvanut. Tästä esimerkkinä mainittakoon, että kauppalojen osuus asutuskeskuksissa valmistuneista asuinhuoneista oli vuonna 1938 vain vajaat 10 %, mutta sodan jälkeisinä vuosina yleensä n. 30 %.

3. Maaseudun rakennustoiminta sodan jälkeen.

Sodanjälkeisestä Pohjois-Suomen jälleenrakentamisesta samoin kuin asutus-toimintaan liittyvästä rakentamisesta on saatavissa tilastotietoja, jotka anta-

vat suhteellisen hyvän kuvan maaseudun rakennustoiminnan tämän puolen kehityksestä. Sen sijaan — niinkuin edellä kuvion 1 »maaseudun» käyrää selostettaessa jo on mainittukin (vrt. s. 29—31) — maaseudun sodanaikaisesta rakentamisesta ei ole ollut käytettävissä tarkkoja tietoja. Vaikka esitettyä »maaseudun» rakentamisen indeksiä vastaavat rakennustilavuudet vuosina 1942—1944 olivat 8 à 9 milj. m³ vuosittain, mikä merkitsi pääosaa noina aikoina suoritetusta rakentamisesta, ei tästä määrästä Kanta-Suomen varsinaisen maatalouden osalle tullut kovinkaan paljon, sillä näihin teoreettisesti laskettuihin lukuihin sisältyivät myös koko palautetun alueen, sekä maaseudun että asutuskeskusten, rakennustoiminta samoin kuin myös maaseudulle sodan aikana siirretyn tai sinne jo alkuun rakennetun teollisuuden ja voimalaitosten rakennusmäärät. Etenkin sen jälkeen kun vuonna 1943 toteutettu naulojen säännöstely oli tehnyt mahdolliseksi maaseudulla omin voimin suoritettua rakentamisen tiukemman valvonnan, lieneekin varsinainen maatalouden rakennustoiminta ollut sodan päättymiseen saakka suhteellisen vähäistä.

Rakennustoiminnan painopiste on sodan jälkeen ollut — asutuskeskusten asunnontuotannon ja teollisuuden rakentamisesta huolimatta — maaseudun varsinaisessa rakentamisessa. Tämä kehitys onkin ymmärrettävissä, kun ottaa huomioon sen valtavan rakentamisen tarpeen, jonka sota oli maaseudulle aiheuttanut. Maatalousministeriön asutusasiainosaston (josta seuraavassa myöhemmin käytetään lyhennystä ASO) asettaman toimikunnan vuonna 1945 suorittaman summittaisen arvion mukaan kohosi maaseudun rakennusvajaus, joka oli syntynyt toisaalta alueluovutusten ja sodan tuhojen vuoksi ja toisaalta valtakunnan nykyisellä alueella tekemättä jätettyjen korjaus- ja rakennustöiden takia, yhteensä 32—45 milj. asuinrakennustilavuudeksi muunnettuun kuutiometriin. Samalla arvioitiin, että tämän vajauksen korvaaminen edellyttäisi 25—40 milj. m³ vastaavan rakentamisen. Vaikka mainitut luvut ovatkin tietysti varsin ylimalkaisia, ne antanevat kuitenkin jonkinlaisen kuvan maaseudun jälleenrakennustehtävän laajuudesta. Seuraavassa tarkasteltakoon maaseudun sodanjälkeistä rakennustoimintaa sen kiireellisyysjärjestyksessä, mikä suurin piirtein vastanee myös sen tosiasiallista toteuttamisjärjестystä. Ensimmäisellä sijalla on tällöin Pohjois-Suomen jälleenrakentaminen, toisella siirtoväen asuttaminen ja muu maanhankintalain edellyttämä rakentaminen sekä kolmannella maaseudun muu rakennustoiminta.

Pohjois-Suomen jälleenrakentaminen.

Sodan Pohjois-Suomessa syksyllä vuonna 1944 tapahtuneen loppunäytöksen aiheuttamat tuhot olivat verrattomasti ankarammat kuin muualla maamme nykyisellä alueella. Peräytyvät saksalaiset, jotka vetäytymisensä alkuvaiheissa rajoittuivat vain maantie- ja rautatiesiltojen tuhoamiseen, ryhtyivät Kemijoen laaksossa Kemijoen ja Tornionjoen laaksossa Yli-Tornion pohjoispuolelta hävittä-

mään myös asuin- ym. rakennuksia. Kaikkiaan tuhoutui Pohjois-Suomessa n. 5 200 asuinrakennusta, n. 4 200 kotieläinrakennusta, runsaasti 6 500 muuta talousrakennusta sekä n. 650 teollisuus-, liike- ja julkista rakennusta. Jälleenrakentaminen oli aloitettava liikenneyhteyksien kunnostamisesta, johon pioneerien toimesta ryhdyttiin alustavasti sotatoimien vielä kestäessä. Varsinaiset huonerakennustyöt pääsivät alkuun kesällä 1945, mutta niitä hidastivat aluksi monet vaikeudet. Pohjois-Suomen maaseudun jälleenrakennuksen järjestelystä ja johdosta on huolehtinut ASO:n valvonnan alaisena toimiva Maatalousseurojen Keskusliiton asutusvaliokunta, alaeliminään asutustoimikunnat ja jälleenrakennuslautakunnat. Jälleenrakentamisen edistyminen vuoden 1949 kesäkuun loppuun saakka käy selville taulukossa 4 esitetyistä edellä mainittujen viranomaisten keräämistä tiedoista.¹

Taulukko 4. Pohjois-Suomen hävitetyn alueen maaseudulla valmistuneet rakennukset vuosina 1945—1948 ja 1. 1.—30. 6. 1949.

	Asuinrakennuksia	Kotieläinrakennuksia	Muita talousrakennuksia	Yhteensä	Korjaus-, lisärakennus- ja laajennustöitä
1945	870	994	2 217	4 081	1 217
1946	1 856	1 507	1 824	5 187	510
1947	1 293	682	500	2 475	87
1948	1 008	518	359	1 885	64
1. 1.—30. 6. 49	146	118	58	322	8
Yhteensä	5 173	3 819	4 958	13 950	1 886

Taulukossa kiintyy huomio parina ensi vuonna valmistuneiden ns. muiden talousrakennusten suureen lukumäärään. Tämä on johtunut siitä, että saadaksen useinkin täydellisesti tuhotuilla alueilla edes jonkinlaisen suojan itselleen, rakentajat — joina useimmiten ovat toimineet asukkaat itse — ovat aloittaneet rakentamisensa saunan pystyttämällä. Myös tilapäisrakennuksiin kuten parakkeihin, kellareihin, jopa korsuihinkin jouduttiin alkuvaiheissa turvautumaan. Paikallisista olosuhteista johtuvien vaikeuksien lisäksi esti Lapin jälleenrakennuksen nopeaa käyntiinpääsyä vuonna 1945 koko maassa vallinnut erittäin ankara rakennustarvikkepula. Tällöin tapahtui monesti, että vaikka viranomaiset olivat myöntäneet rakennuskiintiöt ja kirjoittaneet säännöstelyjen rakennustarvikkeiden ostoluvat, ei luvattuja tarvikkeita pystytty toimittamaan.

¹ Pohjois-Suomen jälleenrakentamista samoin kuin maanhankintalain mukaista rakennustoimintaa koskevia tilastotietoja esitetään Maatalousministeriön asutusasiainosaston julkaisemassa Asutustoiminnan Aikakauskirjassa.

maan ostajille ajoissa. Jälleenrakennuskauden alkuaikoina jouduttiinkin turvautumaan huomattavassa määrin korvikeluonteisiin rakennustarvikkeisiin, minkä takia jouduttiin usein tinkimään rakennuksille asetettavista niin laadullisista kuin tilavuutta koskevista vaatimuksista. Sen jälkeen kun Pohjois-Suomi oli rakennustarvikkeiden saannin suhteen asetettu etuoikeutettuun asemaan, tilanne parantui kuitenkin jonkin verran. Myös pääomien puute, mitä rakennuskustannusten jatkuva kohoaminen pahensi, vaikeutti varsinkin vähävaraisten rakennustoimintaa. Valtio on paikallisten rahalaitosten välityksellä tosin myöntänyt kesäkuun loppuun 1949 mennessä kaikkiaan 2 017 milj. markan arvosta pitkäaikaisia jälleenrakennuslainoja, mutta tällä määrällä on voitu peittää vain osa — ehkä noin puolet — rakennuskustannuksista. Sitä mukaa kuin korvausobligaatoiden saantiin oikeutetut rakennuttajat ovat saaneet haltuunsa nämä erittäin myynti- ja luottokelpoiset arvopaperit, heidän kohdallaan on rakentamisen rahoituskysymys helpottunut.

Huolimatta edellä mainituista sekä monista muista vaikeuksista Pohjois-Suomen jälleenrakentaminen edistyi — ennen kaikkea paikallisen väestön omien ponnistusten ansiosta — kerran vauhtiin päästyään ripeästi. Niinkuin taulukosta 4 nähdään, se oli jo vuonna 1946 saavuttanut suurimman laajuutensa ja supistui sen jälkeen, yhä useampien rakennusten valmistuttua, nopeasti. Vuoden 1949 ensi puoliskon loppuun mennessä olikin Pohjois-Suomen jälleenrakentamisesta suoritettu lähes 90 %, joten koko jälleenrakennusvaihe voitaneen käytännössä katsoa päättyneeksi kuluvan vuoden loppuessa.

Maanhankintalain mukainen rakennustoiminta.

Välirauhanteon yhteydessä kotinsa menettäneiden siirtoväen lopullisen asuttamisen vaatima rakentaminen muodosti maaseudun toisen, Pohjois-Suomen jälleenrakentamista vieläkin laajemman, rakennustehtävän. Siirtoväen asuttamisen juridiset perusteet säädettiin toukokuussa 1945 annetussa maanhankintalaissa. Tällöin ei kuitenkaan tyydytty yksinomaan siirtoväen maantarpeen tyydyttämiseen, vaan sanotun lain yhteydessä pyrittiin laajempaan maanomistusolojen uudistamiseen siten, että maataloussiirtoväen lisäksi maata luovattiin myös eräille muille kansalaisryhmille, nimittäin sotainvaliideille, sotaleskille ja heidän perheilleen, sotaorvoille, eräille vuokramiehille ja maanlunastuksen takia tiloilta pois joutuville työntekijöille sekä perheellisille rintamasotilaille. Niinkuin tuonnempana taulukosta 6 voidaan havaita, tämä maansaantiin oikeutettujen piirien laajentaminen lisäsi varsin huomattavasti myös maanhankintalain toteuttamisen yhteydessä suoritettua rakentamista.

Jo talvisodan jälkeen muodostettiin ns. pika-asutuslain pohjalla siirtoväkeä varten lähes 8 000 uutta tilaa, mutta näistä ehdittiin rakentaa vain verraten vähän. Vuoden 1945 alussa oli kokonaan rakentamattomia pika-asutustiloja

n. 6 000. Maanhankintalain tultua hyväksytyksi lakkasi pika-asutuslaki ole-
masta voimassa, ja sen edellyttämä rakennustoiminta siirtyi maanhankintalain
pohjalla suoritettavan rakennustoiminnan yhteyteen. Maanhankintalain täy-
täntöönpanosta huolehtii ASO ja lain edellyttämä rakennustoiminnan, samoin
kuin Pohjois-Suomen jälleenrakentamisenkin, johto ja järjestäminen on uskottu
Maatalousseurojen Keskusliiton asutusvaliokunnan hoitoon. Ryhtyessään tä-
hän vaativaan tehtävään mainitulla keskusliitolla oli jo merkittävää kokemusta
tämäntapaisessa toiminnassa, sillä sen alaisena toiminut jälleenrakennusvalio-
kunta oli huolehtinut sodan aikana valtakunnan yhteyteen palautetun alueen
jälleenrakentamisen organisaatiosta. Koska maanhankintalain mukainen asu-
tustoiminta on vielä kesken, eikä tätä nykyä ole täyttä varmuutta siitäkään,
missä laajuudessa sitä tullaan jatkamaan, ei myöskään vielä voida tehdä lopul-
lista tilinpäätöstä sodanjälkeisen asutustoiminnan edellyttämästä rakentami-
sesta. Rakennustoiminnan tähänastinen kehitys käy selville taulukosta 5.¹

Taulukko 5. Maanhankintalain mukaisessa rakennustoiminnassa valmistuneet rakennukset vuosina 1945—1948 ja 1. 1.—30. 6. 1949.

	Asuinra- kennuksia	Kotieläin- rakennuk- sia	Muita talousraken- nuksia	Yhteensä	Korjaus-, lisärakennus- ja laajennus- töitä
1945—1946	4 942	1 524	3 386	9 852	1 002
1947	8 087	3 128	7 370	18 585	1 177
1948	8 851	4 184	8 950	21 985	1 685
1. 1.—30. 6. 1949 ...	1 598	647	1 842	4 087	223
Yhteensä	23 478	9 483	21 548	54 509	4 087

Maanhankintalain täytäntöönpanon päästessä käyntiin vasta syyskesällä 1945, ei sanotun vuoden puolella ennätetty vielä paljoakaan rakentaa, ja siksi on tuon vuoden tulokset tilastoissa yhdistetty seuraavan vuoden lukuihin. Vuonna 1946 maanhankintalain mukainen rakennustoiminta saavutti jo suurimmat mittasuhteet kuin Lapin jälleenrakennus, mutta vasta vuonna 1947 ja 1948 näyttää ensiksi mainittu rakentaminen päässeen täyteen vauhtiinsa. Vuoden 1949 alkupuolella valmistuneiden rakennusten verraten pienestä luvusta ei pidä vetää sitä johtopäätöstä, että maanhankintalain edellyttämä rakennustoiminta olisi jo supistumassa, vaan johtuu tämä siitä, että rakentaminen yleensä aloitetaan keväällä ja rakennukset valmistuvat syksyllä. Päinvastoin näyttää rakentaminen jatkuvan vuoden 1949 aikana vähintäänkin samassa laajuudessa kuin parina edellisenä vuonna päätellen siitä, että keskeneräisten rakennusten

¹ Vrt. alaviittä I, s. 48.

lukumäärä, joka vuodenvaihteessa 1947/48 oli 13 223, nousi vuodenvaihteessa 1948/49 14 713:een ja oli 30. 6. 1949 peräti 22 483.

Kesäkuun loppuun 1949 valmistuneista lähes 55 000 rakennuksesta on 43 % asuinrakennuksia, 17 % kotieläinrakennuksia ja 40 % muita talousrakennuksia. Rakentamista, joka pääasiallisesti on tapahtunut asutettavien omin voimin, on valvovien viranomaisten toimesta pyritty ohjaamaan siten, että se tapahtuu kahdessa vaiheessa. Tällöin ensimmäisessä, kiireellisemmässä, vaiheessa rakennetaan vain asuinrakennus, kotieläinrakennuksen lämmin osa ja sauna, jonka jälkeen rakentamista ei saa jatkaa, ennen kuin muut vastaavassa asemassa olleet rakennuttajat ovat päässeet yhtä pitkälle. Myöhemmin suoritettavaan toiseen rakennusvaiheeseen kuuluvat mm. puimalan rakentaminen sekä ullakkojen ja karjarakennusten saattaminen lopulliseen asuunsa. Mainittakoon lisäksi, että ensimmäiseen rakennusvaiheeseen kuuluvien asuin- ja karjarakennusten samanaikainen rakentaminen on useissa tapauksissa osoittautunut omin voimin rakentajille liian raskaaksi urakaksi, niin että asuinrakennuksen sijasta on monesti aluksi täytyntä tyytyä vain saunan tai karjarakennuksen lämpimän osan rakentamiseen.

Niinkuin edellä mainittiin, kuuluu maanhankintalain piiriin siirtoväen lisäksi myös eräitä muita maansaajaryhmiä, ja on mielenkiintoista todeta, miten rakentaminen on jakautunut näiden eri ryhmien kesken. Tätä seikkaa selvittää taulukko 6.

Taulukko 6. Maanhankintalain mukaisessa rakennustoiminnassa valmistuneiden rakennusten lukumäärä maansaajaryhmittäin.

	Siirtoväki	Sotainvaliidit ym. ¹	Rintamasotilaat	Yhteensä
1945—1946	5 198	793	3 861	9 852
1947	13 195	1 379	4 011	18 585
1948	17 504	1 819	2 662	21 985
1. 1.—30. 6. 1949 ...	2 880	358	849	4 087
Yhteensä	38 777	4 349	11 383	54 509

Siirtoväki muodostaa suurimman maansaajaryhmän ja siksi sen osuus kokonaisrakentamisestakin on suurin, 71 % kaikkien valmistuneiden rakennusten lukumäärästä. Siirtoväen rakennuksista muodostavat asuinrakennukset 36 %, kotieläinrakennukset 20 % ja talousrakennukset 44 %. Asuinrakennusten veraten pieni osuus johtuu osaksi siitä, että siirtoväellä oli etuoikeus valmiiksi-rakennettujen maa-alueiden saamiseen ja osaksi siitä, että siirtoväen saamat

¹ Sotainvaliidit, sotaalesket ja heidän perheensä, sotaorvot sekä tilalta pois joutuneet työmiehet ja vuokramiehet.

tilat ovat pääosaltaan viljelys- tai asuntoviljelystiloja. Sen sijaan perheelliset rintamasotilaat ovat saaneet maa-alueensa pääasiallisesti asuntofontteina ja -tiloina, jonka vuoksi heidän rakennuksistaan on suurin osa, 64 %, asuinrakennuksia, kotieläinrakennuksia on vain 9 % ja muita talousrakennuksia 27 %. Näyttää muuten siltä, että rintamasotilaat ovat saaneet rakennustyönsä käyntiin suhteellisesti nopeimmin, sillä vuosina 1945—1946 valmistuneista rakennuksista tuli heidän osalleen 39 %, kun sen sijaan koko selostettavan ajanjakson kuluessa valmistuneista rakennuksista heidän osuutensa oli vain 21 %. Sotainvaliidit, sotalesket ym. ryhmän osalle on tullut kaikkiaan vain 4 349 valmistunutta rakennusta, joista 54 % on asuinrakennuksia, 16 % kotieläinrakennuksia ja 30 % muita talousrakennuksia.

Valtio tukee maanhankintalain mukaista rakennustoimintaa myöntämällä rakennuttajille paikallisten rahalaitosten välityksellä pitkäaikaisia lainoja. Seuraava asetelma valaisee tämän lainaustoiminnan kehitystä.

Aika	Lainoja	milj. mk
1945—1946	11 204	2 444
1947	12 030	2 889
1948	19 014	5 345
1. 1.—30. 6. 1949	14 188	4 655
	<u>56 436</u>	<u>15 333</u>

Viranomaisten summittaisen arvion mukaan nämä rakennuslainat ovat peittäneet keskimäärin 55 % rakentamisen kustannuksista. Mikäli tämä arvio on oikeaan osunut, merkitsee se, että esim. vuoden 1948 osalta kohosivat maanhankintalain edellyttämän rakennustoiminnan kokonaiskustannukset noin 10 miljardiin markkaan. Lainoja myönnettäessä käytetty menettely antaa viranomaisille mahdollisuuden rakentamisen valvomiseen ja ohjaamiseen haluttuun suuntaan. Ennenkuin rakennuslaina myönnetään, on näet Maatalousseurojen Keskusliiton asutusvaliokunnan alaisen rakennusmestarin tai asutustoimikunnan hyväksyttävä rakennussuunnitelma ja annettava lainan saantiin tarvittava todistus. Lisäksi lainavarojen käyttöä valvotaan vielä rakentamisvaiheenkin aikana. Asutustoiminnan palveluksessa olevat rakennusalan ammattimiehet antavat myös ilmaista suunnitteluapua ja rakennusneuvontaa rakentajille. Viimeksi mainittujen käytettäväksi on myös järjestetty lukuisia tyyppipiirustuksia, joista pääosa laadittiin vuonna 1945 Karjalan sodanaikaisesta jälleerakentamisesta saatuja kokemuksia hyväksi käyttäen. Tällaisen rakennustoiminnan ohjaamisen ja valvonnan tuloksena onkin ollut se, että maanhankintalain mukainen rakennustoiminta on huomattavasti kohottanut maaseudun asuntotasoa, sillä tässä rakentamisessa on otettu huomioon sekä nykyaikaisen rakennustekniikan vaatimukset että myös terveydelliset ja rakennusten käyttäjien työn säästöä lisäävät parannukset.

Huolimatta vaikeasta rakennustarvike-tilanteesta sekä Pohjois-Suomen jälleerakentamisen ja maanhankintalain mukaisen rakentamisen etuoikeutetusta asemasta rakennuslupia myönnettäessä on myös muuta kuin edellä mainittua rakentamista voitu sodan jälkeen maaseudulla harjoittaa hämmästyttävän laajassa mitassa. Niinpä vuonna 1946 valmistui Kymron tietojen mukaan maaseudulla kaikkiaan n. 12.5 milj. kuutiometriä¹ vastaava määrä rakennuksia, mistä Pohjois-Suomen jälleerakentamisen ja maanhankintalain edellyttämän rakentamisen osuus oli n. 4 milj. m³; vuonna 1947 vastaavat luvut olivat 17.3 milj. kuutiometriä¹ ja 4.8 milj. m³. Maaseudun muun rakentamisen huomattavan suuri osuus viimeksi mainittuna vuonna kiinnittää erityisesti huomiota, kun muistetaan, että tuolle vuodelle tehdyssä rakennusohjelmassa — joka tosin pystyttiin huomattavasti ylittämään — se oli vain 5 milj. m³. Maaseudun muusta rakentamisesta vuonna 1948 ei, tilaston puutteellisuuden vuoksi, ole tarkkoja tietoja, mutta se näyttää jatkuneen suunnilleen samassa laajuudessa kuin edellisenä vuonna, kun sen sijaan maanhankintalain mukainen ja Pohjois-Suomen yhteinen rakentaminen nousi n. 6 milj. m³:iin. Tuntuu siltä, ettei maaseudun rakennustoiminnan säännöstelyä ole voitu toteuttaa niin tehokkaana, kuin alun perin on ollut aikomus, vaan on rakentaminen maaseudulla viime vuosina saanut laajemmat mittasuhteet, kuin mitä niukkojen reaalisten tuotannon tekijöiden kansantaloudellisesti tarkoituksenmukaisiin jako olisi edellyttänyt. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että näin on verraten lyhyessä ajassa pystytty täyttämään valtaosa sodan loputtua maaseudulla esiintyneestä rakennusvajauksesta. Näin ollen onkin todennäköistä — vaikkakin maanhankintalain edellyttämä rakennustoiminta on vielä kesken — että maaseudun rakentamisen tarve sekä sitä seuraava rakennustoiminta tulevat lähivuosina huomattavasti pienenemään.

4. Teollisuuden rakennustoiminta.

Niinkuin edellä on jo viitattu, muut kuin asuinrakennukset muodostivat sodan aikana valtaosan asutuskeskusten rakennustuotannosta, ja huolimatta asunnontuotannon elpymisestä ensiksi mainitun ryhmän osuus oli sodan jälkeenkin n. 40—50 % kaupunkien ja kauppaloitten kaikesta rakentamisesta. Tästä »muusta» rakennustoiminnasta on teollisuuden rakentaminen epäilemättä asetettava tärkeysjärjestyksessä ensimmäiseksi (vrt. taulukko 3, s. 44). Vaikkakin teollisuuden rakentaminen on laadultaan lähinnä verrattavissa asutuskeskuksissa tapahtuvaan kivitalojen rakentamiseen, on sitä viime vuosina suoritettu runsaasti myös maaseudulla. Teollisuuden rakennustoiminnasta saatavat tilastotiedot ovat valitettavasti siksi puutteelliset ja epäyhtenäiset, että sen selostamisessa on tyydyttävä aivan ylimalkaiseen esitykseen.

¹ Näihin lukuihin sisältyy kaikki maaseudulla tapahtunut rakentaminen, siis myös teollisuuden, julkisten yhdyskuntien ym. suorittama rakentaminen, valtaosan rakennustoiminnasta kohdistuessa kuitenkin maaseudulle tyypillisiin puisiin asuin- tai talousrakennuksiin.

Vaikka teollisuuden rakennustoiminta ei kuutioissa mitattuna muodostaakaan kovin suurta osuutta maan kokonaisrakennusvolyymista, sillä on kuitenkin ollut erittäin keskeinen asema viime vuosien rakennustoiminnassa. Tämä on johtunut paitsi siitä, että teollisuuden rakentaminen on ollut maan kokonaisedun kannalta välttämätöntä, myös siitä, että teollisuuden rakentaminen luonnostaan kivirakennusvaltaisena on vaatinut käyttöönsä suhteellisesti eniten vaikeasti saatavissa olleita rakennusaineita ja ammattityövoimaa. Kivirakennusten suuri osuus teollisuuden rakentamisesta käy selville mm. seuraavasta asetelmasta, jossa esitetään rakennussäännöstelyviranomaisten teollisuuden rakentamiseen myöntämät luvat miljoonin m³:ein vuosina 1946—1948.¹

	Kivirakennukset	Puurakennukset	Yhteensä
1946	1.0	0.6	1.6
1947	2.1	0.7	2.8
1948	1.5	0.5	2.0

Yllä esitetyistä luvuista nähdään, että puurakennukset muodostivat yleensä vain noin neljänneksen teollisuustarkoituksiin myönnettyistä rakennusluvista. Kivirakennuksiin tarvittavien rakennustarvikkeiden saannissa esiintyvien vaikeuksien takia puurakennusten osuus todella valmistuneista teollisuusrakennuksista oli kuitenkin jonkin verran suurempi. Niinpä vuonna 1947, jota koskevat Kymron tiedot lienevät täydellisimmät, valmistui puisia teollisuusrakennuksia n. 0.7 milj. m³ ja kivisiä 1.0 milj. m³.

Teollisuuden sodanaikaisesta rakennustoiminnasta ei, sen lisäksi mitä edellä on jo asutuskeskusten rakennustoiminnan yhteydessä mainittu (vrt. taulukko 3), ole ollut käytettävissä yksityiskohtaisempia tilastotietoja. Sodan päätyttyä pyrittiin teollisuuden rakennustoiminnassa tyydyttämään ennen kaikkea sotakorvaus- ja vientiteollisuuden rakentamistarvetta. Tämä pyrkimys käy selvästi ilmi aikaisemmin sivulla 35 esitetystä rakennustoiminnan yleisestä kiireellisyydestä ja tärkeysjärjestyksestä. Sotakorvausteollisuuden vaatima teollisuuden laajentaminen koski ennen kaikkea metalliteollisuutta, jonka tuotantokyvyn laskettiin jo sodan aikana tapahtuneiden laajennusten johdosta lisääntyneen n. 50 %. Metalliteollisuuden lisääminen merkitsi lähinnä vanhojen valimoiden ja konepajojen laajentamista tai uusien rakentamista, mutta myös sähkökone- ja kaapeliteollisuuden tuotantokykyä jouduttiin lisäämään. Teräslaivojen rakentaminen lankesi myös metalliteollisuuden osalle, kun taas puulaivojen tuotanto vaati peräti uuden teollisuustoiminnan perustamisen, ja aiheutui siitä vanhojen telakkojen laajentamisen lisäksi myös uusien rakentamista.² Sotakorvausteolli-

¹ Asetelma sisältää paitsi teollisuuslaitoksille myös tukkuliikkeille myönnettyjä lupia. Sen sijaan eivät voimalaitosten rakentamiseen myönnettyt luvat sisälly näihin lukuihin. Tiedot perustuvat Kymron tilastoihin.

² Sotakorvausten aiheuttamasta teollisuuden laajentamisesta ks. tarkemmin *Br. Suviranta*, Suomen sotakorvaus ja maksukyky, Helsinki 1948, s. 57—61.

suuden ohella asetettiin vientiteollisuuden rakentaminen etuoikeutettuun asemaan ja siksi rakennustoiminta ensimmäisinä sodan jälkeisinä vuosina oli puunjalostusteollisuuden eri aloilla verraten vilkasta. Erikoisesti on tällöin mainittava kuitulevyteollisuuden laajeneminen sekä puutaloteollisuus, joka varsinaisesti syntyi ja rakennettiin sodan aikana ja sen jälkeen.

Taulukko 7. Vuonna 1947 teollisuudelle myönnetyt rakennusluvut teollisuusaloittain.

Teollisuusala	Yhteensä	
	m ³	%
I Malminlouhinta ja rikastaminen	3 420	0.1
II Sulatot yms. metallien jalostuslaitokset . . .	127 233	4.4
III Konepajat		
Valimot, konepajat ja rautalaivaveistämöt	400 563	
Sähkökone- ja laitteita	68 183	
Muu koneteollisuus	151 786	21.6
IV Hienempi koneteollisuus	103 440	3.6
V Kivi-, savi-, lasi- ja turveteollisuus		
Tiilitehtaat	212 421	
Sementti- ja kalkkitehtaat	112 989	
Lasitehtaat	41 775	
Muu kivi-, savi- ym teollisuus	43 988	14.3
VI Kemiallinen teollisuus	153 202	5.3
VII Nahka- ja kumiteollisuus	128 535	4.5
VIII Kutomo- ja vaateusteollisuus	113 411	3.9
IX Paperiteollisuus		
Pahvi-, kartonki- ja rakennuslevytehtaat	181 548	
Selluloosatehtaat	47 225	
Paperitehtaat	87 567	316 340
X Puuteollisuus		
Sahat ja höyläämöt	124 681	
Vaneritehtaat	79 309	
Puutalo- ja laatikkotehtaat	107 159	
Puusepäntehtaat	20 791	512 940
XI Ravinto- ja nautintoaineteollisuus	116 511	4.1
XII Valaistus-, voimansiirto- ja vesijohtoteollisuus	268 663	9.4
Yhteensä	2 875 400	100.0

Sotakorvausteollisuuden vuonna 1945 alkanut rakennustoiminta samoin kuin vientiteollisuudenkin rakentaminen oli laajimmillaan vuosina 1946 ja 1947 ja jälkimmäisenä vuonna saatiinkin sotakorvausteollisuuden rakennustoiminta pääosiltaan suoritetuksi loppuun. Kotimarkkinateollisuuden rakennushankkeita jouduttiin aluksi siirtämään tuonemmaksi, ja niihin voitiin laajemmassa mitassa ryhtyä vasta vuonna 1947 sekä etenkin vuonna 1948, jolloin vientiteollisuudessa saatettiin jo havaita investointihalun vähenemistä. Kotimarkkinateollisuudelle rakennuslupia myönnettäessä näyttää rakennustarviketeollisuus, kuten tiili-, sementti- ja kalkkitehtaat, olleen muita etuoikeutetumassa asemassa. Muista teollisuusaloista, jotka viime vuosina ovat rakenta-

neet, mainittakoon tekstiili-, nahka- ja elintarviketeollisuus sekä kemiallinen teollisuus. Vuonna 1947 hyväksytyistä teollisuuden rakennusluvista on teollisuusaloittain laadittu teollisuustilaston mukainen ryhmittely, josta saa verraten hyvän käsityksen siitä, missä suhteissa eri teollisuudenaloilla tuona vuonna rakennettiin¹ (ks. ed. sivu, taulukko 7). Ikävä kyllä ei vastaavanlaisia taulukoita ole ollut käytettävissä muilta vuosilta.

Tuotantolaitoksien rakentamisen ohella teollisuus on joutunut viime vuosina rakennuttamaan huomattavan määrän asuntoja niiden palveluksessa oleville toimihenkilöille ja työntekijöille. Kun esim. vuonna 1938 asutuskeskuksissa valmistuneista asuinhuoneista vain vajaa 1 % oli teollisuuslaitosten rakennuttamia, niin vuonna 1948 oli vastaava suhdeluku 10 %. Lisäksi teollisuuslaitokset ovat huomattavassa määrin tukeneet työntekijöittensä omakotirakentamista.

Varsinaisten teollisuuslaitosten rakentamisen lisäksi on sodan aikana ja sen jälkeen ollut käynnissä laaja vesivoimalaitosten rakennusohjelma, jonka on laskettu valmistuvan vuoden 1951 loppuun mennessä. Tämä rakennusohjelma käsittää 12 voimalaitostyömaata, nimittäin Kolsin, Kuusankosken, Merikosken, Pyhäkosken, Jylhämän, Tainionkosken, Isohaaran, Mankalan, Hartolan, Katerman ja Valkeakosken rakentamisen sekä Imatran laajentamisen. Lisäksi pantaneen lähiaikoina käyntiin myös Pällin voimalaitoksen rakennustyöt, mutta sen rakentaminen kestää aina vuoteen 1955 saakka. Alkuperäisen suunnitelman toteutuminen tietää vuotuisen vesivoimatuotantomme lähes kaksinkertaistumista siitä, mitä se oli sodan päätyttyä, sillä uudet voimalaitokset pystyvät tällöin kehittämään 27 uudella koneistollaan yhteensä 390 000 kW, mikä vastaa 2 145 milj. kilovattitunnin vuotuisenergiamäärää. Voimalaitosten rakennustoiminta kasvoi sodan jälkeen tasaisesti ja saavutti suurimman laajuutensa vuosina 1947 ja 1948. Tämä laajentuminen käy selvästi ilmi mm. voimalaitosrakennuksille toimitettujen sementtimäärien kasvusta: 6 000 tonnia vuonna 1944, 12 000 tonnia vuonna 1945, 26 000 tonnia vuonna 1946, 41 000 tonnia vuonna 1947, ja 51 000 tonnia vuonna 1948. Kahtena viimeksi mainittuna vuonna muodosti voimalaitosten sementinkäyttö lähes 10 % koko maan sementinkulutuksesta. Paitsi rakennusaineita voimalaitostyöt ovat viime vuosina vaatineet myös sangan huomattavia pääomasijoituksia. Vaikkakaan näistä investoinneista ei ole aivan tarkkoja laskelmia tehty, voidaan edellä mainittujen vesivoimalaitosten rakentamiseen ja eräisiin niihin läheisesti liittyviin töihin arvioida vuonna 1946, jolloin nämä työt saivat entistä enemmän vauhtia, käytetyn n. 2 à 2.5 miljardia markkaa, vuonna 1947 n. 4 à 4.5 miljardia markkaa ja vuonna 1948 n. 7 à 7.5 miljardia markkaa. Varsinkin viimeksi mainittuna vuonna tapahtunut rakennusmenojen kasvu johtuu suurimmaksi osaksi raken-

¹ Nämä tiedot on julkaistu dipl. ins. A. Rankin kirjoituksessa: Rakennustoiminta vuonna 1947 ja kuluvan vuoden näköalat, Talouselämä N:o 8 1948, Helsinki 1948, s. 151—152.

nuskustannusten kohoamisesta. Työt ovat jo edistyneet niin pitkälle, että vuoden 1949 loppuun mennessä voimalaitokset pystyivät yhteensä kehittämään yli puolet lopullisen suunnitelman edellyttämästä vuotuisenergiämäärästä.

Loppukatsaus.

Tämän kirjoituksen puitteissa on pyritty antamaan kuva varsinaisen rakennustoiminnan eli talonrakennustoiminnan kehityksestä sodan aikana ja sen jälkeen, kun sen sijaan tie- ja vesirakennustoiminta, joka myös kuuluu rakennustoimintaan tämän käsitteen laajemmassa merkityksessä, on — eräin poikkeuksin — jätetty katsauksen ulkopuolelle. Mainittakoon tässä yhteydessä kuitenkin, että uusien maanteiden ja rautateiden rakentaminen, mikä muodostaa varsinaisen tie- ja vesirakennustoiminnan pääosan, oli sodan aikana lamassa ja myös sen jälkeen vähäistä, Pohjois-Suomen liikenneyhteyksien kunnostamisen aiheuttamaa rakentamista lukuun ottamatta.

Edellä selostetun ajanjakson kuluessa rakentaminen on pääosiltaan jouduttu suorittamaan vaikeissa olosuhteissa. Näille vaikeuksille on ollut leimaa-antavana piirteenä reaalisten tuotannontekijäin, työvoiman ja reaali pääoman, puute. Ensinmainittu tekijä muodosti sota-aikana rakennustuotannon ahtaimman pullonkaulan, kun taas rakennusaineiden ja osaksi myös koneiden niukkuus oli pahimmillaan sotaa seuranneen jälleenrakennuskauden ensimmäisinä vuosina. Huolimatta pankkien luotonannossa harjoittamasta pidättyväisyydestä, ei sen sijaan sanottavampia rahoitusvaikeuksia näytä rakennusalalla syntyneen ennen kuin vasta parina viime vuonna. Rahoitustilanteen viimeaikainen kiristyminen on omalta osaltaan vähentänyt rakennustarvikkeiden tarjonnan ja kysynnän välistä jännitystä ja siten valmistanut maaperää rakennustoiminnan säännöstelyn purkamiselle, joka tähän mennessä onkin jo suurimmaksi osaksi voitu toteuttaa.

Sotaa seuranneena jälleenrakennuskautena näyttävät teollisuuslaitosten sekä varsinkin maaseudun rakennuttajat ja rakentajat onnistuneen parhaiten sodan aiheuttamien menetysten korvaamisessa. Sen sijaan ei samaa voida sanoa kaupunkien asunnonrakennustoiminnasta. Vaikka elpyminen tälläkin alalla pääsi suhteellisen nopeasti käyntiin, tapahtui kehityksessä pian pysähtyminen, jopa taantuminenkin. Syynä tähän kehitykseen ei ollut niinkään paljon reaalisten tuotannontekijäin niukkuus, sillä sehän oli näihin aikoihin jo helpottumassa, kuin huoneenvuokrasäännöstelystä johtuva asunto-markkinoiden epämääräisyys ja asunnon tuotannon kannattavuusedellytysten heikkeneminen. Valtiovallan ryhdyttyä vuoden 1949 puolella alkaneen Aravalainustoiminnan avulla tukemaan asutuskeskuksissa tapahtuvaa asunnonrakennustoimintaa, on tälläkin alalla havaittavissa elpymistä. Toistaiseksi ei voida kuitenkaan varmuudella sanoa, pystytäänkö tasapaino asuntomarkkinoilla lähivuosina saavuttamaan.

Tämän selostuksen laatimista on monin kohdin vaikeuttanut yhtenäisten ja luotettavien tilastotietojen puuttuminen. Näin on ollut asian laita varsinkin maaseudun rakennustoiminnan osalta, mikä puolestaan on vaikuttanut siihen, ettei tarkkaa kuvaa myös koko maan rakennusvolyymista aina ole voitu muodostaa. Vuoden 1949 alusta on maaseudulla tullut voimaan pysyväiseksi tarkoitettu rakennuslainsäädäntö, joka edellyttää, että uudisrakennuksiin ja myös suurempiin korjaus- ja muutostöihin on saatava paikallisen viranomaisen, rakennuslautakunnan, lupa. Kun samanaikaisesti Kymro, joka lähitulevaisuudessa lopettanee kokonaan toimintansa, on lakannut keräämästä rakennusten valmistumista koskevia tilastoja, olisi rakennustoiminnan jatkuvan seuraamisen kannalta välttämätöntä, että sitä tilastotietojen hankkimismahdollisuutta, mitä maaseudulla rakentamista koskeva laki tarjoaa, ei laiminlyötäisi. Sosiaaliministeriön sosiaalisessa tutkimustoimistossa, joka tähän saakka on huolehtinut asutuskeskusten rakennustoimintaa koskevien tilastojen keräämisestä ja julkaisemisesta, onkin nyttemmin suunniteltu myös maaseudulla tapahtuvaa rakentamista valaisevan tilaston aikaansaamista.

HINTA- JA PALKKAKEHITYS.

Edellisessä tämän sarjan numerossa (A : 8) selostettiin vakauttamissuunnitelmia ja hinta- sekä palkkamarkkinain kehitystä lokakuusta 1947 vuoden 1948 lokakuuhun saakka. Kuten tässä kirjoituksessa todettiin, merkitsi vuosi 1948 jatkuvaa elpymistä ja vakavoitumista maamme talouselämässä. Sodan loppumisesta alkaen vyörynä jatkunut inflatorinen hintojen nousu hidastui ja kääntyi kesällä 1948 osittain laskusuuntaankin. Elinkustannusindeksiin sidotuilla yleisillä palkankorotuksilta oli vältytty huhtikuussa 1948 toimitetun 5.5 %:n korotuksen jälkeen, ja runsaan tuonnin ja teollisuuden sekä maatalouden kasvaneen tuotannon ansiosta tavaramäärä oli lisääntynyt voimakkaasti. Niinpä yhteiskunnan kassa (pankkien kassavarat + shekkitilit + setelistö) suhteessa liikkeellä olevaan tavaramäärään palasi rauhanaikaiselle tasolleen ja ns. liian ostovoiman. probleema näytti olevan katoamassa. Suotuisaan kehitykseen oli syynä, kansakunnan uutteramman työn ja edullisten vientisuhdanteiden ohella, myöskin valtiiovallan määrätietoiset ponnistukset ja kansalaisten vähitellen palautunut luottamus rahataloudelliseen ja poliittiseen tulevaisuuteen. Inflaatiokauden ja säännöstelytalouden jälkeensä jättämät monenlaiset tasapainohäiriöt, joihin edellisessä kirjoituksessa jo viitattiin, vientimarkkinain suhdannekäännö ja päättyvä täystyöllisyys olivat kuitenkin uhkana jatkuvalla elpymiselle ja asettivat talouspolitiikallamme uusia vaikeita taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia.¹

Seuraavassa tarkastellaan entiseen tapaan hintojen ja palkkojen viimeaikaista kehitystä. Vaikka katsauskautena on palattu yhä enemmän ns. markkinatalouteen, on kehityksen kulku kuitenkin ratkaisevasti ollut valtiiovallan säännöstelytoimenpiteistä riippuvainen. Sen takia luodaan aluksi yleissilmäys harjoitettuun hinta- ja palkkapolitiikkaan ja yritetään samalla selvittää, mitkä asianhaarat ovat kulloinkin tehtyihin ratkaisuihin vaikuttaneet.

¹ Taloudellisen toiminnan aktiviteetin aleneminen ja työtilaisuuksien väheneminen kuvastuu esim. seuraavasta taulukosta, jossa esitetään työnhakemusten luku 100 tarjottua työpaikkaa kohden kuukausittain vuosina 1944—1949 työnvälitystoimistojen miesosastoissa (Sosiaalinen Aikakauskirja).

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1944	6	8	7	7	8	8	7	7	7	16	64	96
1945	65	63	55	64	54	47	41	45	42	46	40	31
1946	67	76	115	123	80	57	41	37	26	35	37	50
1947	68	63	75	83	66	46	35	34	35	43	55	64
1948	99	82	94	74	58	48	33	45	53	68	121	274
1949	431	567	647	386	219	160	136	133	158			

Hinta- ja palkkapolitiikka.

Palkkojen kehitys on lokakuusta 1947 saakka ollut sidottu elinkustannusindeksiin. Voimassa olevien määräysten mukaan on ns. »uuden elinkustannusindeksin» jokaisen 5 pisteen nousulta annettava 5.5 % korotus palkkoihin käytäen lokakuun 1947 tasoa perusteena. Palkan alentaminen tulee kysymykseen, jos elinkustannusindeksi alenee 10 %, jolloin palkkoja on alennettava 5 %. Hintaja- ja palkkaneuvosto on korkeimpana viranomaisena valvonut ja tarkkailut kehityksen kulkua. Se edelliseen vuoteen verrattuna suhteellinen rauhallisuus, joka vuoden 1948 työmarkkinoille oli ominaista (76 lakkoa vuonna 1948 vastaten 228 vuonna 1947) ja jota heinäkuun 1948 eduskuntavaalien tulokset olivat omansa tukemaan, rikkoutui pahemmin vasta syksyllä 1948, kun Arabian tehtailla syntyi poliittisluontoinen työselkkaus, jonka mainingit ulottuivat useille muillekin aloille myötätuntolakkoina. Kun lakkoilijat hyökkäsivät äärimmäisen vasemmiston tukemina myös uutta elinkustannusindeksilaskelmaa vastaan, tuli palkkasäännöstelyn kohtalo jälleen pohdinnan alaiseksi. Hallitus tiedusteli työmarkkinajärjestöjen mielipidettä palkkasäännöstelyn jatkamisesta, ja olivatko järjestöt valmiit toimimaan niin, että päätöstä noudatetaan. Työnantajain Keskusliitto huomautti vastauksessaan, että mikäli talouskehitys jatkuu yhtä suotuisasti kuin siihen saakka, lähestyy aika, jolloin sekä hinta- että palkkasäännöstely voidaan purkaa lopullisesti. Oli kuitenkin vielä liian aikaista niin radikaalisiin muutoksiin, ja siksi oli parempi pitää voimassa palkkasäännöstely, joka virheellisyyksistään ja kaavamaisuusistaan huolimatta oli ainakin välttävästi täyttänyt tehtävänsä. Säännöstelyn onnistumisen ehtona oli kuitenkin, että määräyksiä noudatetaan eikä uusia yleisiä korotuksia suoriteta. Suomen Ammattijärjestöjen Keskusliitto oli myös säännöstelyn kannalla, mutta sen mielestä oli palkankorotuksia etenkin aikapalkkalaisille edelleen myönnettävä. Järjestö tosin lausui, että kuluneen vuoden vakauttamispolitiikkaa olisi jatkettava ja että palkankorotusten olisi pysyttävä sellaisissa rajoissa, ettei saataisi aikaan yleistä palkkavyöryä.

Hallituksen ensi kerran koko säännöstelykautena omaksuman pidättyväisemmän asenteen takia aloitetut levottomuudet kuivuivatkin vähitellen kokoon, ja myös palkkaviranomaiset uskalsivat tästä lähtien kiinnittää enemmän huomiota yliliukuneisiin ns. mustiin palkkoihin ja vaatia tarvittaessa korjausta. Hallituksen vakauttamisohjelma, jonka mukaan ei yleisiin palkankorotuksiin olisi mentävä, vaan pyrittävä helpottamaan kansalaisten toimeentuloa edistämällä tuotantoa, parantamalla kulutustarviketilannetta, alentamalla veroja ja hintoja, joutui kuitenkin jälleen koetukselle, kun SAK esitti vaatimuksen ylimääräisestä 5.5 %:n korotuksesta. Tähän vaatimukseen oli ilmeisesti syynä jäsenistön rauhoittaminen, koska SAK lakkokriisin aikana oli joutunut tukemaan hallituksen toimenpiteitä antaessaan 16. 10. 1948 julistuksen, jonka mukaan korpilakkojen alaiset työpaikat olivat vapaita työpaikkoja, joissa työs-

kenteleviä ei ollut pidettävä rikkureina. Palkankorotusvaatimuksia oli perusteltu myös sillä, että uusi indeksi oli ollut osan vuotta 114 pisteessä eli 3 pistettä korkeammalla kuin palkkaindeksi 111, mihin palkat oli huhtikuussa 1948 tarkistettu, vaikka mainittu elinkustannusindeksi olikin siitä lähtien jatkuvasti osoittanut alenevaa suuntaa.

Uuseimmat eduskuntaryhmät antoivat ennakoivasta palkankorotuksesta julistuksen, jossa ne asettuivat kannattamaan hallituksen vakauttamisohjelmaa todeten yleisen korotuksen muodostuvan tuhoisaksi koko kansantaloudelle ja vievän pohjan siihenastiselta vakautumiselta. Eräät porvarilliset ryhmät kohdistivat samalla huomiota maalaisväestön vaikeutuneeseen asemaan ja ehdottivat entistä suurempaa huomiota kiinnitettäväksi työtilaisuuksien varamiseen näille väestöpiireille, joiden ansiot olivat pahasti ehtymässä.¹

SAK luopuikin yleisen palkankorotuksen vaatimuksestaan, mutta esitti sen sijaan maksettavaksi kuoppatasauksen, joka sekin laajuutensa takia poikkesi ns. vakauttamislinjasta. Valtioneuvostolle 19. 12. 48 lähettämässään kirjelmässä perusteli SAK kantaansa mm. seuraavalla tavalla:

»1. Valtuusto toteaa, että talouselämän eri aloilta saatujen huolestuttavien tietojen perusteella, työttömyyden lisääntyessä, yritysten toiminnan supistuessa ei nykyisenä ajankohtana ole mahdollisuuksia rahapalkkojen yleiseen korottamiseen eikä myöskään palkkasäännöstelystä luopumiseen.

2. Samalla valtuusto toteaa, että monivuotisen palkkasäännöstelyn vallitessa ja varsinkin työnantajien harjoittaman keskinäisen kilpailun ansiosta ovat palkkasuhteet eri ammattiryhmissä, ammattialoilla henkisen ja ruumiillisen työn sekä urakka- ja aikapalkkojen välillä järkyttyneet ja niin muodostunut kuoppia, jotka ovat omiaan synnyttämään katkeruutta ja levottomuutta palkkarintamalla. Tämän vuoksi pitää Valtuusto välttämättömänä, että kuopat tasoitetaan, jolloin kuopassa olevaksi katsotaan palkka, joka ei senjälkeen kun palkkasäännöstelypäätöksen 3., 4., ja 9. §:ien (3 § 2 mom., 4 § 2 mom. lukuunottamatta) mukaiset lisät sekä mahdolliset ylityö- ja sunnuntaityökorvaukset on siitä vähennetty, nouse vähintään 20 %:iin palkansaajan palkkasäännöstelypäätöksen mukaista ohjepalkkaa korkeammaksi.»

Hinta- ja palkkaneuvoston 29. 1. 1949 tekemällä päätöksellä näin määritellyille kuoppapalkkoille annettiinkin 1. päivästä helmikuuta 1949 lähtien edellä

¹ Metsätöiden ja kantohintatulojen vähenemisen takia arveltiin maaseutuväestön tulojen vähentyneen silloisena hakkuukautena 7.5 miljardia markkaa. Hakkuut olivat varastojen kasvamisen, puunjalostusteollisuuden heikentyneen kannattavuuden ja vientivaikkeuksien takia supistuneet 28—29 milj. m³:iin, oltuaan pari vuotta aikaisemmin yli 50 milj. m³. Työttömyyttä alkoikin esiintyä etenkin itä- ja pohjois-Suomessa syksystä alkaen, ja suurimmillaan se oli maaliskuussa 1949, jolloin työttömien kokonaisluku oli 51 000. Kun arviolta 60—70 % metsätyöläisistä on oman viljelmän omistajia, koski metsätyötulojen väheneminen pienviljelijäväestöäkin, jonka ansiota myös maataloustuotteiden markkinain kyllästymisestä johtunut hintojen lasku oli vähentänyt. Myymättömissä viljavarastoissa oli »jääntyneenä» maanviljelijäin varoja arviolta 2 miljardia markkaa.

mainittuun 20 %:n rajaan saakka ylimääräinen kuoppatasaus, joka ei kuitenkaan saanut nousta suuremmaksi kuin 5 %:iin ohjepalkasta.

Kuoppakorotuksista huolimatta syntyi eräillä aloilla palkkaliikkeitä. Niinpä vaativat talonmiehet itselleen työehtosopimusta, ja kirjatyöntekijät saivat pari-viikkoisella lakollaan itselleen muotiin tulleen »liikaisen työn lisän», mistä annettiin päätös 29. 3. 1949. Metallityöläisten itselleen kesääjaksi vaatimaan 45 tunnin työviikkoon, ts. 2 tuntia normaalia lyhempään, suostuttiin 4. 4. 1949.

Teollisuudessa ei kuoppakorotus merkinnyt kovin paljoa, koska siellä urakkatöiden ja monenlaisten lisien johdosta palkat vallan yleisesti jo ylittivät mainitun 20 %:n rajan. Maataloudessa asia oli toisin, siellä korotus tuli olemaan yleinen, ja kun maatalouden maksukyky oli heikentynyt, korotus oli jollakin tavalla kompensoitava. (Pellervo-seuran laskema myyntituloindeksi I neljänneksellä 1949 oli 891 ja palkkaindeksi 1466). Maataloustuottajat kieltäytyivätkin maksamasta kuoppakorotusta helmikuun 1. päivästä lukien, jollei viljan hintaa korotettaisi kymmenkertaiseksi rauhanaikaisesta, ts. 22—24 markkaan kilolta. Maataloustyöläiset katsoivat olevansa oikeutettuja saamaan mainitun 2 markan tuntipalkan korotuksen ja uhkasivat aloittaa lakon juuri kylvökauden kynnyksellä. Kompromissi saatiin aikaan, kun hallitus 26. 4. korotti viljan hinnan noin 20 % eli 20 markkaan kilolta, ja 27. 4. allekirjoitettiin maatalouden työehtosopimus, jonka mukaan miesten korotetuksi palkaksi sovittiin 50 mk ja naisten 43 mk tunnilta. Mainittakoon, että myös ns. yleisohjelmakomitea, jonka hallitus 5. 2. oli asettanut pohtimaan talouselämämme ajankohtaisia pulmakysymyksiä, katsoi viljan hinnan olevan kuopassa ja ehdotti hinnan korottamista 19 markkaan kilolta. Korotusta vastustettiin etenkin vasemmiston taholta, koska maamme maanviljelijöistä valtaosa on pienviljelijöitä, jotka eivät myy viljaa eivätkä käytä palkkatyövoimaa.

Ei kuitenkaan ollut aihetta johtaa kehitystä siihen, että viljanviljely liiaksi supistuisi. Jo turvallisuuskohdat kehoittivat säilyttämään kohtuullisen omavaraisuuden. Ja kun kansantaloutemme on muutenkin erittäin suhdanneherkkä, ei ollut syytä jättää kotimaisen viljan hintoja yksinomaan maailmanmarkkinain kulloisestakin tilanteesta riippuvaksi.

Kuoppapalkkakompromissi merkitsi poikkeamista hallituksen julistamalta vakauttamislinjalta, ja siksi edellä mainitun suuren asiantuntijakomitean asettaminen oli epäilemättä tarkoitettu korjaavaksi toimenpiteeksi. Monilla tahoilla olikin yhtenäistä taloussuunnitelmaa kaivattu jo syksystä saakka. Hallitusta oli myös arvosteltu siitä, ettei työttömyystöissä, joihin syksystä lähtien oli käytetty useita miljardeja valtion varoja, ollut noudatettu kyllin kaukonäköisiä kansantaloudellisia periaatteita sekä että eräissä töissä oli maksettu normaalin palkkatason ylittäviä urakkapalkkoja.

Komitean asettamista koskevassa valtioneuvoston kirjelmässä sen tehtävät oli esitetty varsin lyhyesti: komitean tuli kiireesti tutkia tilanne ja laatia yleis-

ohjelma, jonka tuli poistaa vallitsevat epäkohdat. Kiireellisinä kysymyksinä mainittiin mm. maatalouden kannattavuuden säilyttäminen, vuokratkysymys, teollisuuden asema, palkkakysymys sekä valuuttakurssit.

Komitea, joka toimi keskuspankin pääjohtajan johdolla ja johon oli koottu maan parhaita asiantuntijoita, laati ensiksi perusselvityksen vallitsevasta tilanteesta ja teki sitten sen perusteella ehdotuksensa pulmakysymysten ratkaisemiseksi. Taloudelliset tosiasiat olivat olleet olemassa ja kehityksen kulku selvästi havaittavissa jo syksystä saakka, niin että komitean tehtäväksi jäi pääasiassa sopia sellaisista suurista linjoista, jotka oli mahdollista toteuttaa parlamentaarisessa järjestyksessä ja jotka olivat omansa laukaisemaan vielä piileviä inflatorisia jännitystekijöitä ja helpottamaan talouselämän joustavaa sopeutumista palautuvaan markkinatalouteen, jossa kehitys ei ole valtiovallan määrättävissä. Päämääränä oli tällöin pidettävä siirtymäkauden häiriöiden supistamista mahdollisimman vähiin sekä korkean, tasaisen ja tehokkaan työllisyyden ylläpitämistä ja edellytysten luomista tuotannon ja elintason nousulle. Tärkeimpiin viimeksi mainituista edellytyksistä kuuluu rahanarvon vakauttaminen.

Komitean vankalle teoreettiselle pohjalle ja realistiselle tilanteen arvioinnille rakentunut mietintö valmistui kesäkuun lopussa, mutta jo sitä ennen hyväksyttiin komitean suosituksesta eräitä toimenpiteitä, kuten korkokannan alentaminen 1 prosentilla 1.7. alkaen, ennen mainittu viljanhinnan korotus sekä vuokrien korotus 38 %:lla samaten kuin liikevaihtoveron alentaminen 10 prosentista 5 prosenttiin vähittäiskaupan osalta. Korkokannan alentamisella katsottiin olevan yritteliäisyyttä stimuloiva vaikutus. Yhden prosentin alennus korkokannassa merkitsi myös rakennusten hoitokustannusten halpenemista n. 10 %:lla. Liikevaihtoveron alennus toimeenpantiin viljatuotteiden hinnan nousun kompensoimiseksi.

Tässä yhteydessä ei ole syytä sen enempää puuttua komitean esittämiin suosituksiin, koska niihin viitataan edempänä hinta- ja palkkatason tarkastelun yhteydessä.

Kuten alkulauseessa jo mainittiin, tapahtui vuonna 1948 kansamme elintasossa erittäin selvä muutos parempaan. Tilastollisessa päätoimistossa suoritettun kansantulolaskelman mukaan reaalin kansantulo jo ylittikin vuoden 1938 määrän. Luonnollinen seuraus tästä on ollut, että niukkuusajan poikkeustoimenpiteistä on asteittain voitu luopua. Niinpä esim. se elintärkeitten kulutustarvikkeiden tuonti, joka kuului yhtenä osana sekä edellisen että nykyisen hallituksen vakauttamisohjelmaan ja mihin vuoden 1948 kuluessa käytettiin n. 20 milj. dollaria, voitiin syksyllä 1948 lopettaa, koska kotimainen maataloustuotteiden saanti jo riitti tyydyttämään kysynnän sellaisiin hintoihin, että »mustan pörssin» toiminta oli käynyt mahdottomaksi. Kulutustarvikkeiden lisääntyminen teki mahdolliseksi lisätä korttiannoksia ja vähitellen luopua kokojakelusäännöstelystä. Jo vuoden 1949 alussa vapautettiin suuri osa tekstiilejä,

ja kevään kuluessa poistettiin vaatekortti käytännöstä. Maito vapautettiin 1. 4., juusto 1. 5., hedelmät 1. 6., viljatuotteet 1. 7. ja voi 1. 8. alkaen. Tavallisimmista kulutustarvikkeista ovat niin ollen enää kortilla vain sokeri, kahvi, margariini ja riisi, ts. samat, joista säännöstely aloitettiin 10 vuotta sitten. (Ostokortteja onkin enää käytännössä vain yksi, kun parhaina säännöstelyn vuosina niitä oli kaikkiaan yli 50.) Eräs merkki kulutustarvikkeiden saannin paranemisesta on myös se, että esim. syyskuussa 1949 oli alkoholin käyttö n. 10 % pienempi kuin vuotta aikaisemmin siitä huolimatta, että hinnat syyskuun 1. päivänä alennettiin 10—40 %.

Raaka-aineitten säännöstely on myös lopetettu suurimmaksi osaksi. Jakelusäännöstelyssä ovat vain enää esim. musta pelti, betonirauta, valukoksi ja vuodat; vuotien luovutusvelvollisuus ja hinnansäännöstely on, tietenkin vastoin maanviljelijäin toivomusta, edelleen voimassa, koska kotimainen tuotanto peittää vain kolmanneksen kulutuksesta.

Niukkojen valuuttavarojemme kansantaloudellista käyttöä silmällä pitäen on tuonti- ja vientikauppa kuitenkin edelleen periaatteessa säännöstelty, ja siitä huolehtivat lisenssitoimikunta, ulkoministeriö ja kansanhuoltoministeriö yhdessä. KHM:n tehtävät ovat vähentyneet niin suuresti, että henkilökunta on supistunut 800:sta 150 henkeen. Tarkoituksena onkin lopettaa koko ministeriö vuoden vaihteessa ja jakaa jäljelle jäävät tehtävät muiden ministeriöiden kesken. Näin siis KHM:n ja suuren yleisön 10-vuotistaistelu on päättymäisillään. Vaikka kuluneena aikana lienee tapahtunut erehdyksiä ja virheitäkin, on kuitenkin myönnettävä, että monet ylivoimaiselta näyttäneet vaikeudet on voitettu. Saadut kokemukset olisi kuitenkin syytä tallettaa vastaisen varalle. Niinpä lienee tullut todetuksi, että liian kauan jatkettu ja tuotantokustannuksia vastaamaton hinnoittelu ehkäisee elintärkeätä tuotantoa ja saa kauppojen hyllyt täyttymään kaikenlaisesta tarpeettomasta rihkamasta.

Talouselämän säännöstelystä poikkeuksellisissa oloissa annetun ns. valtalain voimassaoloa jatkettiin jälleen vuodelta joulukuussa 1948. Kun eduskunta edellisen kerran maaliskuussa samana vuonna pidensi säännöstelyvaltuuksia, se lausui eräitä toivomuksia, jotka uudessa laissa olikin otettu huomioon. Niinpä vuokransäännöstely erotettiin erilliseksi laiksi. Uuden lain mukaan tulisi vuokria asteittain korottaa niin, että ne peittäisivät talojen hoito-, korko- ym. kustannukset.

Vaikka hinnansäännöstely onkin valtaosaltaan lopetettu, on esim. hinnantasausrahastolla ollut tiettyä merkitystä kotimaan hintojen muodostukselle. Hinnantasausrahasto perustettiin alkujaan 23. päivänä maaliskuuta 1944 annetulla lailla, ja sen toimintaa on jatkettu vuosittain, viimeksi 30. päivänä joulukuuta 1948 annetulla lailla vuoden 1949 loppuun. Rahaston varoilla on suoritettu tasoituksia toisaalta kotimaisten ja ulkomaisten ja toisaalta tuotteiden kotimaisten aikaisempien ja myöhemmin tarkistettujen hintojen välillä. Tämän toiminnan tuloksena rahasto peri vuonna 1948 tasausmaksuja yhteensä 2.1 mil-

jardia markkaa, joista suurin erä, 1.1 miljardia, kertyi nestemäisistä polttoaineista, ja suoritti tasauskorvauksia noin 1.8 miljardia markkaa, joista suurimman osan käsittävät maksut tekstiileistä, metalleista ja maataloustuotteista. Peritty määrä oli 1. 1.—30. 6. 1949 välisenä aikana 762 miljoonaa ja korvattu määrä 715 miljoonaa markkaa, joista suurimman erän muodostivat korvaukset nahkatuotteista, tekstiileistä ja metalleista. Parhaillaan on harkittavana rahaston toiminnan jatkaminen vielä ensi vuoden loppuun, koska kansainvälinen tilanne on vielä epävakainen ja samojenkin artikkeleiden hinnat voivat vaihdella suuresti riippuen siitä, mistä maasta tuonti tapahtuu. Hinnantasaussjärjestelmästä luopuminen tässä vaiheessa, kun ulkomaankaupan vapauttaminen ei vielä käy päinsä, voisi niin ollen johtaa eräitten kotimarkkinahintojen kohoamiseen.

Kuten edellisenäkin vuonna alennettiin valtion tuloveroa vuonna 1948. Marraskuussa 1948 eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen, jossa verotettavan tulon alarajaa nostettiin ja palkkatulon nauttijoille sekä maatalousammatin harjoittajille myönnettiin oikeus tehdä 10 %:n tulonalennus ennen veron määräämistä, enintään kuitenkin 60 000 markkaa. Tulo- ja omaisuusveron tuoton vähenemisen vastapainoksi korotettiin tullit vuoden vaihteessa 50 % eli 9-kertaisiksi rauhanaikaisesta. Tullien korotus nosti hiukan elinkustannuksia, mutta toisaalta se helpotti kotimarkkinateollisuuden asemaa. Alhaisen valuuttakurssien johdosta oli nimittäin ulkomainen teollisuus ollut meidän markkinoillamme huomattavan kilpailukykyinen.

Verohelpotusten jälkeen tuloveroa suoritaviin perheisiin kuuluvien henkilöiden lukumäärä on vähentynyt vuodesta 1946 vuoteen 1949 yli kolmanneksella. Vuonna 1949 muodostaa tuloveron alainen väestö vähemmän kuin puolet koko väestöstä. Kokonaisverorasitus maassamme on, lähinnä ankaran progression takia, huomattavan korkea, noin 30 prosenttia kansantulosta markkinahintaan. Yleisohjelmakomitean suosittelemaa elinkeinoelämän verorasituksen helpottamista uusia työtilaisuuksia luovan yritteliäisyyden tukemiseksi ei toistaiseksi ole voitu toteuttaa.

Edellä mainittu yleisohjelmakomitea käsitteli myös kysymystä valuuttakurssien korottamisesta, joka jo edellisestä syksystä saakka oli vientituotannon vaikeutuneen aseman takia ollut ajankohtainen. Sen jälkeen kun kurssit kolmasti korotettiin vuonna 1945, yhteensä 176 %, oli tukkuhintaindeksi noussut Suomessa n. 74 %, USA:ssa 44 %, Englannissa 37 % ja Ruotsissa 14 %, joten markka ilmeisesti oli yliarvioitu. Kustannustason nousua todisti myös se, että silloisten valuuttakurssien mukaan Suomen markkoissa laskettuna palkkaindeksit useimmissa maissa olivat n. 600, meillä sitä vastoin 1 100:n vaiheilla, ja teknillisen takapajuisuutemme takia palkat meillä kustannustekijöinä useilla aloilla olivat merkityksellisemmät kuin muissa maissa. Teollisuuden maksa-

mien palkkojen osuus tuotannon bruttoarvosta oli vuosien 1932—1938 keskimääräisestä 14 %:sta noussut 20 %:iin vuosina 1945—1948.¹

Komitea myönsikin, että »latenttinen tarve» kurssien muutokseen oli olemassa, mutta ei pitänyt muutosta vielä välttämättömänä. Koska hintataso maailmanmarkkinoilla oli vielä vakiintumaton ja epäyhtenäinen, oli mahdollista määrittellä vakauttamistasoa kyllin tarkasti, olletikin kun valuuttakurssien tarkistus useissa maissa oli tulemassa ajankohtaiseksi. Jo 4. 7. 1949 Suomen Pankin kuitenkin oli pakko vientiteollisuuden kiristyneen aseman takia korottaa kurseja yleisesti 17.7 %:lla. Syyskuussa tapahtui odotettu punnan devalvaatio, ja Suomi seurasi puntaa korottaen dollarin kurssin 44.4 %. Kurssien muutosta oli ilmeisesti viivytelty viimeiseen saakka, jotta teollisuus olisi saatu käyttämään kaikki mahdolliset keinot kustannusten alentamiseksi ja tuotannon tehostamiseksi, mihin inflaation vielä vallitessa, hintojen noustessa ja tavarapulan vallitessa ei ollut yhtä pakottavaa tarvetta.

Ostajamaitten pidätyväksi muuttunut asenne, Kanadan ja Yhdysvaltain kasvanut tuotanto ja kilpailu sekä romahtaneet hinnat tekivät kuitenkin lopulta devalvaation väistämättömäksi. Suomihan on riippuvainen ulkomaankaupasta enemmän kuin useimmat muut maat. Kun ulkomaankauppa käsittää lähes kolmanneksen teollisuustuotannosta ja puunjalostusteollisuutemme vienti viime vuosina noin 85—93 % kokonaisviennistä, ymmärtää kysymyksen merkityksen. Riippuuhan taloudellinen hyvinvointimme ratkaisevasti mahdollisuksistamme tuoda maahan ulkolaisia tavaroita ja työllisyystilanteemme metsätöiden määrästä.

Devalvaation vientiteollisuudellemme tuoma helpotus muodostuu kuitenkin tilapäiseksi, jollei kustannustasoa pystytä pitämään kurissa. Tuotantokustannukset riippuvat pitkällä tähtäimellä katsottuna ratkaisevasti toisaalta työpalloista, toisaalta tuotannon tehokkuudesta. Koska palkkoja ilmeisesti ei voida alentaa, on rationalisoimiskysymys muodostumassa yhä ajankohtaisemmaksi.

Rationalisoiminen vaatii kuitenkin pääomaa, ja mikäli palkka-, sosiaali-, verotus-, rakennus- ym. kustannukset nousevat liian korkeiksi, tuotantokoneiston uudistus vaikeutuu, mistä seurauksena on vähitellen tuotannon ja elintason aleneminen.

Viime heinäkuussa suoritettua devalvaation jälkeen syntyi työmarkkinoilla jälleen rauhattomuutta. Eräät ammattiliitot vaativat vastoin voimassa olevia määräyksiä tuntipalkkojen korottamista 10—15 markalla ja koettivat saada aikaan yleisen lakkovyöryn »työläisten elintason alentamista vastaan». Kun

¹ YK:n Euroopan komission julkaisussa on myös selvitetty syitä, jotka olivat esteenä Euroopan maiden viennille kovan valuutan maihin, ja mainittiin sellaisina mm. keskimääräisten työkustannusten nousu. Työkustannukset yksikköä kohden dollareissa laskettuna olivat Suomessa eniten sotaa edeltäneen keskimäärän yläpuolella siitä huolimatta, että keskimääräinen tuotanto teollisuustyöntekijää kohden olikin maassamme jo ylittänyt sodan edellisen tason. (Tämä »tehokkuusindeksi» oli Suomessa 107, Englannissa 115, Ruotsissa 121.)

hallitusvalta oli vero-, tulli- ym. alennuksin luvannut jarruttaa hintojen nousua ja kun maltillisempi työväen osa ymmärsi, että silloisessa tilanteessa, tuotannon supistuessa ja kausityöttömyyden uhatessa, palkkavyörystä olisi seurauksena vain vähenevät työtilaisuudet ja kenties uusi inflaatiokierre, ei yritys saavuttanutkaan tarkoitettua menestystä. Valtioneuvoston oli kuitenkin pakko turvautua valtalakiin Kemian uutto- ja metsätyöläisten lakon lopettamiseksi, joka jokeen ruuhkautuneiden puiden vuoksi uhkasi muodostua tuhoisaksi uusille voimalaitoksille ja Kemian kaupungille. Ainoaksi tulokseksi lakkoliikkeestä jäi niin ollen eräitten ammattiliittojen erottaminen SAK:sta ja noin miljardin markan tappio kansantaloudelle.

Maataloustuotteiden hinnat.

Maataloustuotteiden hintakysymys on viimeksi kuluneina vuosina ollut keskeinen maamme talouspolitiikassa. Alentaakseen kuluttajien elinkustannuksia ja toisaalta edistääkseen tuotantoa valtion on ollut pakko suorittaa monenlaisia tuki- ja tuotantopalkkioita ja hinnantasaussmaksuja, joista edellisissä Taloudellisissa Selvityksissä oli seikkaperäisesti puhetta ja jotka esim. vuonna 1948 merkitsivät valtiolle usean miljardin menoerää. Näistä poikkeusajan keinoista on katsauskautena vähitellen suureksi osaksi vapauduttu yleisen huolto- ja elintarviketilanteen parannuttua ratkaisevasti. Maidon alennuskortti poistettiin 1. 10. 1948, viljan jakelunsäännöstely lopetettiin asteittain, ja heinäkuun 1. päivästä lopetettiin vihdoin erilaiset viljasta maksettavat vakauttamis-, tuki-, tuotanto- ja jakelupalkkiot. Valtioneuvoston 26. 4. 1949 tekemällä päätöksellä korotettiin uuden vehnä- sekä ruissadon hinta 20 markaksi kilolta (vapaasti vaunussa), jonka laskettiin vastaavan keskimääräisiä tuotantokustannuksia viljan viljelykseen sopivilla filoilla. Perusteena korotukselle oli osaltaan pyrkimys estää suurempia maataloustuottajia liaksi suuntautumasta kotieläintuotantoon. Maitotaloustuotteiden hinta on edelleen säännöstelty, ja nykyiset hinnat on taattu vuoden 1949 loppuun hallituksen 28. 7. 1949 tekemällä päätöksellä. Sanottuna päivänä valtioneuvosto nimittäin päätti vapauttaa meijerivoin säännöstelystä 1. 8. 1949 lukien, margariinin 1. 10. 1949 lukien ja alentaa maidon hinnan 1. 8. 1949 alkaen 1 markalla litraa kohden sekä alentaa meijerivoin hinnan 330 markkaan eli 22 mk kilolta. Samalla päätettiin, että juuston hinta alennetaan 1. 8. 1949 lukien maidon hintaa vastaavasti ja että margariinin hinta 1. 8. 1949 alkaen tapahtuneen devalvaation johdosta korotetaan 120 markkaan eli 24 markkaa kilolta. Tämän päätösryhmän tarkoituksena oli kompensoida kuluttajille edellä mainittu viljatuotteiden kallistuminen ja samalla jarruttaa maitotaloustuotteiden tuotannon liiallista kasvua. Maataloustuotteiden markkinoiltaan on tunnettu tosiasia, että tietyissä olosuhteissa voi pienemmän sadon kokonaisarvo muodostua paremmaksi kuin suuremman, koska etenkin välttämättömyyselintarvikkeiden, ennen kaikkea viljan, kysynnän joustavuus on

pieni. Tämä nähtiin selvästi talven 1948—1949 lihamarkkinoillakin, jolloin hinnat esim. sianlihan osalta muutamassa kuukaudessa putosivat 40—60 markkaa alle tuotantokustannusten.

Seuraavassa taulukossa esitetään maataloustuotteiden keskimääräiset luovutushinnat vuosina 1937/39, syyskuussa 1948 ja 1949. Luvut on laskettu Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksessa.

Taulukko 1. Maataloustuotteiden keskimääräiset luovutushinnat.

Tuote	1937/39 mk/kg	Syyskuu 1948 mk/kg	Syyskuu 1949 mk/kg	Indeksi 1937/39 = 100
Maito.....	1: 24	18: 14	15: 93	1 285
Munat	14: 20	266: 93	176: 44	1 243
Sianliha.....	11: 75	242: 56	98: 59	839
Naudanliha	7: 25	172: —	92: 06	1 270
Lampaanliha	9: 11	189: 09	78: 20	858
Ruis.....	2: 25	13: 81	18: 69	831
Vehnä.....	2: 62	14: 34	18: 69	713
Ohra.....	2: 07	12: 84	13: 60	657
Kaura.....	1: 62	10: 94	11: 79	728
Herne.....	3: 20	18: 16	23: 19	725
Peruna	—: 62	4: 15	5: 12	826
Kotieläintuotteet, indeksi	100	1 563	1 200	
Peltoviljelystuotteet, indeksi	100	612	757	
Kokonaisindeksi	100	1 216	1 039	

Maataloustuotteiden keskinäisissä hintasuhteissa on taulukon mukaan tapahtunut huomattavia muutoksia. Kun kotieläintuotteiden indeksi vielä syyskuussa 1948 oli 1 563 ja peltoviljelystuotteiden 612, olivat vastaavat luvut syyskuussa 1949 1 200 ja 757. Muiden tuotteiden, paitsi viljan ja perunan, hinnat ovat huomattavasti alentuneet, sianlihan noin 60 %, munien noin 35 %, lampaanlihan noin 60 %, naudanlihan noin 45 %. Kaikkien maataloustuotteiden hintaindeksi on noin 10-kertainen vuosien 1937/39 keskiarvoon verrattuna. Kun tukkuhintaindeksi on lähes 10-kertainen, on maataloustuotteiden hintojen normalisoituminen ilmeinen.

Sekä tuottajan että kuluttajan kannalta olisi edullista pyrkiä mahdollisimman tasaiseen hintatasoon. Tätä voisivat järjestynyt kauppa ja lisätyt varastoimismahdollisuudet edistää. Meikäläisten maataloustuotteiden vienti ei nykyisin kustannuksin ole mahdollista ilman valtion tukea. Yleisohjelmakomitea asettuihin sille kannalle, ettei maataloustuotantoamme olisi pyrittäväkään laajentamaan vientivoittoiseksi. Valtioneuvoston syyskuussa 1948 asettama maatalousministeriön neuvottelukunta oli taas päinvastaista mieltä. Varmaa on, että maataloutemme tuotantosuunta, kilpailukyky ja vientimahdollisuudet tu-

levat vastaisina vuosina aiheuttamaan viranomaisille paljon päänvaivaa. Tuotteiden sijoituspulmaa ja maatalouden kannattavuutta voi keinotekoisesti paisutettu asutustoiminta vastaisina vuosina vielä vaikeuttaa ehkäisemällä tuotannon suurpiirteistä rationalisointia ja lisäämällä ennestäänkin suhteellisen suurta pienviljelijäväestöämme.¹

Turvataksaan kotimaisen viljan menekin määräsi hallitus 1. 9. 49 alkaen myllyille sekoituspakon. Vaikka suunnitteilla onkin uusia suuria varastotiloja, viljavaraston tänäkin vuonna on varauduttava ostamaan viljaa myös tuottajain varastoihin. Etumaksuna maksetaan 15 mk viljakilolta. Nykyiset varastot ja uusi sato mukaan luettuna vastaa ensi vuoden tuontitarve noin kolmen kuu-kauden kulutusta. Ulkolaisen vehnän hinta myllyllä on ollut keskimäärin 16—18 mk/kg. Alkupuolella vuotta, kun ulkolainen vilja oli vielä jonkin verran koti-maista kalliimpaa, joutui viljavarasto käyttämään hintojen tasauksiin noin 600 miljoonaa markkaa.

Koska kasvintuotannon satomäärä on vielä noin 20 % alle omavaraisuuden, eduskunta myönsi tänäkin vuonna paljon arvostelua herättäneen ns. tuotantomiljardin alle 15 peltohehtaaria käsittävälle tiloille väkilannoitteiden ja maatalouskalkin käyttöön sekä nurmiviljelyksen edistämiseen. Sanotusta määrärahasta pääsee osalliseksi noin 250 000 viljelijää.

Hintojen kehitys.

Seuraavassa käsitellään hintojen kehitystä eri indeksien valossa. Oheiset kuviot ja taulukkoliite kirjan lopussa valaisevat samaa asiaa. Paitsi maatalous-tuotteiden hintojen laskua eräät jo edellä mainitut hintajärjestelyt ovat vaikuttaneet ns. uuden elinkustannusindeksin kehitykseen, joka on esitetty seuraavassa taulukossa.

Alentuneiden ravintomenojen ja verojen vuoksi aleni kokonaisindeksi toukokuussa 105 pisteeseen oltuaan helmikuussa 106 pistettä. Viljan tuottajahinnan korotus ja moninaisten viljaan kohdistuneiden hinnanalennusten poistaminen heinäkuussa vaikutti korottavasti elokuun indeksiin. Valmiiden viljatuotteiden hinnannousun vastapainoksi alennettiin vähittäiskaupan liikevaihtovero

¹ Ennakkotietojen mukaan arvioidaan leipäviljan sato vuonna 1949 yhteensä 631 000 tonniksi sen oltua 678 000 tonnia edellisenä vuonna ja 850 000 tonnia vuonna 1938. Kauran sato on 617 000 tonnia eli samaa suuruusluokkaa kuin vuonna 1948 ja noin 80 % vuoden 1938 sadosta. Perunasato on noin 1 247 000 tonnia eli jokseenkin yhtä suuri kuin vuonna 1938, mutta noin 700 000 tonnia pienempi kuin vuonna 1948. Heinäsato on arvioitu tänä vuonna 2 869 000 tonniksi, joten se on vielä noin 500 000 tonnia pienempi kuin 1938, mutta saman verran suurempi kuin vuonna 1948. Koko sadon rehuyksikköarvo on suunnilleen sama kuin vuonna 1948 eli 3 250 milj. ry. Maidon tuotanto arvioidaan vuonna 1949 2 150 milj. kg:ksi. Sianlihan tuotannon arvellaan nousevan noin 65 milj. kg:aan. Hintatason vakauttamiseksi on maasta viety noin 3—4 milj. kg sianlihaa. Maitotaloustuotteiden omavaraisuutta ei ole vielä saavutettu.

Taulukko 2. Uusi elinkustannusindeksi (lokakuu 1947 = 100).

	Marras- kuu 1947	Helmi- kuu 1948	Touko- kuu 1948	Elo- kuu 1948	Marras- kuu 1948	Helmi- kuu 1949	Touko- kuu 1949	Elo- kuu 1949
Kokonaisindeksi ..	106	114	111	112	112	106	105	110
Ravinto	108	112	103	106	107	97	92	100
Asunto	100	100	100	100	100	100	132	132
Lämpö	102	119	129	130	146	149	145	142
Vaatetus	107	132	142	148	157	162	165	162
Verot	100	106	94	86	73	62	62	62
Muut	101	118	133	137	136	141	146	148

heinäkuussa 5 % eli puolella. Tämä sai aikaan ennen muuta kahvin ja sokerin sekä vaatetustarvikkeiden, kaluston, pesuaineiden ym. hinnan halpenemisen. Kuten aikaisemmin mainittiin, hallitus määräsi myös maitotaloustuotteiden hintoja alennettaviksi. Kun niiden osuus ns. indeksiperheen kulutusbudjetissa on ainakin kaksi kertaa niin suuri kuin viljatuotteiden, voitiin tällä tavoin jarruttaa indeksin nousua. Sekä uudessa että vanhassa elinkustannusindeksissä on lokakuusta 1948 lähtien otettu huomioon lapsilisät vähennyseränä. Lapsilisiä, joiden määrä on 600 mk kuukaudessa lasta kohden, suoritettiin esim. loka—joulukuussa 1948 551 493 perheelle 1 159 731 lapsesta. Lapsilisiä saaneista perheistä oli kokonaista 44 % sellaisia, joilla oli vain yksi lapsi.

Elokuussa 1949 kokonaisindeksi oli 110 pistettä osoittaen siten 5 pisteen eli 4.6 prosentin nousua toukokuusta. Vuoden 1948 helmikuun indeksin mukaan palkkoihin on määrätty 11 %:n korotus peruspalkoista — todellisuudessa ne ovat kuitenkin nousseet tuntuvasti enemmän, niin kuin toisessa kohdassa tätä kirjoitusta esitetään.

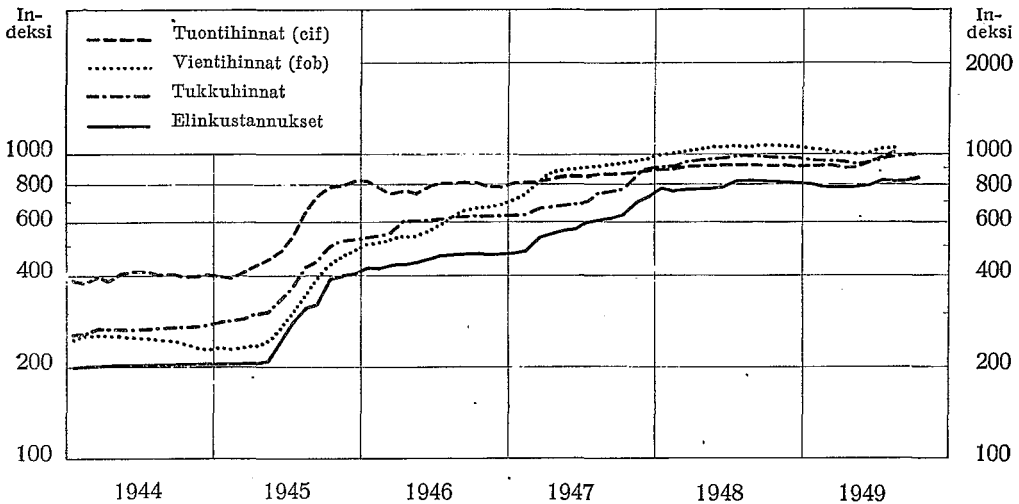
Viime marraskuussa toimeenpannussa tarkistuksessa, jollainen suoritetaan jälleen ensi marraskuussa, jätettiin mm. »musta» voi pois budjetista. SAK:n elokuussa 1949 suorittaman tutkimuksen mukaan olivat ns. indeksiperheen kuukausimenot alentuneet vuoden kuluessa n. 220 mk eli n. prosentin.

Ns. vanha elinkustannusindeksi saavutti huippunsa, 823 pistettä (1938 = 100), elokuussa 1948 ja laski siitä tasaisesti 779 pisteeseen huhtikuussa 1949. Lihan, munien, kalan, perunan ym. tuotteiden, mutta myös verojen sekä valo- ja lämpömenojen halpeneminen vaikutti indeksin alenemiseen. Mainittakoon, että verokahvin hintaa on alennettu kolmesti. Vuoden alussa se oli 1 800 markkaa, huhtikuusta lähtien 1 500 markkaa ja nykyisin 1 220 markkaa kilolta. Vuokrien korotus toukokuussa nosti indeksin 782 pisteeseen. Viljatuotteiden kallistumista heinäkuussa seurasi indeksin nousu 821 pisteeseen liikevaihtoveron alennuksesta huolimatta.

Kuvio 1. Hintojen kehitys.

1938 = 100

Log. ast.

Tukkuhintaindeksi saavutti huippunsa, 986 pistettä, heinäkuussa 1948 ja laski sitten kuukausi kuukaudelta aina 927 pisteeseen toukokuussa 1949 eli lähes 6 %. Heinäkuussa tapahtui kuitenkin suunnanmuutos, indeksi nousi 39 pistettä eli 4 %, mikä lähinnä johtui leivän hinnan nostamisesta ja valuuttakurssien korotuksesta.

Syyskuussa 1949 tukkuhintaindeksi jälleen nousi aikaisempaan huippuunsa, 986 pisteeseen. Nousu johtui osaksi lihan hinnan kohoamisesta, osaksi kausiluontoisesta kananmunien kallistumisesta, osaksi edelleen heinäkuun devalvaatiosta. Tuontitavarain indeksi nousi näet 2 %. Kesäkuusta tuontitavarain indeksi on noussut 9 % eli siis suunnilleen puolet siitä, millä markka devalvoitiin heinäkuussa. Koska tuontitavarain tukkuhintaan sisältyy myös tulliy-m. kustannuksia, joihin devalvaatio ei vaikuta, ei tuontitavarain hinta vastaisuudessaakaan tulle nousemaan koko devalvaation määrällä. Syyskuun 1949 devalvaatio ei vielä yllä mainittuun indeksiin vaikuttanut. Kun tuontimme dollarimaista on ollut vain n. 10 % tuonnin kokonaisarvosta ja kun se enimmäkseen käsittää koneita ja tuotantohyödykkeitä, joiden vaikutus hintoihin ei ole suoranaista vaan vasta vähitellen tuntuva, ja kun tärkeiden tuontitavarain kuten sokerin, kahvin, bensiinin, margariinirasvojen, vuotien ym. varastot riittävät noin puolen, verokahvin jopa koko vuoden kulutukseen, ei ainakaan vielä tällä hetkellä liene odotettavissa elinkustannusten jyrkkää nousua.

Hintataso on katsauskaudena joka tapauksessa pysynyt sangen vakavana osoittaen inflaation pysähtymistä ja vahvistaen luottamusta markkaan. Kuten todettiin, syyskuun tukkuhintaindeksi on siis sama kuin edellisen vuoden heinä-

kuussa ja elinkustannusindeksi oli elokuussa yhden prosentin alhaisempi kuin vuosi sitten. Vuoden 1948 tammi—syyskuussa nousi tukkuhintaindeksi vielä 10 % ja elinkustannusindeksi melkein 13 %. Etenkin tukkuhintaindeksin hajaanto on myös pienentynyt, mikä näkyy selvästi kuviosta 3, johon on piirretty tukkuhintaindeksin eri ryhmien kehitys. Kaikki osaindeksit ovat nykyisin 9 à 10-kertaiset. Kun esim. maataloustuotteiden hinnat vuoden 1948 heinäkuussa poikkesivat kokonaisindeksistä 264 pistettä eli 27 %, nykyisin maataloustuotteiden indeksi on enää 29 pistettä kokonaisindeksiä korkeammalla. Vuoden 1948 heinäkuusta seuraavan vuoden syyskuuhun on maataloustuotteiden indeksi laskenut 235 pistettä eli 19 %, metsätaloustuotteiden indeksi 133 pistettä eli 12 %, teollisuustuotteiden indeksi noussut 74 pistettä eli 9 % ja tuontitavarain indeksi 103 pistettä eli 10 %.

Elinkustannusindeksin hajaanto on kuitenkin edelleen suuri; onhan veroindeksi tapahtuneesta alennuksesta huolimatta vielä yli 20-kertainen¹, kun vuokrat korotuksesta huolimatta eivät ole täysin kaksinkertaisetkaan vuoteen 1938 verrattuna.

Tuonti- ja vientihintojen keskinäistä kehitystä on Taloudellisissa Selvityksissä vuosittain seurattu ns. tasolukujen avulla, jotka ovat viiden kuukauden liukuvia keskiarvoja Tullihallituksen laskemista tuontihintaindekseistä (cif) ja vientihintaindekseistä (fob). Vaikka vientihintamme alkoivat laskea jo viime vuoden puolella, muodostui ulkomaankaupan vaihtosuhte vuonna 1948 kuitenkin huomattavan edulliseksi. Suotuisalla vaihtosuhteella olikin maamme taloudelliseen elpymiseen arvaamattoman suuri merkitys. Kulunut vuosi on kulunut vaikeutuvan tilanteen merkeissä. Kuten seuraavasta taulukosta näkyy, pystymme esim. tämän vuoden elokuun hinnoilla samalla vientiyksikkömäärällä maksamaan 15 prosenttia pienemmän tuontimäärän kuin vuotta aikaisemmin.

Taulukko 3. Tuonti- ja vientihinnat (tasoluvut, 1935 = 100) sekä vaihtosuhte ulkomaihin.

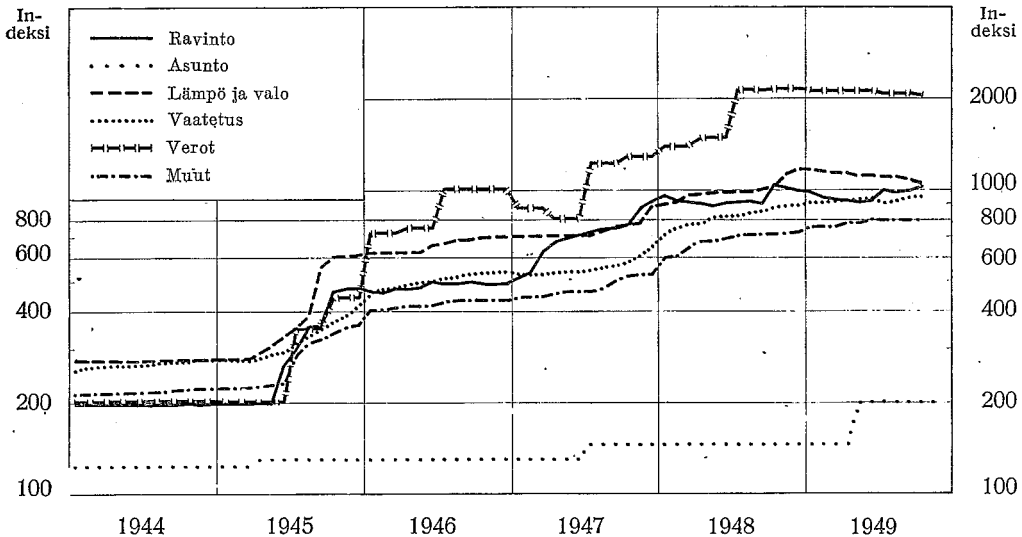
Vuosi ja kuukausi	Tuontihinnat	Vientihinnat	Vaihtosuhte ulkomaihin
1945 XII	933	634	68
1946 XII	888	902	102
1947 XII	995	1 267	127
1948 VIII	1 036	1 391	134
1948 XII	1 029	1 388	135
1949 VII	1 103	1 356	123
1949 VIII	1 141	1 363	119

¹ Vanhan ja »uuden» elinkustannusindeksin veroindeksin erilainen lasku johtuu siitä, että edellisessä seurataan tulojen kehitystä palkkatilaston mukaan, kun taas jälkimmäisessä otetaan huomioon vain indeksikorotukset.

Kuvio 2. Elinkustannusindeksin ryhmät.

1938 = 100

Log. ast.

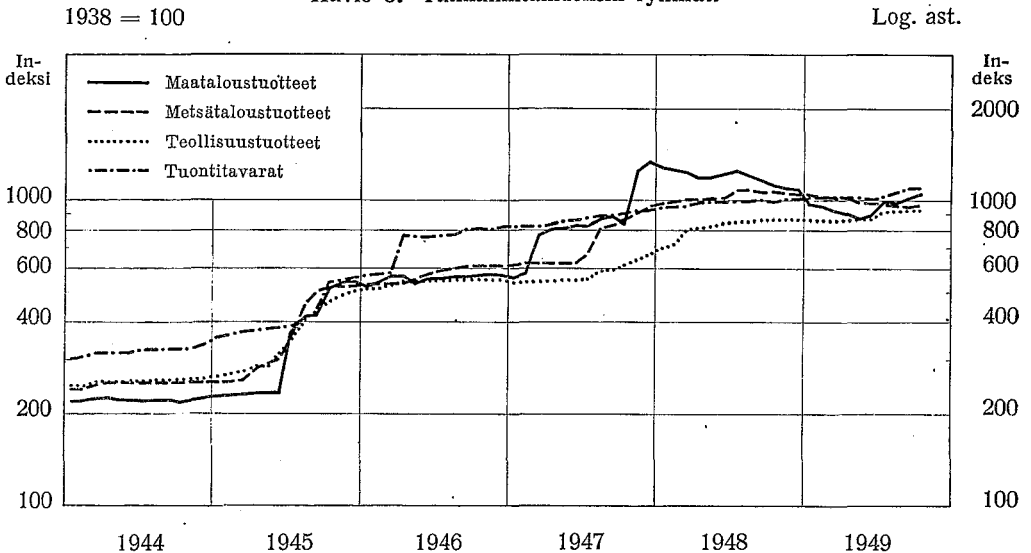

Viime vuoden joulukuusta tuontihintaindeksi on tasolukujen mukaan nousnut elokuuhun mennessä 11 % ja vientihintaindeksi laskenut 2 %. Osa-indekseistä oli paperituotteiden indeksi laskenut lähes 21 % ja puutavaran nousnut 10 % vastaavana aikana. Hinnoissa tuntuu jo heinäkuun 17.7 %:n devalvaatio, joka siis ei ole pystynyt peittämään paperituotteiden, etenkin selluloosan hinnoissa vuoden kuluessa tapahtunutta laskua. Tehtyjen sopimusten mukaan olivat nimittäin selluloosan hinnat ennen devalvaatiota 40–50 % vuoden 1948 huippuhintoja alempana. Selluloosan hintakehitys vaikutti myös pahvin, paperin ja kartongin hintoihin. Heinäkuussa 1949 sopivat pohjoismaiden paperinviejät hintojen alentamisesta noin 25 % vuoden 1948 tasosta. Suomen tärkein paperiartikkeli, sanomalehtipaperi, on kestänyt parhaiten kilpailussa. Myöskin vanerin ja sahatavaran hinnat ovat pysyneet melko kiinteinä. Puutavaran ja sanomalehtipaperin myynti onkin kasvanut viime vuodesta, kun taas selluloosan vienti on vähentynyt huomattavasti.

Tuonti- ja vientihintaindeksit eivät kuvasta päivän tilannetta, koska myynnit yleensä tapahtuvat paljon aikaisemmin, kuin tavara viedään maasta. Siksi lienee paikallaan tarkastella hieman, millaisia hintoja loppuvuoden myynneissä tullaan saamaan. Kun sahatavaran vientikeskihinta vuonna 1948 oli n. 22 500 mk/std, se tämän vuoden elo–syyskuussa oli noin 25 000 mk/std. (Koko tämän vuoden tuotanto 550 000 std onkin myyty.) Kun selluloosan fob-keskihinta vuonna 1948 oli noin 20 000 markkaa tonnilta, ovat cif-myyntihinnat kuluvan vuoden viimeisen neljänneksen laivauksia varten USA:han noin 16 000–

Kuvio 3. Tukkuhintaindeksin ryhmät.

17 000 markkaa ja muihin maihin 12 000—13 000 markkaa tonnilta. Sanomalehtipaperin keskihinta tonnilta fob USA:n markkinoilla vuonna 1948 oli noin 18 000 markkaa, ja tämän vuoden keskihinnaksi tulee noin 17 900 markkaa, kaikkien tämän vuoden kuluessa käytännössä olleiden dollarinkurssien keskiarssin mukaan laskettuna.

Tulevan vuoden vientimahdollisuudet ja hinnat selvinnevät vasta vuoden vaihteen tienoilla.

Massamarkkinoilla on elo—syyskuussa tapahtunut käänne. Johtavat ruotsalaiset tuottajat ovatkin sen vuoksi pitäneet dollarihintansa suurin piirtein ennallaan.

Selluloosateollisuuden huonojen myyntimarkkinain vaikutus tuntuu joka tapauksessa selvästi tämän vuoden metsäteollisuudessa. Myyntimäärien piene-
nemisen takia varastot ovat kasvaneet, joten uutishankinnat vähenevät. Pino-
tavarahan hakkuiden arvellaankin vähenevän kuluvana vuonna noin 20 %. Tä-
hän vaikuttaa osaltaan myös viime vuosien runsaan kivihiihen tuonnin aiheut-
tama vähentynyt polttopuun tarve.

Maassamme, niin metsätalousmaa kuin se onkin, ei ole olemassa virallista kantohintatilastoa. Metsäneuvos P. J. Peltari on kuitenkin yksityisestä harrastuksesta laatinut tilaston, joka antanee luotettavan kuvan hintakehityksestä vuodesta 1934 alkaen. Viime hakkuukauden indeksit eivät ole aivan rinnastettavissa edellisten vuosien lukuihin. Kohonneitten kustannusten takia oli nimittäin hankinnat entistä enemmän keskitetty teollisuuskeskusten läheisyyteen, joten suuressa osassa maata, esim. itä- ja pohjois-Suomessa,

kantohinta käytännössä on ollut = 0, aiheuttaen työttömyyttä juuri heikoimmilla talousalueilla. Hakkuu-, ajo-, kaukokuljetus-, uitto- ym. kustannukset ovat nousseet siinä määrin, että kantohinnan suhteellinen osuus raakapuun hinnasta tehtaalla on jatkuvasti supistunut. Asiantuntijain laskelmien mukaan olikin 1930-luvulla kantohinta esim. kuusipaperipuun osalta noin 50 % ja sahatukkien osalta noin 75 %, mutta vuonna 1948 vain 25—30 %.

Taulukko 4. Puutavaran kantohinnan indeksit (hakkuukaudet 1934/39 = 100).

	Järeä havupuu	Kuusi-paperipuu	Mänty-paperipuu	Kaivospuu	Polttopuu
5 hakkuukautta ennen sotia keskimäärin	100	100	100	100	100
1939—1940	136	129	120	142	158
1940—1941	153	150	151	160	226
1941—1942	153	157	171	179	200
1942—1943	157	179	201	217	237
1943—1944	172	193	241	255	237
1944—1945	174	193	241	255	263
1945—1946	230	257	331	340	421
1946—1947	266	296	382	391	484
1947—1948	429	473	502	623	726
1948—1949	430	470	470	440	550

Kantohinta on aina ollut se kustannuserä, joka on herkimmin muuttunut suhdanteiden vaihteluiden mukaan. Kuten lukusarjoista ilmenee, järeän havupuun ja kuusi-paperipuun hinta on muuttunut vähiten edellisestä hakkuukaudesta. Järeän havupuun ostot ovat kuluneena syksynä vilkastuneet.

Palkkatason kehitys.

Vaikka indeksiin sidottuihin palkkoihin on tähän mennessä jouduttu antamaan virallisesti vain kaksi yleistä korotusta, yhteensä 11 %, näyttää palkoilla kuitenkin jatkuvasti olleen taipumus nousta enemmän. Tämän havaitsee, kun tarkastelee esim. virallisen tilaston indeksisarjaa, joka lasketaan noin 100 000 teollisuustyöläisen palkkojen perusteella. Kun teollisuustyöväen miesten palkkaindeksi kolmannella neljänneksellä 1948 oli noussut vuoden 1947 viimeisen neljänneksen 939 pisteestä 1 171 pisteeseen, ansioitten nousu oli siis 25 %. Viimeisellä neljänneksellä tapahtui yllättävä käänne, sillä indeksi laski 1 164 pisteeseen, joka kuitenkin oli vielä 24 % lähtökohtaa korkeammalla. Ansioiden pieneen alenemiseen oli syynä, paitsi eräitten sesonkiluonteisten poikkeuk-

sellisen hyvien ansioiden (esim. puitten maalle noston) loppuminen, ehkä myös ns. mustien palkkojen väheneminen työllisyystilanteen kiristyessä. Sosiaaliministeriön palkkaosaston suorittamat tarkistukset (joita tapahtui aina Kemlin selkkaukseen saakka syyskuussa 1949, jolloin valtiovalta vahvasti eräille lakkoilaisille ylipalkat) ovat kaikesti myös vaikuttaneet tason alenemiseen. Kuten aikaisemmin jo mainittiin, myönnettiin helmikuun 1949 alusta ns. yksilöllinen kuoppakorotus eräille aikapalkalla oleville työntekijöille. Kun palkkaindeksi 1949 ensimmäisellä neljänneksellä oli 1 150, palkat siis keskimäärin olivat 22.5 % vuoden 1947 IV neljänneksen tasoa ylempänä. Toisella neljänneksellä oli keski-ansioindeksi noussut 1 182 pisteeseen eli 26 % yli IV neljänneksen 1947 tason. Pääsyyinä palkkatason nousuun lienee ollut urakkatöiden lisääntyminen, mutta myös se, että etenkin erikoismiehiä on luokiteltu korkeampiin palkkaryhmiin. Miesten palkat ovat nousseet enemmän kuin naisten. Täten on ilmeisesti lokakuun palkkapäätöksen aiheuttama tasapalkkaisuus jossain määrin vähentynyt. Tämä merkitsee tervettä kehitystä, sillä niinkuin yleisohjelma- komiteakin mietinnössään totesi, johtaa liiallinen tasapalkkaisuus tuotannon alenemiseen ja koituu siten vahingoksi alemmillekin luokille. Komitea pitikin palkkasäännöstelyn lopettamista toivottavana.

Seuraava taulukko esittää teollisuustyöväen keskituntiansiot teollisuusaloit-
tain II neljänneksellä 1949. Asetelma on jatkoa edellisissä selvityksissä (A : 8, siv. 62) esitetyle taulukolle. Tilastoa tarkasteltaessa on otettava huomioon, että palkkatiedot yleensä tarkoittavat kunkin teollisuuden osalta eri paikkakun-
nilla sijaitsevien teollisuuslaitosten kaikkien 18 vuotta täyttäneiden mies- ja naispuolisten työntekijäin keskimääräisiä ansioita. Taulukon nojalla voidaan todeta, että miesten keskituntiansiot vaihtelivat mk:n 116: 53 ja mk:n 80: 36 sekä naisten mk:n 80: 88 ja mk:n 52: 39 välillä. Sekä miesten että naisten osalta ansiot olivat suurimmat porssiini- ja fajanssitehtaissa, kuten edellisenä-
kin vuonna. Pienimmiksi jäivät miesten ansiot sokeritehtaissa ja naisten mal-
minnoston ja -rikastamisen alalla.

Taulukkoa tarkasteltaessa on pidettävä mielessä, että keskituntiansioitten vaihtelu on riippuvainen monista seikoista. Niinpä urakka- ja ylitöiden määrä, tuotannollisen toiminnan laatu ja tehokkuus, elinkustannusten erilainen kalleus eri paikkakunnilla, työntekijäin ammattitaito, pätevyys ym. vaikuttavat kun-
kin teollisuusalan ansioiden keskimääräiseen korkeuteen. Kun verrataan an-
sioiden nousua vuoden 1947 viimeisestä neljänneksestä, havaitaan, että mies-
ten osalta nousuprosentit vaihtelivat 14.3:sta 35.8:aan ja naisten osalta 9.4:stä
29.1:een. Vähiten olivat miesten palkat nousseet paperitehtaissa ja eniten
sementtitehtaissa. Naisten palkat olivat nousseet vähiten puuhiomoissa ja eni-
ten sementtitehtaissa.

Koko teollisuudessa miesten keskituntiansio oli vuoden 1949 toisella neljän-
neksellä mk 97: 17 ja naisten mk 64: 06.

Taulukko 5. Keskimääräinen tuntiansio vuosien 1947 viimeisellä ja 1949 toisella neljänneksellä, markkaa.

	IV. nelj. 1947		II nelj. 1949		Nousu %	
	miehet	naiset	miehet	naiset	miehet	naiset
Porsliinitehtaat	99:70	68:72	116:53	80:88	16.9	17.7
Sulfaattiselluloosatehtaat ..	85:97	59:67	99:27	72:33	15.5	21.2
Sulfiittiselluloosatehtaat ..	81:50	61:87	97:41	71:31	19.5	15.3
Sementtitehtaat	81:24	52:89	110:30	68:28	35.8	29.1
Konopajat	80:94	57:52	105:23	71:17	30.0	23.7
Kalkkitehtaat	79:98	50:82	95:43	64:54	19.3	27.0
Raudan ja teräksen valmistus	77:54	55:81	100:41	67:82	29.5	21.5
Malminnosto ja rikastaminen	76:86	41:72	96:36	52:39	25.4	25.6
Paperitehtaat	76:84	53:50	87:82	62:67	14.3	17.1
Ikkunalasitehtaat	76:39	48:13	90:05	55:13	17.9	14.5
Sahat	73:85	51:78	88:45	62:58	19.8	20.9
Puutalotehtaat	73:53	53:26	87:66	62:98	19.2	18.3
Puuhiomot	72:57	59:58	84:54	65:20	16.5	9.4
Sokeritehtaat	68:70	51:70	80:36	59:40	17.0	14.9
Vaneritehtaat	68:01	53:81	84:74	64:75	24.6	20.3
Rullatehtaat	62:68	47:51	82:37	60:21	31.4	26.7
Triko- ja silkkitehtaat ¹ ..	53:94	40:67	81:81	63:82	51.7	56.9
Pellavatehtaat ¹	51:84	39:53	77:76	57:54	50.0	45.6
Puuvillatehtaat ¹	49:91	37:88	79:28	58:53	58.8	54.5
Viilitehtaat ¹	48:46	39:52	75:51	60:10	55.8	52.1

Metsä- ja uittotöiden säännöstelystä valtioneuvosto antoi uuden päätöksen 25. 5. 1949, jossa vahvistettiin nykyisin voimassa olevat päiväpalkka- ja urakkannormit. Metsätöistä vain 5—10 % suoritetaan päivätyöläisillä. Urakkapalkkannormit vaihtelevat palkkausalueesta riippuen 420—490 markan välillä (ilman indeksilisää). Uitto- ja erottelutöiden urakkapalkat lasketaan siten, että urakkansio nousee 30 % vahvistettuja tuntipalkkoja korkeammaksi ja kasvaa työsuorituksen lisääntyessä samassa suhteessa. Sodan edelliseen aikaan verrattuna metsä-palkkannormit ovat 12-13-kertaiset. Sosiaaliministeriön palkkaosaston ilmoituksen mukaan ei metsätöissä ylipalkkoja esiinny, vaan päinvastoin on palkkaosaston ollut valvottava, ettei normeja aliteta.

Metsäteollisuuden hankinnat ovatkin kuluvana syksynä halventuneet edellisestä vuodesta, mihin parantuneella työteholla on huomattava osuus. Kuitenkin väitetään hankintojen kokonaiskustannusten kaikkine sosiaalisine lisineen olevan vieläkin suuret.

Kun palkat sidottiin indeksiin, jäivät virkamiehet vaille työväestön saamaa ylikompensaatiota. Syksyyn 1948 mennessä virkamiehet olivat joutuneet en-

¹ Kutomoteollisuuden luvut ovat edellisiltä neljänneksiltä, mikä selittää myös nousuprosenttien korkeuden.

tistä syvempään palkkakuoppaan, sillä he olivat saaneet vain 10 %:n indeksikorotuksen, kun sitä vastoin työsopimussuhteessa olevien ansiot olivat nousseet keskimäärin 20—25 %, kuten edellä esitettiin. Virkamiesliitto esittikin jo syksyllä 1948 indeksikorotuksen nostamista 11 %:iin, kalliinpaikanlisän korottamista ja yleistä kolmen palkkaluokan korotusta kaikille viran- ja toimenhaltijoille. Korotetut kalliinpaikanlisät myönnettiin, ja keväällä 1949, kun valtion kuoppakomiteakin oli asiaa puoltanut, suoritettiin yleinen yhden palkkaluokan korotus pitkin linjaa. Kun indeksikorotus ja palkkaluokan nousu otetaan huomioon, saadaan virkamiesten palkkaindeksiksi alimmissa palkkaluokissa 787 ja ylimmissä 545¹. Kun elinkustannukset ovat suunnilleen 8-kertaiset, voidaan todeta, että lähes puolet n. 75 000 virkamiehestä saa tulla edelleen toimeen palkalla, jonka ostovoima on huomattavasti pienempi kuin vuonna 1939.

Kuten jo aikaisemmin mainittiin, maataloustyöläisten palkat ovat halvimman paikkakuntaluokan II palkkaryhmässä nykyisin mk 50: — ja 43: — tunnilta. Koska maataloudessa suoritetaan suhteellisen vähän urakkatöitä, nimelisansiot kieltämättä ovat pienemmät kuin teollisuudessa. Käytännössä ovat luontoisedut ja erilaiset kalleusryhmät eivät kuitenkaan oikeuta suoranaisesti vertailemaan teollisuus- ja maatalouspalkkoja toisiinsa. Palkkakustannukset ovat joka tapauksessa maataloudessa siksi suuret, että selvä pyrkimys ihmistyön korvaamiseen konetyöllä on havaittavissa.

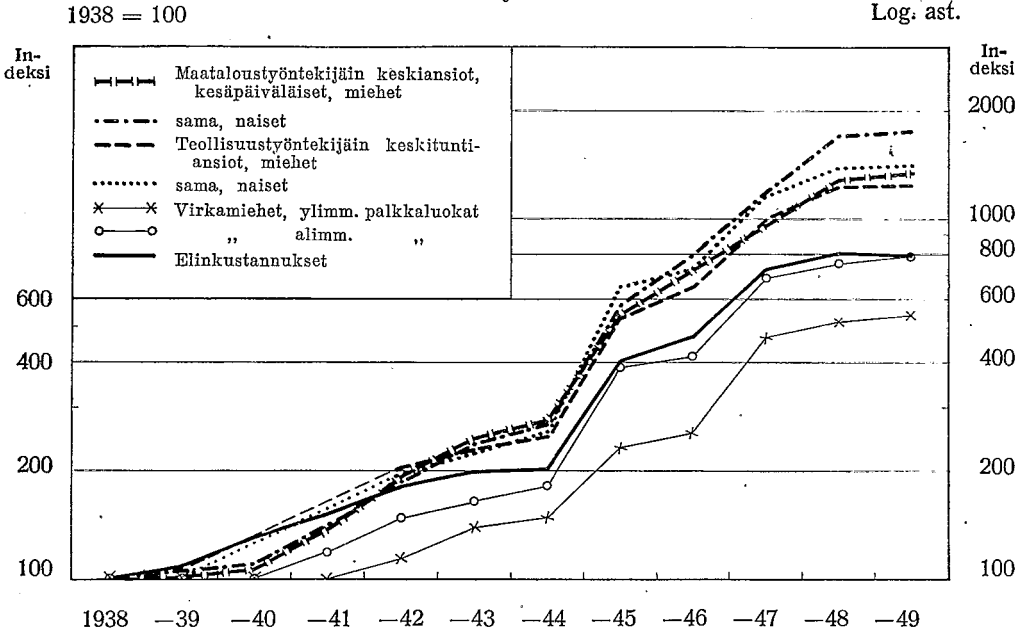
Sosiaalisessa Aikakauskirjassa julkaistun tutkimuksen mukaan miehet saivat päiväpalkkaa talon ruoassa elokuussa 1948 keskimäärin mk 349: 92 ja omassa ruoassa mk 450: 77, naiset taas mk 266: 14 ja mk 374: 14 eli vastaavasti 26, 34, 34 ja 44 % enemmän kuin elokuussa 1947. (Kun otetaan kuoppakorotus huomioon, saadaan vastaaviksi päiväpalkoiksi vuoden 1949 elokuussa noin mk 365: —, 470: —, 280: — ja 390: —.) Naisten keskipalkka oli vuonna 1948 useimmissa ryhmissä 4/5 miesten palkasta, joten ero tässä kohdin on suhteellisesti pienentynyt entisestä.

Laskelmissa on otettu huomioon vain säännölliset työajat. Päivittäinen työaika vaihtelee, kuten tunnettua, maataloudessa vuodenaikojen mukaan. Palkka-ilmoituksissa annetuista tiedoista päätellen päivätyöläisten keskimääräinen työaika oli helmikuussa hieman alle 8 tuntia ja elokuussa hieman yli 9 tuntia.

Sosiaaliministeriön sosiaalisen tutkimustoimiston keräämien tietojen mukaan kaupunkikuntien töissä joulukuussa 1948 olevien työläisten palkka-ansiot olivat n. 9.5—13.5 kertaiset vuoden 1939 tasoon verrattuina. Niinpä vaihtelivat kirvesmiesten keskituntiansiot sanottuna aikana mk:n 117:— ja 72: 68 välillä autonkuljettajain ansaitessa samoihin aikoihin mk 116: 61—79: 55 ja sekatyöläisten mk 108:80—67: 25 tunnilta.

Rakennusosalalla on vallinnut hieman sekava tilanne. Edellisenä vuonna tehdyn työehtosopimuksen työntekijät sanoivat irti 1. 5. 1949, eikä uutta ole

¹ Ilman kalliinpaikan- ja ikälisiä.

Kuvio 4. Palkat ja elinkustannukset.¹

toistaiseksi allekirjoitettu. Vaikeampi työtaistelu tällä tärkeällä alalla kuitenkin vältettiin, sillä 7. 7. 1949 rakennusalan työntekijäin ja työnantajain liitot pääsivät molempia puolia tyydyttäviin tuloksiin. Tällöin lienee sovittu siitä, että urakkahinnoittelu rakennustöissä korotetaan 7.5-kertaiseksi, kun se siihen saakka oli ollut 6-kertainen. Erikoisraskaisiin ja likaisiin tuntitöihin myönisivät palkkaviranomaiset alan kausiluontoisuuden huomioon ottaen palkkasäänöstelypäätöksen 3 §:n mukaan ylimääräisen 5 %:n lisän. Kirvesmiehen ja muurarin korkein virallinen tuntipalkka on nykyisin Helsingissä mk 83: 50. Koska kuitenkin erikoismiehistä on varsinkin kesän vilkkaan rakennustoiminnan aikana ollut suuri puute, palkat on etenkin yksityisten töissä ja maaseudulla voitu kiristää hyvinkin tuntuvasti sallittua suuremmiksi. Palkkamääräyksiä on myös voitu kiertää esim. merkitsemällä käytetty työaika todellista suuremmaksi tai tekemällä tuntitöitä urakkapalkalla. Rakennuskustannuksia korottavista »mustista palkoista» tuskin vapaudutaan, ennen kuin ammattimiesten puute on poistettu. Ammattimiesten puutetta, joka meillä on ollut avainkysymys useilla aloilla, on ns. sosiaalinen palkkasäänöstely varmaan lisännyt, koska nuorilla, ammattitaidottomilla miehillä ei ole ollut riittävää kannustinta itsensä kehittämiseen. Muuraripulaan väitetään yhtenä syynä olleen sen, että muurarit jo vanhastaan muodostavat eräänlaisen kiinteän »korporaation», joka tietoisesti rajoittaa uusien miesten pääsyä ammattiin.

¹ Vuosien 1938—1948 tiedot ovat viimeiseltä neljännekseltä, maatalouspalkat kolmanneksi neljännekseltä. Palkankorotusajankohdat eivät kuvioista käy selville.

Seuraavassa taulukossa esitetään indeksilukuja keskiansioiden kehityksestä eräillä aloilla.

Taulukko 6. Ansioiden kehitys vuodesta 1939 (= 100).

	1939	1945	1946	1947	1948	1949 II nelj.
Maataloudessa:						
Kesäpäiväläiset omassa ruoassa						
Miehet	100	527	705	931	1 252	1 315 ¹
Naiset	100	546	757	1 121	1 611	1 692 ¹
Teollisuudessa:						
Miehet	100	505	612	939	1 164	1 182
Naiset	100	635	717	1 144	1 362	1 390
Virkamiehet:						
Palkkaluokat						
28—38 (29—39).....	100	233	255	472	519	545
21—27 (22—28).....	100	250	288	499	549	572
11—20 (12—21).....	100	298	359	610	671	705
1—10 (4—11).....	100	388	415	685	754	787
Elinkustannusindeksi	100	XII 400	XII 463	XII 714	XII 790	VI 775

Taulukosta voidaan päätellä, että tulonjakautumisessa on tapahtunut huomattavia muutoksia. Kun verrataan ansioindeksiä vastaavan ajan elinkustannusindeksiin, nähdään, että ruumiillisen työn tekijäin ansiot ovat keskimäärin nousseet runsaasti enemmän kuin elinkustannukset, kun taas virkamiehistä (joihin verrattavia ovat kaikki henkisen työn tekijät ja suurin osa ns. keski- luokkaa) vain alimmat palkkaluokat ovat saaneet täyden korvauksen elinkustannusten noususta. Täten on ilmeistä, että työväki nykyisillä ansioiltaan, jotka ovat 12—17 kertaiset vuoteen 1939 verrattuna, saa suhteellisesti suuremman osan yhteiskunnan tuotantotuloksesta kuin ennen sotaa.² Tämä koskee lyhentämättömiä tuloja. Jos otettaisiin huomioon verotuksen progressiivisuus, niin kulutukseen jäävien tulojen tasoittuminen olisi vielä huomattavampi. Tämä johtuu lähinnä sosiaalipolitiikan suuntautumisesta. On myös huomattava, että parhaitenkin hoidettu palkkasäännöstely on pakosta kaava- maista ja että sen puitteissa on ammattiin valmistumiselle, ammattitaidolle ja henkilökohtaisille saavutuksille vaikea antaa niille kuuluvaa arvoa. Kun nyt sekä poliittiset että taloudelliset olomme ovat jo huomattavasti vakiintuneet ja kun säännöstelytalous muutenkin valtaosaltaan on purkautumassa, näyttää siltä, että jollei mitään yllättävää satu, on palkkasäännöstelyn purkamisenkin vähitellen astumassa päiväjärjestykseen.

¹ Arvioluku.

² Yksityisten aika- ja urakkapalkkalaisten ansiot voivat huomattavasti vaihdella.

Vakauttamistilanne.

Edellä esitetystä katsauksesta on todettu, että sekä hinta- että palkkarintama ovat kuluneen vuoden aikana säilyneet melko vakavina. Hintojen hajaantaminen on pienentynyt, ja hinnat ja palkat ovat ainakin eräillä aloilla jossain määrin paremmassa tasapainossa kuin ennen. Sekä maatalous- että teollisuustuotanto ovat suurin piirtein kehittyneet tyydyttävästi, ja tunnetuista vientivaikeuksista huolimatta ulkomainen maksutasekin on muodostunut suotuisammaksi kuin voitiin odottaa. Kulutustaso on edelleen parantunut lähennellen sodan edellistä. Setelistön kasvu on hidastunut, säästäminen vilkastunut ja usko vakautumiseen vahvistunut siinä määrin, että on jo alettu valmistella siirtymistä uuteen rahayksikköön. Tilanne on kuitenkin yhä arkaluontoinen ja talouselämässämme on havaittavissa sekä deflatorisia että inflatorisia piirteitä.

Maailmanmarkkinain suhdannemuutosten vienniteollisuuden välityksellä heijastamat lamailmiöt tuntuvat vielä, vaikka hiljainen käänne parempaan onkin ilmeisesti tapahtumassa ja vaikka äsken devalvaatio lienee pelastanut viennin kannattavuuden. Lähinnä pohjois-Suomen kadon ja metsätöiden supistumisen vuoksi työttömyys alkoi tänä vuonna aikaisemmin kuin viime vuonna, eivätkä sitä pysty poistamaan viime aikoina vilkastuneet sahatavaranhakkuutkaan. Toiselta puolen inflaatiovaarakaan ei vielä ole hellittänyt, sillä eihän tarvita kuin 5 pisteen elinkustannusindeksin nousu, että yleinen palkankorotus ensi vuoden alusta tulisi pakolliseksi. Devalvaatio uhkaa viedä hintojen nousuun, ja paljon riippuu siitä, miten hyvin valtiolta toimenpiteillään pystyy nousutendenssiä ehkäisemään.

25. 10. 1949.

Vuosi ja kuukausi	Tukkuhintaindeksi ¹								Elinkustannus-		
	Yleis- indeksi	Tuotanto- hyödyk- keet	Kulutus- tavarat	Koti- mais et tavarat	Maa- talous- tuotteet	Metsä- talous- tuotteet	Teolli- suus- tuotteet	Tuonti- tavarat	Yleis- indeksi	Ra- vinto	Asun- to
1938	114	119	106	118	117	145	110	104	108	108	111
1939	120	125	111	122	118	150	115	114	110	112	117
1940	161	166	151	158	155	182	151	165	131	137	121
1941	197	204	184	192	190	224	182	207	155	162	125
1942	243	246	238	237	221	281	227	256	183	189	129
1943	276	281	268	267	250	328	253	295	207	211	131
1944	305	315	287	293	260	364	280	333	219	214	136
1945	438	441	432	432	420	545	399	443	307	334	142
1946	686	646	749	653	652	834	594	763	490	525	144
1947	825	775	904	793	1 010	1 063	636	904	636	769	152
1948	1 090	1 044	1 162	1 117	1 397	1 499	903	1 022	856	1016	161
1947											
I	721	685	778	666	655	901	593	860	513	556	144
II	726	688	787	673	681	903	596	860	525	579	144
III	759	699	854	717	903	903	598	860	571	675	144
IV	766	708	860	726	941	903	599	866	594	727	144
V	775	723	858	729	946	903	603	889	609	753	144
VI	781	728	865	735	970	909	603	895	618	771	144
VII	799	753	873	755	967	982	613	909	648	786	161
VIII	853	810	921	824	1 015	1 169	649	926	661	805	161
IX	862	823	923	836	1 034	1 207	650	926	672	809	161
X	882	863	908	858	982	1 271	681	940	689	829	161
XI	968	899	1 080	973	1 453	1 322	704	957	751	946	161
XII	1 010	927	1 146	1 029	1 571	1 386	738	962	785	994	161
1948											
I	1 026	948	1 150	1 042	1 504	1 415	771	983	831	1037	161
II	1 033	964	1 144	1 050	1 479	1 428	788	992	820	999	161
III	1 074	1 014	1 170	1 106	1 456	1 457	879	995	829	990	161
IV	1 079	1 032	1 153	1 103	1 393	1 458	894	1 019	833	975	161
V	1 089	1 042	1 163	1 114	1 391	1 474	908	1 025	833	963	161
VI	1 102	1 052	1 181	1 132	1 431	1 474	924	1 027	842	976	161
VII	1 124	1 077	1 196	1 162	1 463	1 566	933	1 027	881	983	161
VIII	1 118	1 078	1 179	1 153	1 412	1 566	935	1 030	889	993	161
IX	1 116	1 083	1 165	1 147	1 362	1 543	948	1 038	885	978	161
X	1 110	1 078	1 158	1 141	1 318	1 546	952	1 032	882	1 124	161
XI	1 107	1 080	1 146	1 132	1 285	1 536	951	1 043	876	1 098	161
XII	1 104	1 081	1 138	1 126	1 269	1 522	950	1 049	869	1 075	161
1949											
I	1 088	1 077	1 101	1 099	1 137	1 516	950	1 060	866	1 057	161
II	1 083	1 075	1 090	1 088	1 117	1 485	948	1 068	850	1 023	161
III	1 075	1 071	1 075	1 078	1 082	1 485	943	1 065	841	1 003	161
IV	1 071	1 067	1 071	1 074	1 057	1 480	946	1 061	844	999	161
V	1 057	1 052	1 058	1 055	1 017	1 418	949	1 060	845	984	221
VI	1 058	1 048	1 068	1 063	1 050	1 418	951	1 044	852	992	221
VII	1 102	1 082	1 130	1 113	1 157	1 409	1 004	1 074	887	1 079	221
VIII	1 112	1 097	1 129	1 112	1 144	1 394	1 010	1 109	881	1 064	221
IX	1 124	1 108	1 142	1 118	1 187	1 373	1 014	1 135	885	1 069	221
X	1 134	1 115	1 160	1 130	1 228	1 393	1 015	1 141	901	1 105	221
XI	1 134	1 117	1 154	1 128	1 218	1 392	1 015	1 144	898	1 095	221
XII											

¹ Tilastollisen päätoimiston laskema virallinen indeksi.² Sosiaaliministeriön sosiaalisen tutkimustoimiston laskema virallinen indeksi.

1938—1949.

100.

indeksi ²				Tuontihinnat (cif) ³					Vientihinnat (fob) ³		
Lämpö- ja valo	Vaatetus	Verot	Muut	Yleis- indeksi	Raaka- aineet	Koneet yms.	Ravinto- ja nautin- toaineet	Muut kulutus- tavarat	Yleis- in- deksi	Puu- tava- rat	Paperi- teollisuus- tuotteet
137	105	90	105	113	115	121	111	101	131	142	126
141	105	94	107	115	117	131	109	103	128	145	113
194	126	96	127	182	202	168	170	143	161	184	133
227	169	106	150	247	267	231	236	223	190	212	160
291	214	127	181	333	379	279	338	271	244	242	241
332	250	164	205	420	457	346	486	324	304	291	312
378	281	182	229	457	468	360	560	400	323	312	328
560	339	271	293	709	729	798	713	447	452	443	459
907	532	791	445	896	888	883	947	846	799	864	732
1 015	586	942	502	950	941	898	1 030	912	1 175	1 213	1 044
1 369	858	1 604	717	1 036	1 080	957	1 019	998	1 383	1 375	1 394
968	554	786	464	917	840	829	1 096	849	927	1 062	867
968	556	786	469	917	819	834	1 188	876	981	1 141	928
970	557	786	468	921	819	825	1 188	876	1 065	1 158	1 009
971	560	725	480	940	857	858	1 146	861	1 135	1 165	1 107
970	566	725	486	955	956	858	1 034	856	1 165	1 161	1 158
973	567	725	486	954	974	855	1 003	856	1 172	1 190	1 180
976	570	1 103	489	954	1 008	836	975	841	1 185	1 191	1 194
1 010	582	1 103	497	973	1 007	947	977	887	1 201	1 219	1 194
1 037	595	1 103	532	973	976	921	979	951	1 216	1 237	1 201
1 054	603	1 155	546	974	951	1 056	958	994	1 230	1 258	1 203
1 069	642	1 155	553	980	971	1 139	958	1 010	1 243	1 288	1 209
1 211	679	1 155	556	995	970	1 103	1 005	1 025	1 267	1 322	1 224
1 226	745	1 247	628	1 006	963	988	1 126	1 050	1 293	1 363	1 255
1 242	785	1 247	634	1 006	953	996	1 123	1 051	1 316	1 403	1 290
1 317	809	1 247	679	1 026	984	927	1 121	1 051	1 342	1 410	1 323
1 326	816	1 331	712	1 024	1 003	925	1 011	1 054	1 360	1 410	1 374
1 343	847	1 331	715	1 029	1 058	964	964	1 016	1 379	1 385	1 410
1 347	859	1 331	726	1 027	1 109	925	964	975	1 390	1 382	1 426
1 349	868	1 908	744	1 036	1 137	945	970	957	1 402	1 371	1 434
1 349	883	1 908	747	1 036	1 118	944	970	957	1 391	1 374	1 426
1 372	899	1 908	749	1 036	1 115	920	977	956	1 402	1 379	1 425
1 406	920	1 930	751	1 031	1 072	920	977	956	1 405	1 382	1 425
1 545	930	1 930	756	1 036	1 061	936	994	968	1 397	1 382	1 420
1 601	934	1 930	762	1 029	1 055	962	1 032	964	1 388	1 394	1 403
1 593	954	1 900	792	1 029	1 040	984	1 032	967	1 378	1 419	1 367
1 569	959	1 900	791	1 035	1 008	1 045	1 016	994	1 353	1 423	1 328
1 548	967	1 900	791	1 032	1 012	1 034	1 008	980	1 331	1 429	1 296
1 550	971	1 900	819	1 014	994	1 034	1 008	960	1 314	1 423	1 264
1 515	979	1 900	821	1 020	1 016	1 044	1 009	984	1 314	1 428	1 228
1 521	982	1 900	839	1 058	1 062	1 133	1 068	1 023	1 323	1 440	1 181
1 510	949	1 862	834	1 103	1 101	1 139	1 133	1 034	1 356	1 494	1 137
1 506	962	1 862	835	1 141	1 128	1 205	1 153	1 070	1 363	1 528	1 110
1 478	984	1 862	836	1 147	1 152	1 205	1 162	1 087	1 363	1 528	1 078
1 442	993	1 840	836								
1 438	1 008	1 840	836								

³ Kuukausiluvut on laskettu Tullihallituksen tilastotoimiston laskemista kuukausi-indekseistä viiden kuukauden liukuvina punnittuina keskiarvoina. Keskiarvoja laskettaessa suuruudeltaan keskimmäinen on kerrottu kahdella, pienin ja suurin jätetty huomioon ottamatta sekä muut otettu sellaisinaan huomioon.

Nimike	Pun- nus	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Rakennuskustannusindeksi	1000	134	161	191	228	255	273	432
I. Rakentajan indeksi	933	134	162	192	230	257	276	436
<i>A. Rakennusaineet</i>	<i>377</i>	<i>128</i>	<i>162</i>	<i>196</i>	<i>243</i>	<i>277</i>	<i>299</i>	<i>484</i>
a. Kiviaineet	200	121	146	170	213	251	281	469
1. Tiilet (punaiset)	45	159	197	209	269	284	284	473
2. Tiilet (kalkkihieikka-)	4	144	178	196	313	358	358	700
3. Sementti	38	105	139	146	175	207	237	411
4. Laasti	23	107	127	170	207	283	344	557
5. Hiekka	8	141	196	319	414	483	614	992
6. Sepeli	8	155	186	276	347	386	535	758
7. Väliseinälaatat (tärytiili, 7 cm)	33	110	110	135	190	243	261	391
8. Lattialaatat (poltetut)	11	98	127	142	158	198	237	422
9. Seinälaatat (kaakeliset)	4	114	149	196	184	234	283	505
10. Lasi (n:o 2, 110 cm)	11	100	124	117	141	163	174	272
11. Porrasaskeleet (mosaikki-)	10	124	167	218	239	255	280	640
12. Sokkelikivet (10 cm)	5	100	120	128	139	174	200	434
b. Puuaineet	67	161	193	271	347	372	376	609
13. Hirret (6")	1	120	173	267	280	293	293	434
14. Piirut (5×5", veistetyt)	3	165	234	289	361	380	464	601
15. Telinelankut (2")	5	132	177	242	242	254	254	612
16. Muottilaudat (1×4")	18	179	222	354	408	429	429	619
17. Betonituet (3")	2	142	163	273	334	351	351	654
18. Listat	2	166	194	279	323	340	340	526
19. Ovet ja ikkunat	36	159	181	237	339	369	371	618
c. Metalliaineet	56	127	218	249	275	275	275	516
20. Betonirauta	34	128	231	240	263	265	265	546
21. Profiilirauta	1	115	210	257	246	246	246	541
22. Naulat (lanka-, 3")	5	123	169	222	290	283	275	564
23. Kattopellit	7	150	231	336	394	394	394	472
24. Solistukset (norjal. saranat, 5")	9	110	190	241	238	238	238	419
d. Eristys- ja peiteaineet	38	120	135	166	223	279	312	354
25. Eristyshuovat (bitumihuopa n:o 1) ..	7	111	143	216	280	415	515	762
26. Kuitulevyt	2	122	128	134	164	170	170	281
27. Korkkilevyt (bitumilla kyllästetyt, 3 cm)	2	109	115	203	.	424	424	424
28. Linoleumi (Jaspé 3)	27	123	136	158	212	256	282	295

Huom.! Punnustaulukosta puuttuu erittelemättömien kustannusten punnuksia yhteensä 126.

kustannusindeksi v. 1939—1949.

100.

1946					1947					1948					1949				
I	II	III	IV	Kes- kim.	I	II	III	IV	Kes- kim.	I	II	III	IV	Kes- kim.	I	II	III	IV	Kes- kim.
564	613	657	683	629	706	733	781	935	789	1125	1194	1206	1210	1184	1208	1199	1166	1170	1186
570	619	664	689	636	708	734	782	937	790	1115	1182	1192	1197	1172	1196	1188	1160	1164	1177
684	762	800	824	768	827	815	880	964	872	1226	1293	1297	1295	1278	1292	1283	1218	1219	1253
736	726	766	774	751	773	786	851	912	831	1122	1218	1234	1239	1203	1241	1245	1162	1162	1203
899	899	899	899	899	899	899	1122	1122	1011	1122	1378	1378	1378	1314	1378	1378	1320	1320	1349
1109	1186	1186	1186	1168	1186	1252	1442	1442	1331	1442	1917	1917	1917	1798	1917	1917	1827	1827	1872
627	627	701	701	664	666	676	676	738	689	958	958	958	958	958	958	958	923	923	941
721	721	787	787	754	748	748	748	990	809	1410	1410	1410	1410	1410	1410	1410	1220	1220	1315
1406	1113	1113	1250	1221	1250	1281	1703	1703	1484	1703	1703	1516	1516	1610	1516	1516	1438	1438	1477
916	922	1000	1136	994	1136	1269	1222	1333	1240	1667	1722	1722	1722	1708	1722	1722	1667	1667	1695
710	710	710	710	710	794	868	868	868	850	1316	1410	1410	1410	1387	1410	1410	1197	1197	1304
606	606	606	606	606	606	606	606	606	606	873	873	1069	1118	983	1118	1118	1061	1061	1090
723	723	723	723	723	723	723	723	723	723	1034	1034	1446	1520	1259	1154	1326	1257	1257	1249
388	352	352	352	361	352	336	336	336	340	336	442	442	442	416	509	509	482	482	496
778	778	1061	1061	920	1011	909	1019	1446	1096	1509	1509	1509	1509	1509	1509	1509	1630	1630	1570
567	567	667	667	617	633	633	1000	1000	817	1500	1600	1600	1600	1575	1600	1600	1533	1533	1567
794	911	911	911	882	936	944	944	944	942	1600	1600	1600	1600	1600	1518	1430	1385	1385	1430
483	586	586	586	560	586	647	647	647	632	875	875	875	875	875	875	783	761	761	795
638	956	956	956	877	956	1093	1093	1093	1059	1858	1858	1858	1858	1858	1913	1721	1667	1667	1742
717	867	867	867	830	867	867	867	867	867	1458	1458	1458	1458	1458	1458	1354	1292	1292	1349
802	992	992	992	945	1087	1087	1087	1087	1087	1881	1881	1881	1881	1881	1698	1429	1381	1381	1472
824	1072	1072	1072	1010	1072	1072	1072	1072	1072	1011	1011	1011	1011	1011	1011	1011	1115	1115	1063
669	825	825	825	786	900	900	900	900	900	1513	1513	1513	1513	1513	1513	1413	1250	1250	1357
833	884	884	884	871	884	884	884	884	884	1546	1546	1546	1546	1546	1471	1471	1428	1428	1450
665	833	935	935	842	935	841	1023	1284	1021	1441	1441	1471	1490	1461	1490	1514	1443	1451	1475
714	906	969	969	890	969	753	959	1359	1010	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1422	1422	1441
680	888	950	950	867	950	738	940	1252	970	1550	1550	1550	1430	1520	1430	1430	1394	1394	1412
720	800	800	800	780	800	800	1025	1140	941	1300	1300	1300	1535	1359	1535	1535	1270	1350	1423
538	538	975	975	757	975	1463	1463	1463	1341	1463	1463	1463	1463	1463	1463	1654	1566	1566	1562
561	851	851	851	779	851	851	991	991	921	1404	1404	1596	1596	1500	1596	1596	1512	1512	1554
374	629	627	791	605	793	726	740	874	783	968	1031	963	916	970	974	974	967	967	971
944	944	920	892	925	852	852	852	925	870	1017	1440	1478	1478	1353	1478	1478	1400	1400	1439
348	478	478	478	446	583	583	583	583	583	913	913	913	913	913	913	913	870	870	892
424	424	424	424	424	424	424	606	1000	614	1000	1000	1045	1045	1023	1121	1121	1061	1061	1091
295	600	600	840	584	840	742	742	885	802	964	964	865	806	900	875	875	885	885	880

Nimike	Pun- nus	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
<i>B. Alaurakkatyöt</i>	223	133	170	199	231	253	265	396
29. Maalaus (II luokan)	31	133	180	205	242	270	308	392
30. Vesijohdot	77	131	160	183	196	198	198	300
31. Lämpöjohdot	48	145	187	231	270	340	361	546
32. Kaasujohdot (keittiö-)	5	110	120	129	172	186	186	254
33. Kaasuhellat (3-liekkiset)	10	110	147	188	250	274	281	439
34. Hissit (3 hengen)	32	124	170	185	231	249	267	482
35. Sähköjohdot	18	144	192	250	302	332	343	477
36. Puhelinjohdot	2	121	139	150	158	161	161	179
<i>C. Työpalkat</i>	190	146	159	188	214	237	262	423
a. Ammattityöt	120	144	157	182	205	227	249	388
37. Puutyö	45	135	147	170	192	212	233	362
38. Muuraustyö	28	137	149	172	195	215	236	368
39. Rappaustyö	19	137	149	172	195	215	236	368
40. Betoni- ja sementtityö	18	191	207	240	271	299	328	511
41. Eristys- ja asfalttityö	3	163	179	213	244	271	302	506
42. Kivityö	7	144	156	180	204	225	247	374
b. Sekatyöt	55	151	166	204	236	263	291	512
43. Tiilenkanto	2	159	174	207	236	260	287	458
44. Laastinkanto	4	137	154	191	221	246	272	475
45. Miesaputyö	39	153	168	206	239	266	294	512
46. Naisaputyö	10	145	161	201	233	261	290	539
<i>D. Työmaan yleiskulut</i>	60	128	140	159	194	220	229	368
a. Työnjohto ja sosiaaliset menot	32	139	140	147	184	200	209	335
47. Työnjohtajat	18	138	138	141	190	203	204	275
48. Konttoristit	8	109	109	127	147	163	178	355
49. Vakuutukset	4	218	215	192	218	242	267	431
50. Kesälomat	2	174	199	236	268	297	327	1142
b. Muut kulut	23	114	141	177	209	252	262	422
51. Kuljetukset	16	118	149	205	254	334	343	609
52. Sähkö	3	80	80	88	88	88	88	88
53. Vesi	1	92	92	92	92	92	92	92
54. Koivuhalot	2	150	183	203	231	231	289	563
55. Polttokoksi	1	149	284	265	295	295	295	597
II. Rakennuttajan indeksi	67	128	150	174	205	226	241	373
<i>E. (56) Arkkitehtipalkkiot</i>	28	126	142	162	186	201	212	320
<i>F. (57) Rakennuspääoman korot</i>	37	128	155	184	219	245	263	415

Huom! Työpalkat ovat ohjetuntipalkkoja korotettuna rakennustöissä vallitsevien määräysten mukaan. Urakkatyö-, kausiluontoisuus-, lyhytaikaisuus- yms. lisää on vuoden 1948 viimeisellä neljänneksellä otettu huomioon nimikkeissä 37—44 yhteensä 30 %, nimikkeissä 45 ja 46 yhteensä 25 % (aikaisemmin kaikissa 25 %). Lapsilisa on vuoden 1948 viimeisestä neljänneksestä alkaen vähennetty työpalkoista, mutta otettu huomioon nimikkeessä 49 (vakuutukset).

kustannusindeksi v. 1939—1949 (jatk.).

100.

1946					1947					1948					1949				
I	II	III	IV	Kes. kim.	I	II	III	IV	Kes. kim.	I	II	III	IV	Kes. kim.	I	II	III	IV	Kes. kim.
525	563	601	660	587	716	718	802	1016	813	1230	1310	1344	1344	1307	1342	1322	1321	1336	1330
493	493	493	493	493	493	493	493	833	578	1167	1667	1667	1667	1542	1667	1667	2000	2000	1834
383	446	472	571	468	636	636	729	746	687	875	875	904	904	890	904	904	886	886	895
735	771	867	988	840	988	988	1325	1807	1277	2289	2289	2289	2289	2289	2289	2289	2169	2169	2229
460	460	460	460	460	710	710	710	843	743	1190	1190	1190	1190	1190	1190	1190	1190	1190	1190
660	694	694	694	686	1189	1189	1189	1604	1293	1604	2076	2076	2076	1958	1981	1981	1981	1981	1981
689	689	758	758	724	818	818	818	1147	900	1319	1319	1459	1459	1389	1459	1319	1319	1319	1354
556	588	636	636	604	636	660	660	880	709	904	924	924	924	919	924	924	840	941	907
286	286	286	286	286	286	286	286	286	286	714	714	714	714	714	714	714	693	893	754
467	487	559	559	518	559	650	650	890	687	942	992	992	992	980	992	992	993	993	993
425	447	513	513	475	513	592	592	806	626	852	896	896	907	888	907	907	908	908	908
397	417	479	479	443	479	553	553	753	585	796	837	837	846	829	846	846	846	846	846
403	423	486	486	450	486	561	561	764	593	808	850	850	859	842	859	859	859	859	859
403	423	486	486	450	486	561	561	764	593	808	850	850	859	842	859	859	866	866	863
560	588	676	676	625	676	780	780	1062	825	1123	1180	1180	1194	1169	1194	1194	1194	1194	1194
563	591	680	680	629	680	785	785	1069	830	1130	1188	1188	1201	1177	1201	1201	1201	1201	1201
407	427	491	491	454	491	566	566	771	599	815	857	857	867	849	867	867	867	867	867
573	588	675	675	628	675	800	800	1108	846	1172	1241	1241	1208	1216	1208	1208	1208	1208	1208
504	531	608	608	563	608	708	708	959	746	1014	1081	1081	1094	1068	1094	1094	1094	1094	1094
532	560	643	643	595	643	762	762	1064	808	1125	1182	1182	1192	1176	1192	1192	1192	1192	1192
572	581	668	668	622	668	788	788	1088	833	1151	1221	1221	1184	1194	1184	1184	1184	1184	1184
610	644	736	736	682	736	883	883	1248	938	1320	1384	1384	1341	1357	1341	1341	1341	1341	1341
464	509	516	516	501	540	614	615	681	613	729	795	804	860	797	869	866	867	867	867
398	462	474	474	452	510	574	574	677	584	714	753	753	845	766	845	845	850	850	848
317	385	385	385	368	397	431	431	452	428	476	503	503	503	496	503	503	503	503	503
455	477	477	477	472	592	710	710	973	746	1027	1082	1082	1082	1068	1082	1082	1082	1082	1082
476	496	570	570	528	570	663	663	907	701	960	1011	1011	2537	1386	2537	2537	2540	2540	2539
1401	2029	2329	2329	2022	2329	2708	2708	3708	2863	3925	4133	4133	4133	4081	4133	4133	4551	4551	4342
577	584	584	584	582	589	677	679	690	659	753	862	885	885	846	908	902	895	895	900
763	763	763	763	763	763	840	840	840	821	943	1063	1063	1063	1033	1063	1063	1063	1063	1063
150	150	150	150	150	160	260	260	260	235	260	340	340	340	320	392	392	392	392	392
156	156	156	156	156	156	179	179	179	173	179	229	417	417	311	500	500	500	500	500
640	828	828	828	781	828	860	887	1067	911	1153	1153	1153	1153	1153	1133	1133	987	987	1060
1486	1143	1143	1143	1229	1143	1143	1170	1170	1157	1170	1377	1377	1377	1325	1377	1189	1324	1324	1304
489	530	569	591	545	679	715	762	911	767	1246	1348	1380	1385	1340	1365	1346	1230	1234	1294
419	454	488	506	467	664	689	734	834	730	993	1108	1118	1123	1086	1122	1114	1089	1092	1104
543	590	632	657	606	675	725	772	971	786	1515	1608	1668	1675	1617	1627	1594	1353	1358	1483